

“รายงานปัญหาความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้:
บทวิเคราะห์และแนวทางการแก้ปัญหาเชิงรุกที่ยั่งยืนด้วยสันติวิธี”

โดย

นักศึกษาลัทธิสุตฺรประกาศนียบัตรชั้นสูง “การเสริมสร้างสังคมสันติสุข” รุ่นที่ ๑

สำนักสันติวิธีและธรรมาภิบาล สถาบันพระปกเกล้า*

บทนำ

รายงานฉบับนี้ประกอบไปด้วย ๔ ส่วน

ส่วนแรกจะเป็นการวิเคราะห์สภาพปัญหาและสาเหตุรากเหง้าของปัญหา เพื่อให้เห็นพื้นฐานของปัญหาจากมุมมองของคณะนักศึกษา ทั้งในแง่ของคู่ขัดแย้ง สาเหตุรากเหง้า เงื่อนไขที่หล่อเลี้ยงความรุนแรง และอุปสรรคต่อการใช้สันติวิธีในการแก้ไขปัญหา

หลังจากนั้นในส่วนที่สองจะกล่าวถึงสถานการณ์ปัจจุบันและแนวโน้มที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต ซึ่งได้แบ่งออกเป็นแนวโน้มเชิงบวกและแนวโน้มที่อาจเกิดขึ้นหากตั้งโจทย์ผิดและไม่ใช้สันติวิธีในการแก้ไขปัญหา

ในขณะที่ส่วนที่สามจะเป็นการวางกรอบคิดทิศทางและโจทย์สำคัญในการแก้ไขปัญหาในมุมมองของคณะนักศึกษา โดยจะกล่าวถึงหลักการของสันติวิธีซึ่งเป็นกรอบคิดสำหรับการแก้ไขปัญหา ตลอดจนความหมายและรูปธรรมของการใช้สันติวิธีเพื่อตอบคำถามที่หลายฝ่ายตั้งข้อสงสัยว่าสันติวิธีคืออะไรกันแน่ และจะนำไปใช้ในทางปฏิบัติจริงได้อย่างไร รวมทั้งได้ตั้งโจทย์ไว้ ๒ ข้อที่สำคัญต่อการกำหนดทิศทางในการแก้ไขปัญหาด้วย

ส่วนที่สี่จะเป็นข้อเสนอแนะเชิงรุกต่อการแก้ปัญหาที่ยั่งยืนด้วยสันติวิธี ๗ ข้อ ซึ่งเป็นการใช้สันติวิธีเชิงรุกที่มุ่งตอบ โจทย์ที่ตั้งไว้โดยเป็นความพยายามแก้ไขปัญหาที่สาเหตุรากเหง้าบนหลักการ “เปิดพื้นที่/มีส่วนร่วม – รับฟังเสียง – สร้างความเข้าใจ – สอดคล้องอัตลักษณ์” ทั้งนี้ เชื่อว่าหาก

* รายงานฉบับนี้ยกร่างขึ้นโดยคณะกรรมการยกร่างรายงานของนักศึกษาลัทธิสุตฺรประกาศนียบัตรชั้นสูง “การเสริมสร้างสังคมสันติสุข” รุ่นที่ ๑ ซึ่งได้ผ่านการพิจารณาของนักศึกษาและผู้เกี่ยวข้องบางส่วนแล้ว ทั้งนี้ มีข้อคิดเห็นบางประการที่ต้องมีการถกแถลงเพื่อรับฟังความคิดเห็นที่หลากหลายต่อไป

ดำเนินการตามข้อเสนอแนะดังกล่าวนี้แล้ว ความรุนแรงในจังหวัดชายแดนภาคใต้ น่าจะลดลงอย่างมีนัยสำคัญ

๑. การวิเคราะห์สภาพปัญหาและสาเหตุรากเหง้าของปัญหา

ปัญหาความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองที่เกี่ยวข้องกับมิติทางวัฒนธรรม ซึ่งต้องได้รับการแก้ไขด้วยสันติวิธี อันเป็นทางออกทางการเมืองเป็นหลัก มิใช่การทหาร ถือเป็น โจทย์ที่ท้าทายภูมิปัญญาทางการเมืองการปกครองที่แหลมคมยิ่งในปัจจุบัน จำเป็นต้องใช้สติและเหตุผลโดยปราศจากอคติในการวิเคราะห์สถานการณ์อย่างรอบคอบและรอบด้าน เพื่อที่จะเข้าใจปัญหาได้ถูกต้องตรงตามความเป็นจริง ในอันที่จะเป็นพื้นฐานสำคัญสำหรับการกำหนดยุทธศาสตร์ เป้าหมาย และแนวทางแก้ไขเชิงนโยบายที่นำไปปฏิบัติแล้วเกิดประสิทธิผล ทำให้ความรุนแรงลดระดับลงจนสถานการณ์กลับคืนสู่สภาวะปกติได้ในที่สุด

๑.๑ ใครขัดแย้งกับใคร?

ปัญหาใจกลางของความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองระหว่างรัฐไทยกับกลุ่มขบวนการต่อสู้ที่ปาตานี^๒ ซึ่งใช้ความรุนแรงก่อความไม่สงบในพื้นที่มีเป้าหมายสูงสุดอยู่ที่การแบ่งแยกดินแดน โดยมีกลุ่มบีอาร์เอ็น โคออร์ดิเนต (BRN Co-ordinate) เป็นกลุ่มหลัก^๓ เนื่องจากรู้สึกไม่พอใจต่อการยึดครองปาตานีของรัฐสยามในอดีต ตลอดจนมีความคับข้องใจต่อนโยบายและการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่รัฐบางส่วนที่ทำให้รู้สึกที่ไม่ได้รับความเป็นธรรม อันเป็นการรับรู้สะสมมาตั้งแต่ในอดีตจนกระทั่งถึงปัจจุบัน

จากการวิเคราะห์เอกสารที่มีการเผยแพร่ในพื้นที่นั้นพบว่า **เงื่อนไขหลักของการก่อความไม่สงบมีอยู่ ๒ ข้อ** คือความต้องการให้มีการบังคับใช้กฎหมายอิสลามสำหรับสังคมมุสลิมอย่างแท้จริง โดยการตั้งศาลกฎหมายอิสลาม (ศาลชะรีอะฮ์) ขึ้นในจังหวัดชายแดนภาคใต้และความต้องการ

^๒ ปาตานี คือ ดินแดนที่ครอบคลุมพื้นที่จังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส และอีก ๔ อำเภอของจังหวัดสงขลา ได้แก่ เทพา จะนะ สะบ้าย้อย และนาทวีในปัจจุบัน ทั้งนี้ มีการสันนิษฐานในหมู่นักวิชาการประวัติศาสตร์บางส่วนว่าจะครอบคลุมบริเวณพื้นที่มากกว่านี้ อ้างอิงจากภาคผนวกของรายงานผลการศึกษาคณะกรรมาธิการวิสามัญพิจารณาศึกษาปัญหาความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ สภาผู้แทนราษฎร, ๒๕๕๒

^๓ สำเร็จ ศรีหรัย. (๒๕๕๐). ขบวนการ BRN-COORDINATE กับการก่อความไม่สงบในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้และ ๔ อำเภอของจังหวัดสงขลาในช่วงปี ๒๕๔๗-ปัจจุบัน (๒๕๕๐) และแนวความคิดในการยุติสถานการณ์. (กรุงเทพฯ: วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร)

ปลดปล่อยปัตตานีให้เป็นรัฐเอกราช โดยมีอำนาจในการปกครองตนเองในรูปแบบที่เหมาะสมกับพื้นที่ ซึ่งมีร่องรอยที่ทางกลุ่มขบวนการต้องการสื่อเป้าหมาย “ปัตตานีเมอร์เดก้า” (เอกราชปัตตานี) คู่สังคมนักมาย ทั้งในรูปแบบของเอกสาร หนังสือ ใบปลิว การพ่นสีตามที่สาธารณะ และคำสัมภาษณ์ของผู้นำกลุ่มบางส่วนในสื่อต่างประเทศ ในขณะที่ส่วนหนึ่งก็ต้องการเพียงเขตปกครองพิเศษเท่านั้น ไม่จำเป็นต้องแบ่งแยกดินแดน^๔

เนื่องด้วยรายงานฉบับนี้เป็นการให้ความเห็นที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเชื่อที่ว่า เจ้าของบทบาทในการสร้างสถานการณ์การก่อความไม่สงบตัวจริง คือขบวนการแบ่งแยกดินแดนที่มีกลุ่มบีอาร์เอ็น โคออร์ดิเนตเป็นแกนนำ เพราะฉะนั้นเหตุผลทางทฤษฎีและการพิจารณารูปธรรมของปรากฏการณ์ในทางปฏิบัติจึงมีขอบเขตอยู่ในบริบทของการต่อสู้เพื่อแบ่งแยกดินแดน (Separatist Violence) เป็นสำคัญ

การต่อสู้เพื่อแบ่งแยกดินแดนนั้นในทางทฤษฎีเป็นรูปแบบหนึ่งของสงครามกลางเมือง ลักษณะสำคัญคือกลุ่มที่สู้รบกับรัฐบาล ไม่ได้มีเป้าหมายในการยึดอำนาจรัฐเพื่อเปลี่ยนระบอบการเมืองและเศรษฐกิจ หากแต่มีเป้าหมายหลักในเชิงดินแดน คือต้องการแยกตนเองไปตั้งรัฐชาติใหม่ (Independent State) หรือเรียกร้องการตั้งเป็นเขตปกครองตนเองภายในพื้นที่รัฐชาติเดิม (Autonomy) เดิมพันการต่อสู้มิใช่เรื่องของการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลหรือระบอบการเมือง หากเป็นการเปลี่ยนแปลงขอบเขตของรัฐ (Boundary) อำนาจอธิปไตยเหนือดินแดน และความสัมพันธ์ระหว่างส่วนกลางกับพื้นที่ชายขอบ โดยมีคู่ขัดแย้งหลักสองฝ่าย คือ กลุ่มชาติพันธุ์ที่มีการจัดตั้งทางการเมืองซึ่งต่อสู้เพื่ออิสรภาพทางการเมืองฝ่ายหนึ่ง กับรัฐบาลที่ต้องการรักษาอำนาจส่วนกลางของรัฐและบูรณภาพทางดินแดนอีกฝ่ายหนึ่ง

อย่างไรก็ตาม ความขัดแย้งกรณีการแบ่งแยกดินแดนไม่จำเป็นต้องนำไปสู่ความรุนแรงเสมอไป แต่สิ่งที่ผู้เกี่ยวข้องต้องศึกษาให้ถ่องแท้ก็คือในเงื่อนไขใด ที่ความขัดแย้งถูกแปรเปลี่ยนไปเป็นความรุนแรง

สำหรับรากเหง้าสาเหตุของการแบ่งแยกดินแดนนั้น คำอธิบายหลักที่นักวิชาการหลายคนเสนอ คือระดับการพัฒนาทางเศรษฐกิจ การแบ่งแยกกีดกันทางชาติพันธุ์และภูมิศาสตร์ทางการเมืองงานชิ้นสำคัญของ Donald Horowitz^๕ ซึ่งเป็นศาสตราจารย์ด้านความขัดแย้งทางชาติพันธุ์ที่

^๔ จากการพูดคุยกับเจ้าหน้าที่การข่าวในพื้นที่ เมื่อวันที่ ๑๑ กรกฎาคม ๒๕๕๑

^๕ Donald Horowitz, *The Deadly Ethnic Riot* (Berkeley and Los Angeles: University of California Press, 2001), pp. 1-42

มหาวิทยาลัย Duke เสนอว่าส่วนใหญ่แล้วขบวนการแบ่งแยกดินแดนเกิดขึ้นในเขตที่มีการพัฒนาทางเศรษฐกิจต่ำหลัง ซึ่งรู้สึกว่าคุณเองไม่ได้รับความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจและถูกรอบงำทางการเมือง ในขณะที่เงื่อนไขสำคัญอีกประการหนึ่งที่น่าไปสู่การต่อสู้แบ่งแยกดินแดนคือองค์ประกอบทางชาติพันธุ์บนพื้นที่นั้นๆ โดยในประเด็นนี้งานของ Monica Toft^๖ ซึ่งเป็นรองศาสตราจารย์ด้านความมั่นคงของมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด เสนอว่าเงื่อนไขการแบ่งแยกดินแดนในเกือบทุกกรณีคือการกระทำตัวของชาติพันธุ์หนึ่งๆ อย่างหนาแน่นในพื้นที่สำคัญทางประวัติศาสตร์

ส่วน Ted Gurr ซึ่งเป็นนักวิชาการที่ศึกษาเกี่ยวกับชนกลุ่มน้อยและความขัดแย้ง ก็ได้เสนอว่าการต่อสู้เพื่อแบ่งแยกดินแดนนั้นเป็นการบรรจบกันของการเมืองในอดีตกับการเมืองปัจจุบัน เขาเสนอว่ามี ๔ ปัจจัยสำคัญที่อธิบายสาเหตุและเงื่อนไขเวลาการต่อสู้เพื่อแบ่งแยกดินแดน^๗ ดังนี้คือ

- ๑) ความรู้สึกอย่างแรงกล้าที่ผู้คนมีต่ออัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์และศาสนาของกลุ่มตน
- ๒) แรงจูงใจที่มีร่วมกันของชนกลุ่มน้อยอันเกิดจากการถูกกีดกัน หรือกดขี่จากรัฐบาลและประชาชนในสังคมใหญ่
- ๓) ความสามารถของกลุ่มดังกล่าวที่จะมีปฏิบัติการทางการเมืองร่วมกัน ซึ่งมาจากการสนับสนุนทั้งจากภายในและภายนอกประเทศ และ
- ๔) เงื่อนไขทางการเมืองในสังคมใหญ่ที่เอื้ออำนวย เช่น การเปลี่ยนรัฐบาล การเปลี่ยนระบบการเมืองหรือวิถีทางการเมืองในรูปแบบอื่นๆ

จากการเฝ้าสังเกตติดตามสถานการณ์การก่อความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทยมาอย่างต่อเนื่อง โดยเน้นการพิจารณาเนื้อหาที่กลุ่มขบวนการพยายามสื่อสารต่อสาธารณะ เช่น แถลงการณ์ ใบปลิวโฆษณาในพื้นที่ปฏิบัติการ เว็บไซต์ของกลุ่มเอง ตลอดจนคำให้สัมภาษณ์ของผู้นำกลุ่มที่ปรากฏในสื่อทั้งในประเทศและต่างประเทศ ที่สำคัญที่สุดคือข้อมูลที่ได้จากการซักถามผู้ต้องหาหลายพันคน ได้ปรากฏความจริงที่มีน้ำหนักเพียงพอจนเชื่อได้ว่า ผู้ก่อความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่แท้จริงคือ ขบวนการแบ่งแยกดินแดนที่มีกลุ่มบีอาร์เอ็น โคออร์ดิเนตเป็นแกนนำ และเมื่อนำผลการศึกษาที่ได้จากรายงานการวิจัยของนักวิชาการซึ่งได้กล่าวไว้โดยสังเขปแล้วในตอนต้นมาเทียบเคียงกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นก็จะพบประเด็นที่เกี่ยวข้องและน่าสนใจ ดังนี้

^๖ Monica Duffy Toft, *The Geography of Ethnic Violence: Identity, Interests, and the Indivisibility of Territory* (Princeton, N.J.: Princeton University Press, 2003).

^๗ Ted Robert Gurr, *People versus States: Minorities at Risk in the New Century* (Washington: United States Institute of Peace Press, 2000).

- สถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้มีลักษณะที่สอดคล้องกับงานวิจัยว่าด้วยการต่อสู้เพื่อแบ่งแยกดินแดน คือ กลุ่มที่สู้รบกับรัฐบาลมีเป้าหมายหลักอยู่ที่ต้องการแยกตนเองออกไปตั้งรัฐชาติใหม่ โดยมีเดิมพันของการต่อสู้อยู่ที่การเปลี่ยนแปลงขอบเขตของรัฐและอำนาจอธิปไตยเหนือดินแดน
- กุญแจหลักของการต่อสู้เพื่อแบ่งแยกดินแดนในจังหวัดชายแดนภาคใต้มี 2 ฝ่ายชัดเจน คือ กลุ่มชาติพันธุ์มลายูปาดานีที่มีการจัดตั้งทางการเมืองซึ่งประกาศเจตนารมณ์ชัดเจนว่าจะดำเนินการต่อสู้เพื่ออิสรภาพทางการเมืองในการจัดตั้งรัฐใหม่ชื่อ “ปาดานีดาร์สลาม”
- ลักษณะสำคัญในจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทยที่สอดคล้องกับแนวคิดการต่อสู้เพื่อแบ่งแยกดินแดนตามที่กล่าวไปข้างต้นนั้นสามารถวิเคราะห์ได้ดังนี้
 - พลังจิตสำนึกประวัติศาสตร์บาดแผลในอดีตระหว่างรัฐสยามกับรัฐปาดานีที่กลุ่มชาติพันธุ์มลายู ถ่ายทอดส่งต่อไปยังลูกหลานนับตั้งแต่สยามได้ปาดานีเป็นเมืองขึ้นและดำเนินการรวมชาติให้เป็นหนึ่งเดียว คือ ชาติไทย
 - จังหวัดชายแดนภาคใต้มีการกระจุกตัวของกลุ่มชนชาติพันธุ์มลายูหนาแน่นเป็นพิเศษในพื้นที่สำคัญทางประวัติศาสตร์คือจังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาส
 - ชาวมลายูในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้มีความรู้สึกแรงกล้าต่อการปกป้อง อัตลักษณ์ทางเชื้อชาติและศาสนาในกลุ่มของตน
 - แรงจูงใจร่วมกันของชาวมลายูปัตตานี คือ ความรู้สึกที่ว่ากลุ่มชาติพันธุ์ของตนไม่ได้รับความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจ ถูกครอบงำทางการเมือง ถูกเลือกปฏิบัติทางสังคม ถูกกดขี่จากเจ้าหน้าที่รัฐบางส่วนซึ่งอยู่ในฐานะผู้ปกครอง ถูกหวาดระแวงและไม่ได้ได้รับความไว้วางใจจากกลุ่มคนในสังคมใหญ่
 - มีเงื่อนไขทางการเมืองของสังคมใหญ่ที่เอื้ออำนวย เช่น มีการเปลี่ยนรัฐบาลบ่อยครั้ง เกิดวิกฤติทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมอย่างต่อเนื่อง ผู้บริหารประเทศระดับนโยบายและระดับควบคุมกลไกขับเคลื่อนในทางปฏิบัติในพื้นที่ยังมองและเข้าใจสภาพปัญหาในอีกมุมหนึ่ง ทำให้ยุทธศาสตร์และวิถีคิดในการแก้ไขปัญหายังไม่สอดคล้องกับความเป็นจริง ไม่อาจนำไปสู่การแก้ปัญหาที่ยั่งยืนได้

จากผลการศึกษาของนักวิชาการข้างต้น เมื่อเทียบเคียงกับปรากฏการณ์เชิงประจักษ์ที่กำลังเกิดขึ้นในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ก็จะเห็นได้อย่างชัดเจนว่า บทบาทของขบวนการแบ่งแยก

ดินแดนเป็นปัญหาใจกลางหลักในบริบทของสถานการณ์ความไม่สงบทั้งหมด ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหาทุกภาคส่วน จึงต้องตระหนักและรวมศูนย์ความสนใจอยู่ที่ประเด็นนี้ ไม่เช่นนั้นจะไม่สามารถกำหนดแนวทางแก้ปัญหาที่ชัดเจนและประสบผลสำเร็จได้ ไม่ว่าจะเป็นในปัจจุบันหรืออนาคต

อย่างไรก็ตาม จากการที่ได้พูดคุยกับแกนนำทางความคิดของกลุ่มขบวนการบางกลุ่มก็ทำให้ได้รับรู้ว่ามีความต้องการที่จะให้รัฐบาลจัดตั้งองค์กรหรือสถาบันเฉพาะ ซึ่งได้รับการยอมรับจากทุกฝ่ายเพื่อแก้ไขปัญหาระหว่างชายแดนภาคใต้ และเร่งรัดให้เกิดหน่วยงานที่รับผิดชอบการพูดคุยเพื่อสันติภาพ (Peace Talks) ในการหาทางออกร่วมกันอย่างยั่งยืน โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของความโปร่งใสและจริงใจ ทั้งนี้จะเห็นได้ว่าแท้จริงแล้ว หากมีการทำความเข้าใจระหว่างกัน ทางออกที่เป็นไปได้ก็น่าจะไม่ใช่การแบ่งแยกดินแดน หากแต่เป็นการอยู่บนผืนแผ่นดินไทยภายใต้สภาพแวดล้อมทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับอัตลักษณ์ของชาวมลายูปาตานี^๕

นอกจากกลุ่มขบวนการต่อสู้ที่ปาตานีที่มีกลุ่มบีอาร์เอ็นและพูโลเป็นแกนหลักแล้ว กลุ่มที่ใช้ความรุนแรงอีกกลุ่มหนึ่งซึ่งเกี่ยวโยงกันในเชิงความรู้สึก คือกลุ่มต่อต้านอำนาจรัฐ ซึ่งยังไม่ต้องการแบ่งแยกดินแดน เพียงแต่ต้องการตอบโต้การกระทำของเจ้าหน้าที่รัฐบางส่วนที่ทางกลุ่มรู้สึกว่าจะไม่ได้รับความเป็นธรรมจากกระบวนการยุติธรรม ญาติพี่น้องบางส่วนของผู้ที่ถูกซ้อมทรมาน ถูกจับผิดตัวจนเกิดความเจ็บแค้นที่ฝังลึก หรือการถูกเลือกปฏิบัติหรือถูกรังแกอันเนื่องมาจากอคติต่างๆ ทางชาติพันธุ์ที่รัฐไม่ยอมรับตัวตนความเป็นมลายูปาตานี กลุ่มนี้จึงต้องการให้รัฐใช้อำนาจอย่างเป็นธรรม ไม่เลือกปฏิบัติ

การใช้ความรุนแรงของทั้งสองกลุ่มนี้ อาจจะมีทั้งที่เป็นอิสระจากกัน และมีความเชื่อมโยงหนุนเสริมกันในลักษณะของแนวร่วมที่ให้การสนับสนุนการก่อความไม่สงบ ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ โดยมีประชาชนส่วนใหญ่ในพื้นที่ที่ไม่ได้เข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นเหยื่อที่ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ความขัดแย้ง ซึ่งสิ่งที่ประชาชนเหล่านี้ต้องการมีเพียงความเป็นมนุษย์ปุถุชนที่กินอิ่มนอนหลับ สามารถปฏิบัติศาสนกิจได้อย่างเต็มที่ และอยู่ในสังคมไทยได้อย่างมีเกียรติ มีศักดิ์ศรี เท่านั้น^๖

^๕ จากการพูดคุยกับแกนนำทางความคิดของขบวนการต่อสู้ เมื่อวันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๒

^๖ ชาวมลายูปาตานี หมายถึง คนเชื้อสายมลายูที่อาศัยในดินแดนปาตานีดั้งเดิม

^{๖๖} คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี (การศึกษาวงวิชาการ), จังหวัดชายแดนภาคใต้และสถานการณ์ที่เป็นจริง, หน้า ๗.

ตัวแสดง	จุดยืน (Position)	จุดสนใจ (Interest)	วิธีการ
รัฐบาล	จังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นส่วนหนึ่งของราชอาณาจักรไทยอันแบ่งแยกมิได้	๑) อำนาจอธิปไตยและบูรณภาพแห่งดินแดน ๒) สันติสุขในจังหวัดชายแดนภาคใต้	นโยบายการเมืองนำ การทหาร/ ปฏิบัติการทางทหาร
กลุ่มขบวนการต่อสู้ที่ปาตานี	ต้องการแยกจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นอิสระจากราชอาณาจักรไทย	๑) ความเป็นธรรมทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมวัฒนธรรม ๒) รัฐและสังคมใหญ่ยอมรับและเห็นคุณค่าของอัตลักษณ์ความเป็นมลายูปาตานี ๓) สันติสุขในจังหวัดชายแดนภาคใต้	กองกำลังติดอาวุธ/ จรรยาวัฏ
กลุ่มต่อต้านอำนาจรัฐ	ยังไม่มีความต้องการที่จะแบ่งแยกดินแดน แต่ต้องการให้เจ้าหน้าที่รัฐทั้งหมดบังคับใช้กฎหมายตามหลักนิติธรรม	๑) ความเป็นธรรมทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมวัฒนธรรม ๒) รัฐและสังคมใหญ่ยอมรับและเห็นคุณค่าของอัตลักษณ์ความเป็นมลายูปาตานี ๓) สันติสุขในจังหวัดชายแดนภาคใต้	แนวร่วมสนับสนุน กองกำลังติดอาวุธ

ตารางที่ ๑: จุดยืน จุดสนใจ และวิธีการจัดการของกลุ่มขัดแย้ง

นอกจากกลุ่มขบวนการต่อสู้ที่ปาตานีและกลุ่มต่อต้านอำนาจรัฐซึ่งก่อให้เกิดสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่แล้ว ยังมี**กลุ่มบุคคลที่แสวงประโยชน์จากสถานการณ์**ด้วย ๒ กลุ่มคือ กลุ่มอิทธิพลที่ดำเนินธุรกิจผิดกฎหมายในพื้นที่ และกลุ่มบุคคลที่หาประโยชน์จากงบประมาณแผ่นดิน

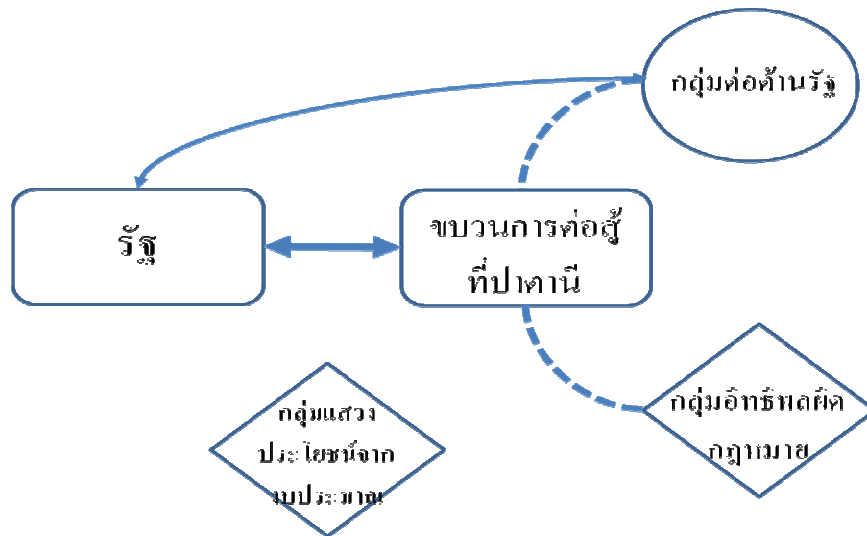
กลุ่มอิทธิพลที่ดำเนินธุรกิจผิดกฎหมายในพื้นที่ คือขบวนการค้ายาเสพติด และกลุ่มลักลอบขนสินค้าหนีภาษี มีส่วนในการก่อเหตุรุนแรงและส่งผลให้ความขัดแย้งขยายตัวด้วย ซึ่งในบางครั้งก็เป็นการร่วมมือกันกับกลุ่มขบวนการต่อสู้ที่ปาตานีบางส่วนในลักษณะที่**สมประโยชน์ต่อกัน** โดยกลุ่มนี้มีเป้าหมายเฉพาะเพื่อ**แสวงประโยชน์ทางธุรกิจนอกระบบ**ภายใต้เหตุการณ์ความไม่สงบที่เกิดขึ้น^{๑๑}

เมื่อก้าวถึงกลุ่มบุคคลที่แสวงประโยชน์แล้ว ก็ไม่อาจจะเลยที่จะกล่าวถึงความรู้สึกของชาวบ้านที่ถือกันในพื้นที่ว่ามี**กลุ่มบุคคลที่หาประโยชน์จากงบประมาณแผ่นดิน**ในกิจกรรมต่างๆที่เกี่ยวข้องทั้งโดยตรงและโดยอ้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการ**คอร์รัปชันหรือผลประโยชน์ทับซ้อน**ของเจ้าหน้าที่รัฐบางส่วน ซึ่ง**ความจริง**เป็นอย่างไรในเวลานี้คงยังไม่มีผู้ใดตอบได้ แต่นั่นก็ไม่สำคัญเท่ากับ**การรับรู้**ของประชาชนว่ามีการกระทำได้กล่าวเกิดขึ้น ทำให้เกิด**ความรู้สึกว่ารัฐไม่มีความ**

^{๑๑} จากการฟังบรรยายสรุปสถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ณ ศูนย์ปฏิบัติการตำรวจแห่งชาติส่วนหน้า จังหวัดยะลา เมื่อวันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๒

จริงใจที่จะแก้ไขปัญหาอย่างแท้จริง แต่ต้องการ “เลี้ยงไข้” เพื่อหาประโยชน์จากงบประมาณรัฐที่มีจำนวนมหาศาล ซึ่งจะเห็นได้จากตัวเลขที่ทางผศ.ดร.ศรีสมภพ จิตรภิรมย์ศรีได้สรุปเอาไว้ว่าในรอบ ๕ ปีของการแก้ไขปัญหานี้ ภาครัฐใช้งบประมาณไปแล้วประมาณ ๑๐๕,๐๐๐ ล้านบาท ซึ่งได้มีการคำนวณต้นทุนในการบริหารจัดการแล้วพบว่า จะต้องใช้งบประมาณถึง ๘๘ ล้านบาทต่อการทำให้เกิดเหตุการณ์ลดลง ๑ เหตุการณ์^{๑๒}

อย่างไรก็ตาม แม้จะถือว่าปัญหากลุ่มบุคคลที่แสวงประโยชน์จากสถานการณ์ความขัดแย้งไม่ว่าจะในรูปของธุรกิจผิดกฎหมายหรือการหาประโยชน์จากงบประมาณแผ่นดินนี้เป็นปัญหาสำคัญในพื้นที่ที่จำเป็นต้องได้รับการแก้ไข แต่ก็ได้มีความสำคัญในลำดับแรก และที่สำคัญคือมีได้เกี่ยวข้องกับงานของสันติวิธี กล่าวคือไม่ใช่ปัญหาความขัดแย้งที่ต้องได้รับการแก้ไขด้วยสันติวิธี หากแต่เป็นการกระทำผิดกฎหมายในลักษณะความอาญาที่ไม่จำเป็นต้องทำความเข้าใจถึงสาเหตุรากเหง้าของการกระทำ ทางออกในการแก้ไขปัญหาต่อกลุ่มนี้ จึงต้องจัดการตามกฎหมายอย่างเด็ดขาดเพียงอย่างเดียว ไม่จำเป็นต้องมีการพูดคุยเพื่อรับฟัง ทำความเข้าใจ หรือหาทางออกร่วมกันแต่อย่างใด

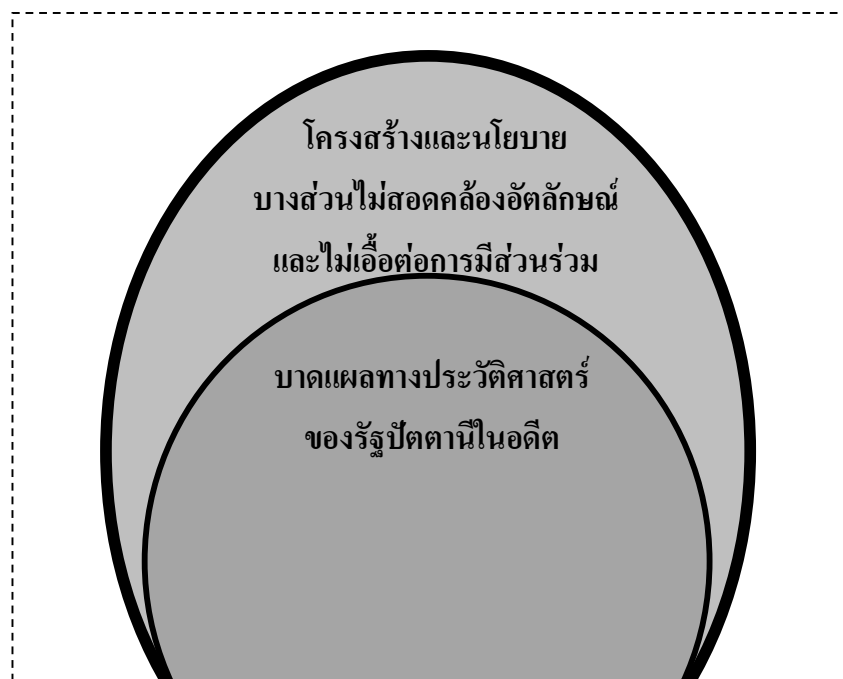
แผนภูมิที่ ๑: คู่ขัดแย้งและกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการใช้ความรุนแรง

^{๑๒} ศรีสมภพ จิตรภิรมย์ศรี. (๑๘ มกราคม ๒๕๕๒), *เวทีคลังสมองเครือข่ายแก้ไขปัญหาคาใจ (1) : อนาคต 5 ปีไฟใต้ท่วม 3 แสนล้านแค่นัยทางยุทธศาสตร์*. สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๔ เมษายน ๒๕๕๒, จาก <http://www.deepsouthwatch.org/node/272>

จากฐานการวิเคราะห์ที่คู่ขัดแย้งดังกล่าวข้างต้น รายงานฉบับนี้จึงมุ่งเน้นทำความเข้าใจที่มาของการใช้ความรุนแรงของกลุ่มขบวนการต่อสู้ที่ปาตานีและกลุ่มต่อต้านรัฐอันเป็นสาเหตุรากเหง้าของความขัดแย้งในปัจจุบันเป็นหลักเท่านั้น เพื่อหาแนวทางแก้ไขปัญหาเชิงรุกด้วยสันติวิธีที่ตรงจุดและสอดคล้องกับสถานการณ์ต่อไป

๑.๒ รากเหง้าของความขัดแย้งคืออะไร?

ความรุนแรงที่เกิดขึ้นในพื้นที่นั้นเป็นเพียงอาการของความขัดแย้งในระดับปรากฏการณ์พื้นผิวซึ่งเป็นปลายเหตุของปัญหา ส่วนรากเหง้าของความขัดแย้ง (Root Causes) ที่เป็นที่มาของการต่อต้านรัฐของขบวนการต่อสู้ที่ปาตานีนั้น ทางคณะนักศึกษาเห็นว่าเกิดมาจากสาเหตุหลัก ๓ ประการที่เชื่อมโยงและเกี่ยวเนื่องกันเป็นลำดับขั้นซึ่งทำให้เกิดความไม่เป็นธรรมขึ้นในพื้นที่ โดยสาเหตุขั้นที่ลึกที่สุดที่เกี่ยวข้องกับวิถีคิดและทัศนคติ คือการที่เจ้าหน้าที่รัฐและสังคมใหญ่บางส่วนยังมีอคติลึกๆต่อคนมลายูปาตานีอันเนื่องมาจากความไม่เข้าใจในอัตลักษณ์ และ/หรือความหวาดระแวงต่อการแบ่งแยกดินแดนมากจนไปกดทับอัตลักษณ์มลายูปาตานี ส่งผลให้คนมลายูปาตานีเกิดความรู้สึกที่ไม่สามารถดำรงอยู่อย่างมีเกียรติและมีคุณค่าในสังคมไทย ถัดมาคือบาดแผลทางประวัติศาสตร์ของรัฐปัตตานีในอดีตที่ยังอยู่ในความทรงจำและถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น ซึ่งคอยตอกย้ำความรู้สึกที่ไม่ได้รับความธรรมในจิตใจ และท้ายสุดคือสาเหตุที่เกี่ยวข้องกับโครงสร้างการปกครอง กฎหมาย และนโยบายทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมวัฒนธรรมไม่สอดคล้องกับอัตลักษณ์และวิถีชีวิตของคนในพื้นที่ และไม่เอื้อต่อการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในระดับที่สามารถสร้างความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของได้อย่างแท้จริงและเท่าเทียม ซึ่งจะกล่าวถึงในรายละเอียดดังต่อไปนี้

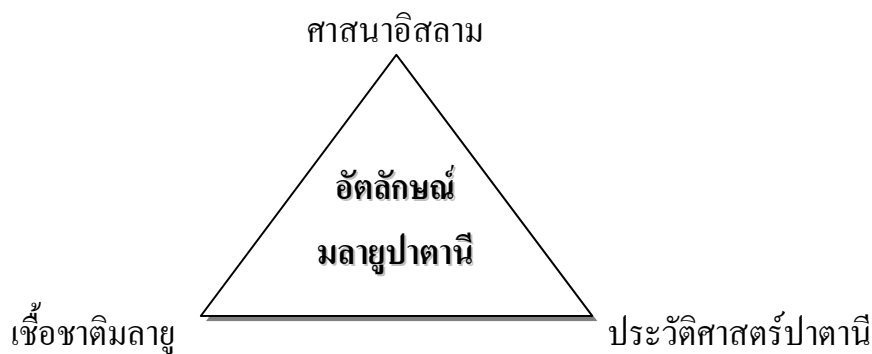

บรรยากาศของความหวาดระแวงระหว่างกัน

แผนภูมิที่ ๒: รากเหง้าของปัญหาความขัดแย้ง

๑.๒.๑ ความไม่เข้าใจกันของสองชาติพันธุ์คือไทยและมลายูปาตานี ทำให้เกิดอคติลึกๆต่อกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเจ้าหน้าที่รัฐและสังคมใหญ่บางส่วนยังมีอคติต่อคนมลายูปาตานีอันเนื่องมาจากความไม่เข้าใจในอัตลักษณ์ และ/หรือความหวาดระแวงต่อการแบ่งแยกดินแดนมากจนไปกดทับอัตลักษณ์มลายูปาตานี ส่งผลให้คนมลายูปาตานีเกิดความรู้สึกว่าไม่สามารถดำรงอยู่อย่างมีเกียรติและมีคุณค่าในสังคมไทย การไม่ตระหนักและไม่เห็นคุณค่าของอัตลักษณ์ความเป็นมลายูปาตานีอย่างจริงจังและจริงใจนี้ ทำให้เกิดความรู้สึกว่ารัฐไม่ให้เกียรติและไม่เห็นคุณค่าของเขา ส่งผลให้เขารู้สึกว่าเป็นพลเมืองชั้นสองของสังคมไทย

แผนภูมิที่ ๓: อัตลักษณ์ของความเป็นมลายูปาตานี

ชาวมลายูปาตานีมีสำนักแห่งความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ วิถีชีวิต ศาสนา ชาติพันธุ์ และประวัติศาสตร์อันรุ่งเรืองในอดีตที่มีความเข้มข้นสูง เป็นพลังความรู้สึกแรงกล้าที่ต้องการปกป้องอัต

ลักษณะของตนซึ่งถ่ายทอดส่งต่อไปยังลูกหลานในพื้นที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ อันถือได้ว่าปัตตานี เป็นศูนย์กลางในการเผยแพร่ทางศาสนาและวัฒนธรรมของภูมิภาคที่รุ่งเรืองในอดีต รวมทั้งเป็น ศูนย์กลางการศึกษาที่ดีที่สุดในภูมิภาคมาลาโยซึ่งมีผู้คนเดินทางเข้ามาจำนวนมากเพื่อศึกษาศาสนา อิสลาม จนมีการกล่าวถึงว่าเป็น “คบเพลิงที่ส่องแสงไปทั่วทุกมุมของเอเชีย”^{๑๓} แต่สำนักดังกล่าวกลับ ถูกกดทับจากอคติและความไม่เข้าใจ หรือบางทีคิดว่าเข้าใจ แต่จริงๆแล้วยังไม่ได้เข้าใจอย่างแท้จริง ซึ่งสะท้อนจากตัวอย่างหนึ่งของคำพูดที่พูดอย่างบริสุทธิ์ใจบนความไม่รู้จากเจ้าหน้าที่รัฐคนหนึ่งที่ว่า “ต้องบอกเขาว่าเขาเป็นไทย เขาไม่ใช่มลายูนะ เป็นเชื้อชาติไทย เกิดในไทย แต่นับถือศาสนาอิสลาม ทำยังไงให้เขายอมรับว่าเราเป็นคนไทยด้วยกัน ไม่มีหรอก “ไทยมลายู” มีแต่เชื้อชาติไทย แล้วเราก็ ต้องเข้าใจวิถีชีวิตของเขาด้วย เข้าใจวัฒนธรรมเขา เขากินอะไร เลี้ยงอะไร อย่างหมาก็ต้องระวัง”^{๑๔}

การกดทับและความไม่เข้าใจทั้งโดยเจตนาและไม่เจตนาจากคนในสังคมใหญ่ที่เป็นพุทธนี้ ทำให้ชาวมลายูปัตตานีไม่เกิดความรู้สึกภูมิใจที่เกิดมาบนแผ่นดินไทย ไม่รู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของ ประเทศไทย เนื่องจากรู้สึกว่ารัฐและสังคมใหญ่เองก็ไม่ได้ให้เกียรติเขาเพื่ออยู่ในสังคมไทยได้อย่างมี คุณค่าและมีศักดิ์ศรี ซึ่งเห็นได้ชัดเจนจากกรณีการเรียกร้องของหะยีสุหลง ๗ ข้อ ซึ่งเป็นเพียงการ เรียกร้องสิทธิตามอัตลักษณ์ ประเพณี และศาสนาของคนท้องถิ่น แต่รัฐไทยในสมัยนั้นกลับมองว่า เป็นกบฏ ซึ่งแท้จริงแล้วสามารถมองได้อีกด้านหนึ่งว่าเป็นการร้องขอสิทธิในการมีส่วนร่วมเพื่อ กำหนดนโยบายที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น ซึ่งเป็นหลักการสำคัญของการปกครอง ระบอบประชาธิปไตยอยู่แล้ว มิใช่เป็นเรื่องที่น่ากลัวแต่อย่างใด

รัฐและสังคมโดยรวมจำเป็นต้องทำความเข้าใจให้ชัดเจนว่าสำนักแห่งความภาคภูมิใจในชาติพันธุ์ของตนเป็นสิ่งดีงามอันเป็นธรรมชาติของคนทุกเชื้อชาติไม่ว่าจะเป็นชาวเขาที่อยู่ในภาคเหนือ คนอีสานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ หรือคนมลายูมุสลิมในภาคใต้ และควรได้รับการส่งเสริมและ สนับสนุนจากรัฐอย่างเปิดเผยและเสมอภาคทุกชาติพันธุ์ มิใช่พยายามทำให้คนในพื้นที่ที่มีความ แตกต่างทางอัตลักษณ์วัฒนธรรมกลืนกลาย (Assimilation) ให้เป็นไทยตามจินตนาการที่คับแคบ เพียงมิติเดียว คือพูดภาษาไทย หรือแต่งตัวตามคนส่วนใหญ่ในสังคม หรือความไม่เข้าใจที่อาจจะ เห็นว่าเป็นเรื่องเล็กน้อย เช่น คำถามที่ว่า “มุสลิมละหมาดวันละกี่ครั้ง เมื่อไหร่จะหมด” ซึ่งหาก พยายามปฏิเสธ ไม่ให้มีพื้นที่ที่จะส่งเสียงความรู้สึกและความต้องการของตน ไม่ให้เกียรติ หรือไม่

^{๑๓} จรัญ มะลูลีม, “อิสลามและการเมืองอิสลามในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (๔),” *มติชนสุดสัปดาห์*, ฉบับที่ ๑๔๕๔, ปีที่ ๒๕, (๓ - ๕ เมษายน ๒๕๕๒) น. ๒๐.

^{๑๔} จากการพูดคุยกับเจ้าหน้าที่รัฐที่จังหวัดยะลา เมื่อวันที่พฤหัสบดีที่ ๑๐ กรกฎาคม ๒๕๕๑

เห็นคุณค่าของอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ใดชาติพันธุ์หนึ่ง กลุ่มชาติพันธุ์นั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากเป็นกลุ่มที่มีสำนักแห่งความภูมิใจทางประวัติศาสตร์ที่เคยรุ่งเรืองแล้ว ก็จะเกิดความกลัวว่าวัฒนธรรมของตนจะถูกกลบเลือนหายไป ดังที่กลุ่มคนเชื้อสายมลายูปาตานีกำลังรู้สึกอยู่ในอดีตต่อเนื่องมาถึงปัจจุบัน ทำให้ต้องทำอะไรบางอย่างเพื่อปกป้องอัตลักษณ์ของตนเอง การเผาโรงเรียนของรัฐและการฆ่าทำร้ายครู ก็เป็นปฏิบัติการความรุนแรงหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงการปกป้องตัวตนดังกล่าว เนื่องจากโรงเรียนและครูไทยถูกมองว่าเป็นสัญลักษณ์ของวัฒนธรรม “ความเป็นไทย” ที่มีเพียงมิติเดียว และเป็นเครื่องมือในการกลืนกลายวัฒนธรรมมลายูปาตานี^{๕๔}

ความหวาดระแวงต่อการแบ่งแยกดินแดนมากจนไปกดทับอัตลักษณ์มลายูปาตานีดังกล่าว นั้นมีส่วนเชื่อมโยงกับวาทกรรมของรัฐตั้งแต่ในอดีต โดยเฉพาะอย่างยิ่งสมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม ที่มองปัญหาการแบ่งแยกดินแดนที่เพียงระดับพื้นผิวของสถานการณ์การใช้ความรุนแรง มองกลุ่มผู้เห็นต่างจากรัฐเป็น “ราชศัตรู” ที่ต้องถูก “จัดการ” อย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาด^{๕๕} โดยไม่พยายามทำความเข้าใจว่าเพราะเหตุใดกลุ่มคนบางกลุ่มจึงไม่ต้องการอยู่ภายใต้รัฐบาลไทย เพราะเหตุใดจึงไม่รู้สึกภูมิใจที่เป็นส่วนหนึ่งของแผ่นดินไทย และเพราะเหตุใดจึงต้องการแบ่งแยกดินแดน การไม่พยายามทำความเข้าใจนี้ได้นำไปสู่ความหวาดระแวงและไม่ไว้ใจต่อกันระหว่างรัฐกับประชาชนอย่างที่ไม่น่าจะเกิดขึ้น

นอกจากนี้ เจ้าหน้าที่รัฐและประชาชนในสังคมใหญ่ส่วนหนึ่งยังมองว่าการยอมรับหรือให้คุณค่ากับอัตลักษณ์ของความเป็นมลายูปาตานี เช่น การให้ใช้ภาษามลายูถิ่นเป็นภาษาทำงานตามที่คณะกรรมการอิสระเพื่อความสมานฉันท์แห่งชาติ (กอส.) เสนอต่อรัฐบาลเมื่อปี ๒๕๔๕ การให้ข้าราชการในพื้นที่เป็นคนไทยมุสลิมเชื้อสายมลายูในสัดส่วนที่เหมาะสมกับจำนวนประชากร หรือการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นในรูปแบบที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของกลุ่มคนที่หลากหลายในพื้นที่ ถือว่าเป็นการ “พ่ายแพ้” ซึ่งเป็นความคิดที่ไม่ถูกต้องนัก เนื่องจากแท้ที่จริงแล้วการ “ยอมรับ” อัตลักษณ์ดังกล่าวน่าจะถือเป็นการเอา “ชนะ” ใจของคนในพื้นที่ได้อย่างยั่งยืน

นอกจากการมีทัศนคติที่เชื่อว่าการยอมรับอัตลักษณ์เป็นการยอมแพ้แล้ว ยังมีความเชื่อที่ว่าหากยอมรับอัตลักษณ์โดยการให้ใช้ภาษามลายูเป็นภาษาทำงาน หรือให้มีอำนาจในการดูแลตัวเองในระดับหนึ่งที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของมลายูปาตานีแล้ว รัฐก็จะถูกรุกก็บอีก คือ “ได้ลิ้มจะเอาดอก”

^{๕๔} มีเยาวชนในท้องถิ่นบางส่วนกล่าวว่า เมื่อเป็นเด็กคอนเรียนหนังสือที่โรงเรียนรัฐ ทุกครั้งที่พูดภาษามลายูจะถูกปรับค่าละ ๑ บาท ทำให้ไม่ชอบครู และไม่ยอมไปโรงเรียน - ข้อมูลจากคณะกรรมการสันติภาพในการสัมภาษณ์เยาวชนท้องถิ่น

^{๕๕} จากการพูดคุยกับนายทหารระดับสูง กอ.รมน.ภ.๔ ณ โรงแรมโนโวเทล หาดใหญ่ จ.สงขลา เมื่อวันที่ ๒ พฤษภาคม ๒๕๕๒

อันจะนำไปสู่การแบ่งแยกดินแดนตามที่กลุ่มขบวนการต้องการในที่สุด ซึ่งจะ “เสียไม่ได้ แม้แต่ตารางนิ้วเดียว” โดยเป็นที่น่าสังเกตว่าเจ้าหน้าที่ฝ่ายความมั่นคงมักจะกล่าวว่กลุ่มขบวนการ “ฝั่งชิพ” ให้กับเยาวชนแนวร่วม แต่ขณะเดียวกัน การฝึกอบรมและถ่ายทอดทัศนคติดังกล่าวระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐด้วยกันเองก็อาจจะเข้าลักษณะการฝั่งชิพด้วยเช่นเดียวกัน ต่างกันที่เป็นชิพคนละยี่ห้อเท่านั้น

ทัศนคติข้างต้นนี้มีส่วนทำให้มุมมองการรับรู้สาเหตุที่แท้จริงของปัญหา และแนวทางแก้ไขปัญหาไม่สอดคล้องกับความเป็นจริง และยังส่งผลให้เกิดอุปสรรคในการแปลงนโยบายสันติวิธีของรัฐไปสู่การปฏิบัติอีกด้วย เนื่องจากกลัวว่าหากใช้นโยบายสันติวิธีตามที่กล่าวไปแล้วจะเป็นขั้นตอนแรกที่น่าไปสู่การแบ่งแยกดินแดน จึงมีเจ้าหน้าที่รัฐบางส่วนไม่พยายามนำนโยบายสันติวิธีไปสู่การปฏิบัติ ซึ่งแท้จริงแล้ว รัฐไม่ควรต้องกังวลมากเกินไป เนื่องจากมีตัวอย่างหลายกรณีในต่างประเทศที่รัฐบาลให้การยอมรับอัตลักษณ์ที่แตกต่างไปจากสังคมใหญ่ตามข้อตกลงสันติภาพแล้ว กลุ่มคนเหล่านั้นก็ไม่ได้แยกตัวออกเป็นอิสระ เช่น กรณีของอาแจห์ หรือไอร์แลนด์เหนือ เป็นต้น

การแบ่งแยกดินแดนเป็นเรื่องที่แทบจะเป็นไปไม่ได้ในปัจจุบัน หากรัฐไม่สร้างเงื่อนไขขึ้นมาด้วยตนเองในลักษณะกดขี่ หรือใช้ความรุนแรงในการแก้ไขปัญหาโดยใช้งานการทหารที่ไม่เอื้อต่องานการเมือง ไม่ยอมรับและไม่เห็นคุณค่าของอัตลักษณ์ความเป็นมลายู ซึ่งจะเป็นการสร้างความปลอดภัยให้กลุ่มต่อต้านรัฐนำไปอ้างว่าไม่ได้รับความเป็นธรรมต่อโลกมุสลิม หรือสหประชาชาติให้เห็นว่ามีกรณีละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างกว้างขวาง และจำเป็นต้องเข้ามาแทรกแซงทางมนุษยธรรม (Humanitarian Intervention) และจัดการลงประชามติ หากรัฐไม่ติดกับดักตรงนี้หรือเพเลียงพลาโดยใช้กำลังทหารเป็นหลักในการยุติความขัดแย้งโดยการปราบปรามจนกระทั่งเกิดการสูญเสียชีวิตของประชาชนเป็นจำนวนมากตามหลักการขององค์การสหประชาชาติเสียแล้ว ประเทศไทยจะไม่มีวันเสียจังหวัดชายแดนภาคใต้ไปโดยเด็ดขาด

๑.๒.๒ **บาดแผลทางประวัติศาสตร์ของรัฐปัตตานีในอดีต** ซึ่งเป็นเรื่องใหญ่และเป็นเรื่องจริงไม่ใช่เพียงข้ออ้าง เป็นการส่งผ่านจิตสำนึกและความทรงจำทางประวัติศาสตร์ตั้งแต่ครั้งราชอาณาจักรสยามมาทำสงครามตีรัฐปัตตานียึดครองเป็นเมืองขึ้นและผนวกเป็นส่วนหนึ่งของรัฐสยามในยุคสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ประเด็นนี้เป็นความเจ็บปวดทางจิตใจเป็นบาดแผลที่สะสมมาจากในอดีต ซึ่งส่วนหนึ่งสะท้อนให้เห็นได้จากเพลงกล่อมเด็กของคนมลายูในพื้นที่ที่มีเนื้อหาของเรื่องราวเหตุการณ์และบุคคลสำคัญ ความทรงจำและความรู้สึกเจ็บปวด

ดังกล่าวถูกถ่ายทอดส่งต่อกันเรื่อยมาจากรุ่นสู่รุ่น และถูกนำมาใช้เป็นเหตุผลหนึ่งของการปลุกกระดมเพื่อการต่อสู้ในปัจจุบัน ลองนึกภาพว่าทุกวันนี้เวลาพูดถึงเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ที่ไทยต้องเสียกรุงศรีอยุธยาแก่พม่า และได้รับฟังเรื่องเล่าสืบต่อกันมาถึงการเผาวัด เเผาเมือง สังคมไทยส่วนใหญ่ยังคงรู้สึกถึงบาดแผลที่ส่งทอดกันมาจนทุกวันนี้ แม้ว่าปัจจุบันจะไม่มีเหตุการณ์ใดที่ย้ำเตือนประวัติศาสตร์ในอดีตครั้งนั้นอีกแล้วก็ตาม เมื่อลองนึกถึงใจเขาใจเราแล้ว ก็จะสามารเข้าใจคนมลายูปาตานีได้ไม่ยากนักในตอนนี้ แต่ที่มากไปกว่านั้น ก็นอกจากผู้คนในจังหวัดชายแดนภาคใต้จะมีความทรงจำที่เจ็บปวดเมื่อครั้งถูกตีเป็นเมืองขึ้นดังกล่าวแล้ว ในยุคสมัยปัจจุบันก็ยังมีเหตุการณ์ที่เป็นเสมือนเครื่องย้ำเตือนและกระตุ้นความทรงจำที่เจ็บปวดนั้นให้มีชีวิตอยู่เสมอมา เช่น เหตุการณ์ความรุนแรงที่กรือเซะและตากใบ กลายเป็นแผลเป็นในจิตใจที่รอกการเยียวยา

๑.๒.๓ โครงสร้างการจัดการบริหารปกครอง กฎหมาย และนโยบายทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมวัฒนธรรมที่ยังมีบางส่วนไม่สอดคล้องกับอัตลักษณ์และวิถีชีวิตของคนในพื้นที่ และไม่เอื้อต่อการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในระดับที่สามารถสร้างความรู้สึกรู้สึกเป็นเจ้าของได้อย่างแท้จริงและเท่าเทียม

โครงสร้างการจัดการบริหารปกครองและนโยบายทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมวัฒนธรรมในปัจจุบันยังมีรูปแบบเดียวกันกับที่ใช้ในพื้นที่อื่นทั่วประเทศอย่างเหมารวม โดยมิได้คำนึงถึงความสอดคล้องกับลักษณะเฉพาะทางชาติพันธุ์ ศาสนา และประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และที่สำคัญคือไม่เอื้อต่อการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมกับภาครัฐเพื่อกำหนดทิศทางและกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของตนเองและของชุมชนในระดับที่สามารถสร้างความรู้สึกรู้สึกเป็นเจ้าของได้อย่างแท้จริงและเท่าเทียม ทำให้ขาดพื้นที่ทางการเมืองในการแสดงออกซึ่งความรู้สึกและความต้องการของประชาชน

ความไม่สอดคล้องกับอัตลักษณ์และการขาดการมีส่วนร่วมไม่ว่าจะเป็นทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมวัฒนธรรมนี้ ทำให้ประชาชนในพื้นที่รู้สึกถูกกดทับ ไม่มีช่องทางหรือกลไกในการระบายความคับข้องใจ เปรียบเสมือนน้ำเดือดที่ถูกปิดฝา ส่งผลให้เกิดความรู้สึกว่ารัฐไม่ได้รับความเป็นธรรมจากรัฐมาตั้งแต่ในอดีตต่อเนื่องมาจนกระทั่งปัจจุบัน กลายเป็นแรงจูงใจร่วมกันของคนจำนวนหนึ่งในการอ้างความชอบธรรมในการใช้ความรุนแรงต่อต้านรัฐ ตัวอย่างเช่น สมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม ที่ออกประกาศรัษฎนิคม ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของนโยบายชาตินิยมในช่วงปี ๒๔๘๒ – ๒๔๘๔ ที่ไม่สอดคล้องกับอัตลักษณ์และการดำเนินชีวิต รวมทั้งถูกมองว่าเป็นความพยายามในการกลืนวัฒนธรรมมลายูปาตานี กล่าวคือ ห้ามนุ่งโสร่ง ห้ามใช้ผ้าคลุมศีรษะ หรือต้องใช้ชื่อภาษาไทย

เป็นต้น หรือนโยบายการจัดสรรงบประมาณของรัฐในอดีตที่ก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ โดยให้แก่สงขลาและภูเก็ตมากเป็นพิเศษ จนมาบังคับความต้องการและปัญหาของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้และสี่อำเภอในสงขลา หรือการจัดโครงสร้างองค์กรในปัจจุบันที่ ทำให้การกำหนดนโยบายในการแก้ไขปัญหาความไม่สงบมาจากการริเริ่มจากภาครัฐเป็นส่วนใหญ่ มิใช่จากการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน เป็นต้น

เมื่อโครงสร้างและนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหาที่มีลักษณะเช่นนี้ จึงทำให้การแก้ไขปัญหาผ่านโครงการของรัฐส่วนใหญ่ยังไม่สอดคล้องกับความต้องการและความรู้สึกของประชาชนอย่างแท้จริง ส่งผลให้การแก้ไขปัญหาความไม่สงบยังไม่บรรลุผลสำเร็จตามที่ตั้งใจ

๑.๓ เงื่อนไขที่หล่อเลี้ยงความรุนแรงคืออะไร?

ปัญหารากเหง้าดังกล่าวทั้ง ๓ ประการถูกหนุนเสริมด้วยเงื่อนไขที่หล่อเลี้ยงความขัดแย้งและความรุนแรงในพื้นที่คือ การละเมิดสิทธิมนุษยชนโดยเจ้าหน้าที่รัฐบางส่วนซึ่งเป็นการรับรู้สะสมจากในอดีตสู่ปัจจุบัน การเลือกปฏิบัติ เช่น กรณีตั้งด่านตรวจ ซึ่งหากเป็นมุสลิมมุ่งโสร่งจะถูกตรวจนาน แต่ถ้าเป็นไทยพุทธก็จะปล่อยผ่านไป เป็นต้น การถูกซ้อมทรมาน การใช้วิธีการนอกกฎหมายในการจับกุม การจับผิดตัว การอุ้มฆ่าหะยีสุหลง การหายตัวไปของนายสมชาย นิละไพจิตร เหตุการณ์ที่มัสยิดกรือเซะและตากใบ รวมไปถึงการเสียชีวิตของอิหม่ามยะผา กาเซ็ง อายุ ๕๖ ปี ซึ่งในกรณีนี้ได้มีคำสั่งของศาลจังหวัดนราธิวาส คดีหมายเลขแดงที่ อช. ๑๘/๒๕๕๑ ลงวันที่ ๒๕ ธันวาคม ๒๕๕๑ เรื่องชั้นสูตรพลิกศพ สรุปใจความได้ว่า การที่เจ้าหน้าที่ทหารทำร้ายร่างกายผู้ตายในคืนวันที่ ๒๐ มีนาคม ๒๕๕๑ ต่อเนื่องจนถึงวัน ๒๑ มีนาคม ๒๕๕๑ เป็นสาเหตุโดยตรงที่ทำให้ผู้ตายได้รับบาดเจ็บและถึงแก่ความตาย

หลังจากเหตุการณ์ดังกล่าว ชาวบ้านหวาดกลัวและไม่ไว้ใจเจ้าหน้าที่รัฐมาก รู้สึกว่าไม่มีใครที่จะรับรองความปลอดภัยในชีวิตให้กับเขาได้ แม้จะมีเสียงจากประชาชนบางส่วนบอกว่า “อย่าไปต่อสู้อันตราย (ทางคดีความ) กับรัฐเลย เราไม่มีทางชนะรัฐได้หรอก” แต่ก็มีบางส่วนเช่นกันที่บอกว่า “ไม่ได้ต่อสู้อันตรายกับรัฐ แค่ขอความยุติธรรมจากสิ่งที่เค้าทำ”^{๑๖}

กรณีตัวอย่างทั้งหมดที่หยิบยกมานี้เปิดโอกาสให้กลุ่มผู้ไม่หวังดีนำมาใช้ในการตอกย้ำบาดแผลความไม่เป็นธรรมทางประวัติศาสตร์และการอำนวยความยุติธรรม ตอกย้ำความรู้สึกว่ารัฐ

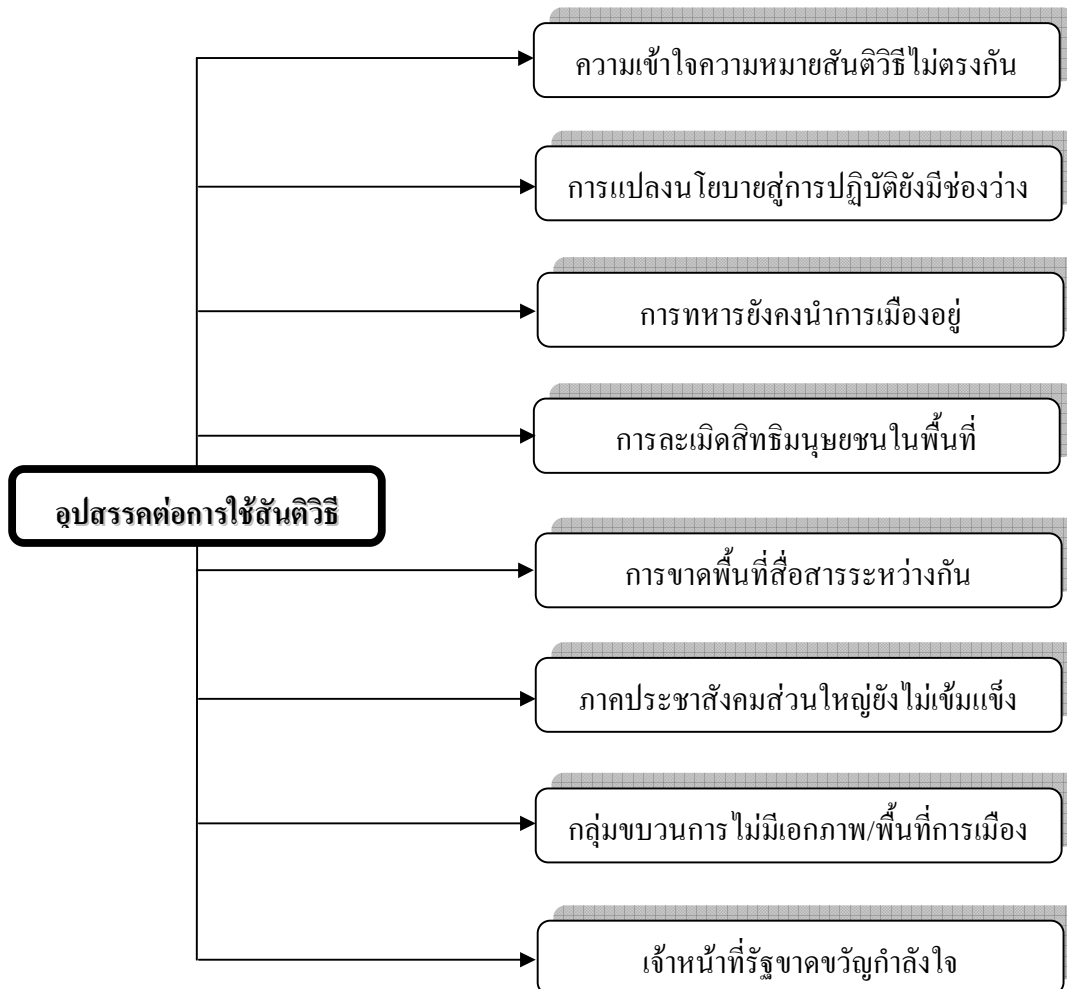
^{๑๖} จากการพูดคุยกับสมาชิกในหมู่บ้านของอิหม่ามยะผา กาเซ็ง ณ อำเภอรีเสะ จังหวัดนราธิวาส เมื่อวันที่ ๑๗ มกราคม ๒๕๕๒

ไทยหวนระแวง ไม่เห็นคุณค่าและไม่ให้เกิดอิทธิพลความเป็นตัวตนของคนในพื้นที่ และตอกย้ำถึงความแปลกแยกอันเนื่องมาจากการบริหารจัดการของภาครัฐบางส่วนที่ไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรม กลายเป็นเชื้อไฟที่หล่อเลี้ยงความรุนแรง ความไม่ไว้วางใจ และความเกลียดชังระหว่างรัฐกับประชาชนให้ดำรงอยู่อย่างต่อเนื่องเพื่อขยายผลการก่อความไม่สงบต่อไป

จากประสบการณ์ในอดีตที่ผ่านมา จะเห็นได้ว่าการกระทำผิดกฎหมายของเจ้าหน้าที่เพียงคนเดียวก็เพียงพอแล้วที่จะถูกกลุ่มผู้ไม่หวังดีนำไปขยายผลเพื่อทำลายภาพลักษณ์ของรัฐที่เจ้าหน้าที่รัฐส่วนใหญ่ได้พยายามสร้างมาให้ดีขึ้นตามลำดับแล้ว

๑.๔ อุปสรรคต่อการใช้สันติวิธีในการแก้ไขปัญหาอะไรบ้าง?

นอกจากสาเหตุรากเหง้าของปัญหาการต่อต้านรัฐและเงื่อนไขหล่อเลี้ยงความรุนแรงตามที่กล่าวไปแล้ว ยังพบว่ามีปัญหาสำคัญที่เป็นอุปสรรคต่อการใช้สันติวิธีในการแก้ไขปัญหาความไม่สงบจังหวัดชายแดนภาคใต้ด้วยอย่างน้อย ๘ ประการ ซึ่งปัญหาสำคัญที่สุดคือการที่ผู้เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและภาคประชาสังคมยังเข้าใจความหมายของสันติวิธีไม่ตรงกัน ส่งผลให้เกิดอุปสรรคต่อการนำนโยบายสันติวิธีไปสู่การปฏิบัติ ทำให้แม้จะมีนโยบายการเมืองนำการทหาร แต่ในความเป็นจริงแล้ว การทหารยังคงนำการเมืองอยู่ การละเมิดสิทธิมนุษยชนในพื้นที่ทั้งจากการกระทำของเจ้าหน้าที่รัฐบางส่วนและกลุ่มขบวนการก็ทำให้เกิดผลย้อนกลับในทางลบต่อการแก้ไขปัญหาของภาครัฐเอง ประกอบกับการขาดพื้นที่ในการสื่อสารระหว่างกันที่มีประสิทธิภาพ ทำให้ความจริงในพื้นที่ของประชาชน รัฐ และกลุ่มขบวนการไม่ตรงกัน ส่งผลให้เกิดความสับสนต่อเหตุการณ์และความไม่ไว้วางใจในพื้นที่มากยิ่งขึ้น ภาคประชาสังคมส่วนใหญ่ก็ยังไม่เข้มแข็งที่จะเป็นหัวขบวนในการขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหาด้วยสันติวิธีโดยพึ่งพารัฐให้น้อยที่สุด ในขณะที่กลุ่มขบวนการเองก็ยังไม่มีความเอกภาพและขาดพื้นที่ทางการเมืองในการใช้สันติวิธี นอกจากนี้ เจ้าหน้าที่รัฐบางส่วนก็รู้สึกขาดขวัญกำลังใจซึ่งอาจส่งผลให้ปฏิบัติหน้าที่ได้ไม่เต็มกำลัง มีความอดทนน้อยลง และมีแนวโน้มที่อาจจะใช้ความรุนแรง ทั้งหมดที่กล่าวมานี้ ถือเป็นอุปสรรคสำคัญที่ทำให้การใช้สันติวิธีของภาครัฐในการแก้ไขปัญหาไม่ต่อเนื่องและยังไม่เกิดผลอย่างเต็มที่ตามที่ควรจะเป็น ทั้งนี้ จะได้กล่าวถึงอุปสรรคแต่ละข้อในรายละเอียดดังต่อไปนี้

แผนภูมิที่ ๔: อุปสรรคต่อการใช้สันติวิธี

๑.๔.๑ ความเข้าใจความหมายของสันติวิธีที่ไม่ตรงกันของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหา ไม่ว่าจะเป็นเจ้าหน้าที่รัฐระดับนโยบายกับปฏิบัติการ หรือระหว่างรัฐกับนักสิทธิมนุษยชน ความเข้าใจที่ไม่ตรงกันนี้ทำให้การแปลงนโยบายสันติวิธีไปสู่การปฏิบัติยังเป็นปัญหาติดขัดอยู่ หรือแม้กระทั่งเกิดปัญหาว่าการปฏิบัติจริงในพื้นที่สวนทางกับนโยบายสันติวิธี ซึ่งเจ้าหน้าที่รัฐบางส่วน

เข้าใจว่าหากใช้สันติวิธีหมายถึงการปลดอาวุธ การไม่ให้ใช้กำลังอาวุธในการป้องกันตนเอง หรือการยอมจำนนต่อกลุ่มขบวนการ ทำให้มองว่าสันติวิธีกลายเป็นอุปสรรคต่อการแก้ไขปัญหา ซึ่งเป็นความเข้าใจที่คลาดเคลื่อน และความไม่เข้าใจนี้ส่งผลให้ไม่มั่นใจที่จะใช้สันติวิธีในที่สุด

๑.๔.๒ การแปลงนโยบายสันติวิธีไปสู่การปฏิบัติของภาครัฐยังมีช่องว่าง รัฐบาลและหน่วยงานรัฐต่างๆ ได้กำหนดนโยบายการแก้ไขปัญหของภาครัฐที่อยู่ในกรอบของสันติวิธี ไม่ใช่ความรุนแรงในการแก้ไขปัญหา ซึ่งเป็นทิศทางนโยบายที่ถูกต้องอยู่แล้ว เช่น นโยบายความมั่นคงแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๕๐-๒๕๕๔ และนโยบายการเมืองนำการทหาร เป็นต้น อย่างไรก็ตาม การนำนโยบายดังกล่าวไปสู่การปฏิบัติยังคงเป็นปัญหาสำคัญอยู่ อันเนื่องมาจากขั้นตอนของราชการในการถ่ายทอดนโยบายจากระดับนโยบาย ระดับการแปลงนโยบายสู่การปฏิบัติ และระดับปฏิบัติการตามลำดับ ซึ่งมีระยะห่างมากขึ้นตามลำดับขั้น ทำให้เกิดความล่าช้าในการปฏิบัติ ตลอดจนปัญหาการถ่ายทอดเพื่อทำความเข้าใจความหมาย วัตถุประสงค์ และเจตนารมณ์ของนโยบายที่ยังไม่ชัดเจนและถูกต้องตรงกันในทุกระดับ

นอกจากนี้ ความไม่ต่อเนื่องและไม่เป็นเอกภาพในการปฏิบัติงานในพื้นที่ที่มีการสลับเปลี่ยนกำลังบ่อยครั้ง เมื่อนำคนนอกพื้นที่ไปปฏิบัติงานในพื้นที่ ก็ต้องใช้เวลาในการเรียนรู้ นโยบายที่เกี่ยวข้อง สภาพปัญหา รวมทั้งสภาพบริบทในพื้นที่ใหม่ทั้งหมด แต่พอเรียนรู้ได้ระดับหนึ่ง ก็ถึงวกรอบของการสลับเปลี่ยนอีกครั้ง ทำให้เสียเวลาในการเรียนรู้ปัญหาอันใหม่อีก

สำหรับกระบวนการขับเคลื่อนนโยบายสันติวิธีไปสู่การปฏิบัตินั้น ผู้ที่เกี่ยวข้องอาจจะศึกษากรณีความสำเร็จของกระบวนการคำสั่งนายกรัฐมนตรีที่ ๖๖/๒๕๒๓ เรื่องนโยบายการต่อสู้เพื่อเอาชนะคอมมิวนิสต์ เป็นตัวอย่างหนึ่งได้ ซึ่งผู้นำรัฐบาลในขณะนั้นคือพลเอก เปรม ติณสูลานนท์ เป็นที่ยอมรับของฝ่ายทหาร และส่งสัญญาณชัดเจนที่จะใช้สันติวิธี มีกลไกรองรับการทำงานที่มีประสิทธิภาพ มีความจริงใจจริงใจที่จะปฏิบัติตามนโยบาย ตลอดจนมีการเดินสายทำความเข้าใจกับฝ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องว่านโยบาย ๖๖/๒๓ นี้เป็นอย่างไร ซึ่งทำให้รัฐกับทหารเดินไปด้วยกัน ไม่ขัดแย้งกัน

๑.๔.๓ การทหารยังคงนำการเมืองอยู่ ซึ่งสวนทางกับนโยบายการเมืองนำการทหาร โดยที่แม้ทุกฝ่ายจะพยายามดำเนินการตามนโยบายการเมืองนำการทหารแล้ว แต่ในทางปฏิบัตินั้นก็ยังไม่อาจดำเนินการได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ การเมืองเป็นตัวขับเคลื่อนที่สำคัญยิ่งในการแก้ไขวิกฤติของ

ชาติ ปัญหาความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นปัญหาทางการเมือง ดังนั้น การเมืองจะต้องมีความเข้มแข็งและกล้าที่จะเป็นผู้นำในการเข้ามาบีบบทบาทเหนือฝ่ายทหารอย่างจริงจังในเชิงกรอบคิดและนโยบายในการแก้ไขปัญหา ซึ่งจะเป็นการใช้การเมืองนำการทหารอย่างแท้จริง

หากรัฐบาลไม่สามารถกำกับการดำเนินงานของฝ่ายทหารให้เป็นไปตามนโยบายของฝ่ายการเมืองได้อย่างแท้จริง ก็จะทำให้องค์กร หรือกลไกของรัฐอื่นไม่สามารถขับเคลื่อนแนวทางสันติวิธีได้อย่างจริงจัง ส่งผลให้ผู้ปฏิบัติงานในพื้นที่ไม่มั่นใจในเจตนาของผู้บังคับบัญชาว่าจะไปในทิศทางใด ทั้งนี้ ส่วนหนึ่งก็อาจจะเกิดจากการที่รัฐบาลที่ผ่านมามีหลายชุดได้มอบความรับผิดชอบให้กับผู้บัญชาการทหารบกอย่างเต็มที่ทั้งในแง่ของอำนาจและการจัดองค์กรในนามของรองผู้อำนวยการรักษาความมั่นคงภายใน (กอ.รมน.) ซึ่งเป็นหน่วยงานหลักในการแก้ไขปัญหา ทำให้การแก้ไขปัญหาต่างๆ รวมถึงการขออนุมัติโครงการและงบประมาณของสอ.บต. นั้นต้องขึ้นอยู่กับการตัดสินใจของฝ่ายความมั่นคงเป็นหลัก จะเห็นได้ว่าองค์ประกอบของการแก้ไขปัญหาในปัจจุบันสะท้อนรูปธรรมที่ชัดเจนของการใช้การทหารนำการเมือง

๑.๔.๔ การละเมิดสิทธิมนุษยชนในพื้นที่ โดยการละเมิดสิทธิมนุษยชนนี้ไม่ใช่เป็นการละเมิดจากเจ้าหน้าที่รัฐเพียงฝ่ายเดียวเท่านั้น แต่กลุ่มขบวนการก็ละเมิดสิทธิมนุษยชนจากการทำร้ายและฆ่าผู้บริสุทธิ์ ตลอดจนเจ้าหน้าที่รัฐในพื้นที่ด้วยเช่นเดียวกัน ซึ่งการละเมิดสิทธิมนุษยชนนี้เป็นการกระทำที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายทั้งสิ้นไม่ว่าจะเป็นการกระทำจากฝ่ายใด อย่างไรก็ตาม อาจจะต้องมีการเน้นย้ำเป็นพิเศษกับฝ่ายรัฐมิให้มีการละเมิดสิทธิมนุษยชน เนื่องจากการกระทำผิดนอกกรอบกฎหมายของเจ้าหน้าที่รัฐจะถูกกลุ่มขบวนการนำไปเป็นข้ออ้างในการใช้ความรุนแรง อันจะก่อให้เกิดความสูญเสียอย่างมากมายตีกลับมาต่อเจ้าหน้าที่รัฐเองและประชาชนในที่สุด ซึ่งเปรียบเสมือนบวมเมอแรงที่วกกลับมาหาตัวผู้ใช้ การกระทำผิดเหล่านี้ บ่อยครั้งก็เป็นความผิดซ้ำซ้อนทั้งที่ไม่ควรจะเกิดขึ้นอีก การบังคับใช้กฎหมายตามหลักนิติธรรม จึงต้องเป็นการบังคับใช้กฎหมายกับทุกฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นเจ้าหน้าที่รัฐหรือกลุ่มขบวนการ หากกระทำผิดกฎหมายจะต้องได้รับโทษตามกฎหมายโดยเสมอภาคกันภายใต้ระบบศาลและอัยการที่เป็นอิสระ และต้องพยายามลดผลข้างเคียงจากปฏิบัติการทางทหารลงให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้

๑.๔.๕ การขาดพื้นที่สื่อสารที่ปลอดภัยและมีประสิทธิภาพระหว่างผู้เกี่ยวข้อง การที่แต่ละฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหาคือภาครัฐ ภาคประชาสังคม และกลุ่มขบวนการ ไม่มีพื้นที่หรือ

ช่องทางการสื่อสารที่ปลอดภัยหรือรู้สึกสบายใจในการแลกเปลี่ยนข้อมูลและความจริงของตนเองที่เป็นคนละชุดกับของกลุ่มอื่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับรัฐอย่างเพียงพอและทันต่อเหตุการณ์ โดยปราศจากความหวาดระแวงระหว่างกันและกัน ทำให้ชุดความจริงในพื้นที่ที่มีความแตกต่างกันอย่างน้อย ๓ ชุดคือ ความจริงจากมุมมองของเจ้าหน้าที่รัฐ ของกลุ่มขบวนการ และของประชาชน ส่งผลสำคัญให้เกิดข่าวลือขึ้นมามากมายในพื้นที่ และมีการควั่นสรุปในทางลบจากแต่ละฝ่ายซึ่งแพร่ขยายไปในหมู่ประชาชนอย่างรวดเร็ว เช่น มีข่าวที่พูดกันในพื้นที่ว่ามีรถปิกอัพวิ่งผ่านด่านไปยังคนได้โดยไม่ถูกสกัด และเจ้าหน้าที่ก็จับรถคันนี้ไม่ได้ ฝ่ายทหารก็บอกว่าเป็นตำรวจ ทางตำรวจก็บอกว่าเป็นทหาร หรือที่ตำบลควนรัน อำเภอสะบ้าย้อย จังหวัดสงขลา เด็กสิบกว่าขวบถูกยิงตายไป ๒ คน ชาวบ้านบอกทหารพรานทำ ส่วนทหารบอกชาวบ้านยิงกันเอง^{๘๘} การจับผู้กระทำผิดไม่ได้ในลักษณะนี้ทำให้ไม่มีคำอธิบายต่อสิ่งที่เกิดขึ้น ทำให้ข่าวลือที่เป็นลบสะพัดไปเรื่อยๆ เช่น มุมมองที่ว่า “พอทหารเข้ามาในหมู่บ้าน โรงเรียนก็ถูกเผา ปอเนาะถูกยิง พอออกไปก็ไม่มีเผาอีก เวลาทหารอยู่ที่ไหน มักจะมีเหตุการณ์ที่นั่น จึงทำให้ชาวบ้านในบางพื้นที่เชื่อว่าบางสถานการณ์ ทหารเป็นคนทำเองเพื่อให้ได้งบประมาณ และเก็บคนที่เขาอยากจะทำจัด”^{๘๙} จากความเชื่อ ความรู้สึกที่ปราศจากคำอธิบายนานวันเข้าก็กลับกลายเป็นความจริงไปในที่สุด ซึ่งไม่เป็นผลดีกับรัฐเลยกับการที่ต้องตกเป็นผู้ต้องสงสัยในสายตาของประชาชน

กรณีที่ความจริงยังคลุมเครือล่าสุดที่เกิดขึ้นคือ เมื่อวันที่ 30 มกราคม 2552 กรณีของนายอัปดุลการิม ยูโซ๊ะ อีหม่ามประจำมัสยิดกาหีย อ.สาบური จ.ปัตตานี ซึ่งถูกคนร้ายไม่ทราบจำนวนบรรดาระบะสีขาวใช้อาวุธปืนอาแก๊ยิงใส่หน้ามัสยิด และสามารถผ่านด่านตรวจของเจ้าหน้าที่ที่มีอยู่มากมายในพื้นที่โดยไม่ถูกจับได้ ซึ่งความคลุมเครือนี้กลายเป็นบ่อเกิดของความขัดแย้งโดยไม่จำเป็น

นอกจากนี้ กลุ่มผู้ไม่หวังดียังคงพยายามสร้างข่าวลืออย่างต่อเนื่อง เพื่อสร้างความเกลียดชังและความไม่ไว้วางใจในหมู่ประชาชน ประกอบกับการที่ไม่มีการเปิดเผยความจริงจากรัฐในเหตุความรุนแรงที่เป็นที่เคลือบแคลงจากชาวบ้านว่าเป็นการกระทำของเจ้าหน้าที่รัฐ และความล้มเหลวของการคุ้มครองพยานที่รัฐไม่อาจทำให้ประชาชนมั่นใจได้ว่าจะสามารถคุ้มครองความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินให้กับเขาได้ เพราะเจ้าหน้าที่รัฐเองก็เกิดการสูญเสียอย่างต่อเนื่อง ทำให้ประชาชนไม่กล้าให้ข้อมูลข่าวสารใดๆกับภาครัฐ ความจริงในพื้นที่จึงไม่ปรากฏเป็นที่ชัดเจนตรงกัน

^{๘๘} จากการพูดคุยกับเจ้าหน้าที่สำนักบริหารเรื่องร้องทุกข์ สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ณ สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ เมื่อวันที่ ๔ เมษายน ๒๕๕๑

^{๘๙} จากการพูดคุยกับกลุ่มนักศึกษามหาวิทยาลัย เมื่อวันที่ ๘ กรกฎาคม ๒๕๕๑

๑.๔.๖ ภาคประชาสังคมส่วนใหญ่ยังไม่เข้มแข็งเพียงพอ และถูกจำกัดพื้นที่ที่จะใช้สันติวิธี สามัญชนคนรากหญ้าในพื้นที่ สื่อท้องถิ่น นักกิจกรรม นักสิทธิมนุษยชน และเอ็นจีโอส่วนใหญ่ยังไม่เข้มแข็งเพียงพอและอาจต้องพบกับอุปสรรคที่ทำให้ไม่พร้อมที่จะเข้าถึงปัญหาและดำเนินการขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหา บ่อยครั้งผู้ที่ทำงานเพื่อช่วยเหลือประชาชนอย่างแท้จริง เช่น กลุ่มพลังวัฒนธรรม^{๒๐} นักพัฒนา นักสิทธิมนุษยชน หรือทนายความมุสลิมกลับถูกจับจ้องจากฝ่ายความมั่นคงด้วยความหวาดระแวงสงสัย ไม่ไว้วางใจ ทำให้ถูกจำกัดพื้นที่ และทำงานได้ไม่เต็มที่นัก บางครั้งก็เกิดความกังวลในการทำงาน เนื่องจากเกรงว่าเจ้าหน้าที่รัฐจะเข้าใจผิดคิดว่าเป็นฝ่ายเดียวกับกลุ่มขบวนการ และในขณะเดียวกันก็กลัวว่ากลุ่มขบวนการอาจจะมองว่าเป็นแหล่งข่าวให้กับรัฐ

แม้นโยบายของก.รรมน.ภ.๔ ภายใต้การนำของพล.ท.พิเชษฐ วิสัยจรจะมีความพยายามสนับสนุนการทำงานของภาคประชาสังคม แต่เจ้าหน้าที่ฝ่ายความมั่นคงบางส่วนอาจยังมีการปฏิบัติที่ไม่สอดคล้องกับนโยบาย กล่าวคือ ยังไม่ยอมรับการทำงานของภาคประชาสังคม หรือแม้กระทั่งมองว่าเป็นอุปสรรคต่อการทำงานของภาครัฐด้วยซ้ำไป

นอกจากนี้ ภาคประชาสังคมบางส่วนในพื้นที่ซึ่งมีการทำงานในลักษณะต่างคนต่างทำ ทับซ้อนกันในแง่ของพื้นที่ หรือบางทีก็ขัดแย้งกันเองแม้จะอยู่ในสายงานเดียวกัน ทำให้ไม่ถนัดที่จะรวมตัวรวมใจกันเป็นเครือข่ายที่เข้มแข็งและเกิดพลังพอในการขับเคลื่อนกิจกรรมและนโยบายได้

๑.๔.๗ กลุ่มขบวนการยังไม่มีเอกภาพ ขาดพื้นที่ทางการเมืองและไม่เชื่อมั่นในการใช้สันติวิธี แทนความรุนแรง ในขบวนการต่อสู้เองซึ่งมีอยู่ประมาณ ๕-๑๒ กลุ่มนั้น มีเป้าหมายการต่อสู้ที่ยังไม่สอดคล้องตรงกัน ขาดเอกภาพในการทำงานร่วมกัน ซึ่งอาจจะต้องเริ่มสร้างเอกภาพจากสองกลุ่มหลักคือกลุ่มบีอาร์เอ็นกับกลุ่มพูโลเสียก่อน^{๒๑} หากกลุ่มขบวนการยังไม่มีเอกภาพ ก็จะมีผลให้ข้อเรียกร้องไม่มีความชัดเจน และขาดตัวแทนที่จะสามารถติดต่อสื่อสารกับฝ่ายต่างๆ ได้ ทั้งนี้ ภายในกลุ่มขบวนการต่อสู้ได้แบ่งออกเป็นสองฝ่ายตามแนวทางการต่อสู้ คือ ฝ่ายที่เลือกใช้ความรุนแรงและฝ่ายที่มีแนวโน้มที่จะใช้สันติวิธี

^{๒๐} กลุ่มพลังวัฒนธรรม หมายถึง กลุ่มคนในพื้นที่ที่ได้รับการยอมรับให้มีบทบาทในการป้องกันและแก้ไขปัญหาความรุนแรงในจังหวัดชายแดนภาคใต้บนฐานคิดของสันติวิธีและการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงของภาคประชาชน กลุ่มพลังวัฒนธรรมประกอบด้วย ๗ กลุ่ม คือ ผู้นำศาสนา นักการศึกษา ผู้นำชุมชนท้องถิ่น ผู้นำสตรี ผู้นำเยาวชน องค์กรเอกชน และสื่อมวลชน

^{๒๑} การพูดคุยกับเจ้าหน้าที่รัฐของมาเลเซีย เมื่อวันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๒

นายทหารระดับสูงท่านหนึ่งกล่าวไว้ว่า “การต่อสู้ในวันนี้ ฝ่ายต่างๆมีแต่เรียกร้องให้รัฐใช้สันติวิธี แต่กลับไม่มีใครเรียกร้องให้กลุ่มขบวนการใช้สันติวิธีด้วย”^{๒๒} ซึ่งแท้จริงแล้ว สิ่งสำคัญที่จะทำให้กลุ่มขบวนการเลือกใช้สันติวิธีในการต่อสู้ก็คือรัฐต้องเปิดโอกาสและเปิดพื้นที่ทางการเมืองให้กลุ่มขบวนการบางส่วนที่ส่งสัญญาณว่าจะใช้สันติวิธีแทนความรุนแรงในการแสดงความต้องการของคนนั้นที่มีที่ทางทางการเมือง ไม่ถูกจับจ้องและหวาดระแวงจากเจ้าหน้าที่รัฐจนไม่สามารถแสดงออกทางการเมืองด้วยสันติวิธีได้ มิฉะนั้น ทางกลุ่มขบวนการก็จะมองว่าหากใช้สันติวิธีก็ไม่มีทางประสบความสำเร็จ

๑.๔.๘ เจ้าหน้าที่รัฐ โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านความมั่นคงและบุคลากรครูเกิดความรู้สึกที่รัฐไม่ได้ให้ความสนใจในคุณภาพชีวิต สวัสดิการ และการสร้างขวัญกำลังใจเท่าที่ควร แม้จะมีมาตรการที่เพิ่มเติมเบี่ยงเบนภัยสำหรับผู้ปฏิบัติหน้าที่ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ แต่ก็ยังติดขัดในแง่ของการบริหารจัดการ ทำให้เกิดปัญหาในทางปฏิบัติ ความรู้สึกที่รัฐไม่ได้ให้ความสนใจนี้เป็นบ่อเกิดของความรู้สึกว่าเจ้าหน้าที่รัฐที่เสียสละ ท่วมเท และเสี่ยงเป็นเสี่ยงตายในการปฏิบัติหน้าที่กลับไม่ได้รับความเป็นธรรม ซึ่งมีเสียงสะท้อนจากเจ้าหน้าที่รัฐบางส่วนที่รู้สึกว่าตนเองยังไม่ได้รับความเป็นธรรมเลย “แล้วจะไปให้ความเป็นธรรมแก่ผู้อื่นได้อย่างไร”^{๒๓} นอกจากนี้ยังมีเสียงสะท้อนจากเจ้าหน้าที่องค์กรพัฒนาเอกชนในพื้นที่บางส่วนซึ่งก็เห็นใจเจ้าหน้าที่รัฐเช่นเดียวกัน จากที่แต่ก่อนไม่ชอบเลย แต่พอได้พูดคุยกัน รู้จักกันก็เข้าใจความรู้สึกกันมากขึ้นว่าทหารจำนวนมากต้องจากบ้าน จากครอบครัวมา บางคนภรรยาไปมีคนอื่น มานั่งร้องไห้ เกิดปัญหาครอบครัวมากมาย^{๒๔} ด้วยเหตุปัจจัยเหล่านี้อาจทำให้เจ้าหน้าที่ขาดสมาธิ ความอดทน และความทุ่มเทต่อการปฏิบัติหน้าที่โดยปราศจากความรุนแรงได้

อนึ่ง อุปสรรคที่เกิดขึ้นทั้งหมดนี้ได้ดำรงอยู่ท่ามกลางความหวาดระแวงและไม่ไว้ใจกันของฝ่ายต่างๆที่เกี่ยวข้องทั้งภายในและระหว่างกลุ่มเดียวกันเอง ไม่ว่าจะเป็นเจ้าหน้าที่รัฐ นักการเมือง ผู้นำศาสนา ผู้นำชุมชน เยาวชนนักศึกษา และกลุ่มภาคประชาสังคม ประกอบกับอคติทางด้านเชื้อชาติที่ฝ่ายความมั่นคงบางส่วนซึ่งมองคนมลายูในเชิงลบว่าขาดสำนึกของความเป็นคนไทยใน

^{๒๒} จากการพูดคุยกับนายทหารระดับสูงของกอ.รมน.ภ.๔ ณ ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง ค่ายสิรินธร จังหวัดยะลา เมื่อวันที่ ๒๒ กรกฎาคม ๒๕๕๒

^{๒๓} จากการพูดคุยกับเจ้าหน้าที่ทหาร จังหวัดยะลา เมื่อวันที่ ๒๒ พฤษภาคม ๒๕๕๑

^{๒๔} จากการพูดคุยกับเจ้าหน้าที่องค์กรพัฒนาเอกชนแห่งหนึ่งในจังหวัดยะลา เมื่อวันที่ ๕ กรกฎาคม ๒๕๕๑

ความหมายที่เป็นเพียงมิติเดียว เช่น ต้องพูดภาษาไทยได้คล่อง หรือร้องเพลงชาติไทยได้ชัดเจน ในขณะที่คนมลายูในพื้นที่บางส่วนก็มองเจ้าหน้าที่รัฐในฐานะศัตรูทางเชื้อชาติที่ต้องการกลืนกลายชาติพันธุ์มลายู เมื่อเป็นเช่นนี้ สิ่งที่รัฐต้องเร่งดำเนินการเสียก่อนคือการสร้างความไว้วางใจให้เกิดขึ้นในพื้นที่ให้ได้ เพื่อปลดล็อกให้การแก้ไขปัญหาอื่น ๆ สามารถดำเนินไปได้อย่างราบรื่น

๒. สถานการณ์ปัจจุบันและแนวโน้มที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต

๒.๑ สถานการณ์ปัจจุบันเป็นอย่างไร?

ข้อมูลจากศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้ (Deep South Watch) ระบุว่าตั้งแต่เดือนมกราคม ๒๕๔๙ จนกระทั่งถึงเดือนมีนาคม ๒๕๕๒ นี้ มีเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่เกิดขึ้นทั้งหมด ๘,๘๑๐ ครั้ง โดยมีผู้เสียชีวิตจากเหตุการณ์จำนวนทั้งสิ้น ๓,๔๑๘ คน และบาดเจ็บ ๕,๖๒๔ คนแล้ว^{๒๕}

ปัจจุบันสถานการณ์ความรุนแรงยังไม่มิต่ำที่จะยุติลง แม้เหตุการณ์อาจจะลดความถี่และจำนวนครั้งลง แต่กลับเพิ่มความรุนแรงขึ้นในเชิงคุณภาพ รูปแบบของการก่อเหตุมีความเหี้ยมโหด เช่น การฆ่าตัดคอ เพื่อสร้างความหวาดกลัว (Terror) ให้ปกคลุมพื้นที่และจิตใจคนมากยิ่งขึ้น โดยต้องการสะท้อนให้ประชาชนเห็นว่ารัฐเป็นที่พึ่งให้กับประชาชนไม่ได้ เพื่อข่มขู่ไม่ให้ประชาชนร่วมมือกับรัฐ^{๒๖}

หากรัฐบาลยังตีโจทย์ปัญหาความไม่สงบนี้ไม่แตก และไม่สามารถสร้างภาพอนาคตให้ประชาชนคนพื้นที่เกิดความมั่นใจในรัฐบาลได้ ก็เป็นที่น่ากังวลว่าอีก ๑๐ ปีข้างหน้า คนในท้องถิ่นและสภาพพื้นที่จะมีลักษณะเป็นอย่างไรต่อไป เนื่องจากในขณะนี้ขวัญและกำลังใจของประชาชนและข้าราชการในพื้นที่ไม่ว่าจะเป็นพุทธหรือมุสลิมได้ตกต่ำลงอย่างมาก การอพยพย้ายถิ่นฐาน การเปลี่ยนงาน การขายบ้านและที่ดินทำกินก็มีจำนวนมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง

ขณะเดียวกันกลุ่มคนบางกลุ่มในพื้นที่ที่ไม่เห็นด้วยกับการกระทำของกลุ่มขบวนการ หากไม่อพยพออกนอกพื้นที่ ก็อาจจะจัดตั้งกองกำลัง จัปอาวุธลุกขึ้นสู้ด้วยความรุนแรงในลักษณะตาต่อตา

^{๒๕} ศรีสมภพ จิตรภิรมย์ศรี (๒๕๕๒). สถานการณ์ใหม่ชายแดนใต้: ความเสี่ยงในการถูกรุกกลับทางการทหารและตริ่งกำลังในการเมือง. ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้. <http://www.deepsouthwatch.org/node/288>

^{๒๖} จากการรับฟังบรรยายสรุปสถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ณ ศูนย์ปฏิบัติการตำรวจส่วนหน้า จังหวัดยะลา เมื่อวันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๒

พันต่อพัน ขยายตัวกลายเป็นสงครามกลางเมืองได้ในที่สุด ซึ่งปรากฏร่องรอยของสถานการณ์ดังกล่าวให้เห็นแล้วในปัจจุบัน คือ มีการตั้งกองกำลังติดอาวุธให้ประชาชนบางกลุ่มโดยอาจไม่ได้มีการตรวจสอบดูแลอย่างใกล้ชิด ซึ่งปรากฏการณ์นี้จะไปตอกย้ำข่าวลือเกี่ยวกับกองกำลังไม่ทราบฝ่ายในพื้นที่ ซึ่งจะยิ่งเพิ่มความสับสนของสถานการณ์ นำไปสู่ความไม่ไว้วางใจระหว่างรัฐกับประชาชน และในหมู่ประชาชนเองมากขึ้นในที่สุด

โดยสรุปก็คือ ในปัจจุบันฝ่ายรัฐยังไม่สามารถยุติเหตุร้ายรายวันได้ และยังไม่สามารถขับเคลื่อนงานการเมืองที่เป็นการเมืองเนื้อหาเชิงคุณภาพได้ ถ้าจะกล่าวกันตามความจริงในเชิงยุทธศาสตร์ก็สามารถกล่าวได้ว่า ณ วันนี้ การทหารและการเมืองของฝ่ายรัฐยังอยู่ในขั้นตอนของ ‘ขั้นยืน’ ไม่ได้ก้าวไปถึง ‘ขั้นรุก’ แต่อย่างใด และหากคิดคำนวณโดยเอาต้นทุนหน้าตัดเป็นตัวตั้งระหว่างฝ่ายรัฐกับฝ่ายก่อความไม่สงบแล้ว แม้คนที่ไม่มีพื้นฐานด้านความมั่นคงก็พอจะมองออกว่าโดยเนื้อแท้แล้ว การต่อสู้ในปัจจุบันใครเป็นผู้แพ้และใครกันแน่ที่เป็นผู้ชนะ

ในส่วนของแนวโน้มสถานการณ์ที่อาจเกิดขึ้นในอนาคตนั้น มีทั้งที่เป็นแนวโน้มเชิงบวกและแนวโน้มที่อาจเกิดขึ้นหากรัฐตั้งใจยึดและไม่ใช้สันติวิธีอย่างจริงจังในการแก้ไขปัญหา ดังต่อไปนี้

๒.๒ แนวโน้มเชิงบวก

แม้ว่าเหตุการณ์ความรุนแรงจะยังคงเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง แต่ภายใต้ความรุนแรงดังกล่าวก็มีแนวโน้มในทางที่ดีเกิดขึ้นในพื้นที่เช่นเดียวกันในแง่ที่ว่าสามารถเห็นร่องรอยและตัวบ่งชี้ว่ามีการให้ความสำคัญกับการใช้สันติวิธีระดับหนึ่ง จากเหตุการณ์ดังต่อไปนี้

๒.๒.๑ นโยบายของรัฐโดยรวมนั้นเป็นไปในทิศทางที่มุ่งใช้สันติวิธีเป็นหลักผ่านนโยบายการเมืองนำการทหาร โดยสะท้อนให้เห็นได้จากการคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี ที่ ๑๘๗/๒๕๔๖ เรื่อง นโยบายการจัดการความขัดแย้งด้วยสันติวิธี^{๒๗} คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี ที่ ๒๐๖/๒๕๔๘ เรื่อง นโยบายเสริมสร้างสันติสุขในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งยึดถือพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในหลักเข้าใจ เข้าถึง พัฒนา และมุ่งเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการสร้างความสมานฉันท์และความเป็นธรรม โดยใช้แนวทางสันติวิธีเป็นบรรทัดฐาน

^{๒๗} สามารถศึกษาเพิ่มเติมได้จาก “คู่มือสันติวิธี: คำอธิบายประกอบคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี ที่ ๑๘๗/๒๕๔๖ เรื่อง นโยบายการจัดการความขัดแย้งด้วยสันติวิธี” จัดพิมพ์โดยสถาบันยุทธศาสตร์สันติวิธี สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ

ของการจัดการความขัดแย้ง^{๒๔} นโยบายความมั่นคงแห่งชาติเกี่ยวกับจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. ๒๕๕๒ – ๒๕๕๖ และนโยบายความมั่นคงแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๕๐ – ๒๕๕๔ ที่ให้ความสำคัญเพิ่มขึ้นกับมิติตามความมั่นคงของประชาชน มิใช่มุ่งเน้นแต่ความมั่นคงในมิติของรัฐและการทหาร และส่งเสริมการเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาของกลุ่มพลังวัฒนธรรม^{๒๕}

๒.๒.๒ ทหารและตำรวจในระดับนโยบายเริ่มเข้าใจและเห็นความสำคัญของการใช้สันติวิธีมากขึ้น และมีการปรับเปลี่ยนแนวคิดโดยการให้ความสำคัญกับการใช้สันติวิธีในการแก้ไขปัญหามากขึ้นเช่นเดียวกัน ซึ่งความเป็นจริงข้อนี้ได้ส่งผลส่วนหนึ่งให้การเสนอรายชื่อผู้บริหารระดับสูงที่จะแต่งตั้งให้เข้ามามีอำนาจหน้าที่ดูแลปัญหาความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้นี้ มีการคำนึงถึงความสามารถและความเหมาะสม มีความเข้าใจปัญหาและแนวทางแก้ปัญหาด้วยสันติวิธีเป็นสำคัญ ถึงแม้ว่าความเข้าใจและการให้ความสำคัญต่อสันติวิธีในระดับนโยบายดังกล่าวจะยังไม่เป็นเอกภาพมากนัก และยังคงมีปัญหาในระดับปฏิบัติการบางส่วนที่ยังไม่เข้าใจชัดเจนและไม่เชื่อมั่นในแนวคิดและแนวทางสันติวิธีก็ตาม ซึ่งก็เป็นที่เข้าใจได้ว่าการสั่งการจากแม่ทัพอาจจะต้องใช้เวลาบ้างในการสื่อไปถึงพลทหารคนสุดท้าย

๒.๒.๓ ทหารและตำรวจในระดับปฏิบัติการส่วนใหญ่พยายามปฏิบัติหน้าที่ให้อยู่ภายใต้กรอบของกฎหมายด้วยความเสื่อสละ อดทนอดกลั้น คำนึงถึงสิทธิมนุษยชนในการปฏิบัติต่อประชาชนมากขึ้น การตรวจค้นส่วนใหญ่คำนึงถึงหลักศาสนาและหลักสิทธิมนุษยชนมากขึ้นแล้ว ไม่ว่าจะเป็นในกรณีของการไม่ใช้สุนัขเข้าตรวจค้นบ้าน หรือขออนุญาตเข้าของบ้านด้วยคำพูดที่สุภาพ นอกจากนี้ ยังให้ความสำคัญกับงานนิติวิทยาศาสตร์มากขึ้นในการรวบรวมพยานหลักฐานด้วย อย่างไรก็ตาม ก็ยังคงพบเห็นเจ้าหน้าที่รัฐบางส่วนที่มีพฤติกรรมนอกแถว ไม่ปฏิบัติตามหลักนิติธรรมได้ในบางกรณี ซึ่งแม้จะเป็นส่วนน้อย แต่ความเสียหายจากการกระทำที่เกิดขึ้นกลับส่งผลกระทบต่อเจ้าหน้าที่รัฐส่วนใหญ่ที่ปฏิบัติหน้าที่อย่างเข้มแข็งคืออยู่แล้ว ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่น่าจะทำให้เกิดขึ้นอีก

^{๒๔} สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ. คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ ๒๐๖/๒๕๔๕ เรื่อง นโยบายเสริมสร้างสันติสุขในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่ ๒๐๗/๒๕๔๕ เรื่อง การบริหารราชการในจังหวัดชายแดนภาคใต้. (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, ๒๕๔๕), หน้า ๑๓.

^{๒๕} สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ. นโยบายความมั่นคงแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๕๐-๒๕๕๔. (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา) มิถุนายน ๒๕๕๑, หน้า ๑๖.

๒.๒.๔ ความพยายามในการจัดตั้งสำนักบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ (สบ.ชต.) โดยรัฐบาล ขณะนี้ สะท้อนให้เห็นความตั้งใจในการบริหารจัดการกลไกของภาครัฐในการแก้ไขปัญหาให้ สมองคอบต่อฝ่ายการเมืองอย่างแท้จริง ถือว่าเป็นความพยายามในการปรับเปลี่ยนบทบาทการบริหาร จัดการจากฝ่ายทหารให้กลับมาที่ฝ่ายการเมือง ซึ่งสอดคล้องกับทิศทางของนโยบายการเมืองนำ การทหาร

๒.๒.๕ ความพยายามที่จะเรียนรู้ประสบการณ์การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งจากกรณีศึกษา อื่นๆ ในต่างประเทศด้วยสันติวิธี เช่น ไอร์แลนด์เหนือ อาแจห์ หรือมินดาเนา โดยภาคการเมือง ภาค วิชาการ และองค์กรต่างๆ มีมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการแลกเปลี่ยน เรียนรู้ประสบการณ์และแรงบันดาลใจจากบุคคลที่มีบทบาทในการแก้ไขความขัดแย้งด้วยสันติวิธี อย่างเป็นรูปธรรมในต่างประเทศ และนำมาเป็นบทเรียนเพื่อปรับใช้สำหรับการแก้ไขปัญหาใน จังหวัดชายแดนภาคใต้

๒.๓ แนวโน้มที่อาจเกิดขึ้นจากการตั้งโจทย์ผิดและไม่ใช้สันติวิธีในการแก้ไขปัญหา

แม้จะมีสัญญาณในทางบวกอยู่บ้าง แต่โดยภาพรวมแล้ว หากรัฐตั้งโจทย์ของปัญหาผิด แก้ไข ไม่ตรงประเด็น และไม่ใช้สันติวิธีในการแก้ไขปัญหา หรือไม่ใช้การเมืองนำการทหารอย่างแท้จริง อาจจะทำให้อคติและความหวาดระแวงระหว่างกันในพื้นที่มีสูงชัน ไม่ว่าจะเป็นด้านความสัมพันธ์ ในแนวตั้งระหว่างรัฐกับประชาชน หรือความสัมพันธ์ในแนวราบระหว่างประชาชนด้วยกันเองใน ชุมชนต่างๆ รวมทั้งชุมชนใกล้เคียงที่นับถือศาสนาต่างกัน โดยเฉพาะชุมชนพุทธและมุสลิมในบาง พื้นที่ คนไทยพุทธในพื้นที่จะรู้สึกไม่ปลอดภัยมากยิ่งขึ้น ส่วนคนไทยมุสลิมก็รู้สึกว่าไม่ได้รับทั้ง ความปลอดภัยและความเป็นธรรม โดยความรู้สึกทั้งหมดนี้จะยังคงดำเนินไปอย่างต่อเนื่องและเพิ่ม มากขึ้นตามวันเวลาที่ล่วงเลยไป อีกทั้ง การมีกองกำลังไม่ทราบฝ่ายปฏิบัติการอยู่ในพื้นที่นั้นอาจจะ ทำให้มีการปะทะกันระหว่างประชาชนด้วยกันเองโดยใช้ความรุนแรงในลักษณะตาต่อตา ฟันต่อฟัน มากขึ้น สร้างความสูญเสียและความสับสนในพื้นที่ และบ่มเพาะความหวาดระแวงระหว่างคนใน พื้นที่ให้มากยิ่งขึ้น จนอาจนำไปสู่ความเกลียดชังแตกแยกระหว่างชาติพันธุ์ได้ในที่สุด ญาติมิตรผู้ สูญเสียส่วนหนึ่งก็เจ็บแค้น จะกลายเป็นระเบิดเวลาในอนาคตหากไม่ได้รับการดูแลอย่างเหมาะสม

นอกจากนี้ หากเหตุความรุนแรงร้ายวันยังคงเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ผู้คนทั้งในพื้นที่และนอกพื้นที่อาจจะเคยชินต่อการสูญเสียชีวิต เคยชินต่อความรุนแรง มองว่า “จะอยู่หรือตาย ชีวิตแล้วแต่ฟ้าจะลิขิต”^{๙๐} และยอมจำนนรับสภาพว่าปัญหาความไม่สงบนี้กลายเป็นเรื่องปกติธรรมดาในประเทศไทย จนกระทั่งไม่เห็นว่าเป็นวิกฤติความขัดแย้งของชาติอีกต่อไปและละเลยที่จะให้ความสำคัญว่าเป็นปัญหาที่ต้องได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วนด้วยความใส่ใจของคนทั้งประเทศ

๓. กรอบคิดทิศทางและโจทย์สำคัญในการแก้ไขปัญหา

สถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นปัญหาความขัดแย้งที่ต้องจัดการด้วยสันติวิธี คือต้องแก้ด้วยใจ มิใช่ด้วยกำลัง เพื่อให้การแก้ไขปัญหาเป็นไปอย่างยั่งยืน กรอบคิดและทิศทางในการแก้ไขปัญหาจึงต้องอยู่ในกรอบคิดทิศทางของสันติวิธี ซึ่งไม่ใช่เรื่องของคนใดคนหนึ่งหรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง หากแต่เป็นเรื่องของคนไทยทุกภาคส่วนที่จะร่วมกันแก้ไขปัญหา

สันติวิธีเป็นวิธีการแก้ปัญหาที่ไม่ทำให้เกิดเงื่อนไขที่นำไปสู่ปัญหาใหม่มาซ้อนปัญหาเก่าหรือสร้างปัญหาต่อเนื่อง เป็นวิธีการที่ได้รับการพิสูจน์แล้วว่าเป็นหนทางในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองที่สอดคล้องกับความเป็นจริงมากที่สุด^{๙๑} และหากเจ้าหน้าที่รัฐได้ใช้สันติวิธีอย่างจริงจัง ประชาชนจะรู้สึกและสัมผัสได้ถึงความจริงใจของผู้ที่ใช้ และจะเกิดความรู้สึกเชื่อมั่นและไว้วางใจ ซึ่งการใช้สันติวิธีนี้จะไปปลดล็อกเงื่อนไขของการก่อความไม่สงบโดยการสร้างความเป็นธรรมในพื้นที่ ความเก็บกดจะไม่มี ความรุนแรงจะไม่มา

อย่างไรก็ตาม มีการพูดถึงสันติวิธีกันมากมายจากภาคส่วนต่างๆ ในสังคม ผู้คนต่างเคยได้ยินคำว่าสันติวิธี แต่ความเข้าใจในความหมายของสันติวิธีของแต่ละคนอาจจะไม่ชัดเจนตรงกัน ทั้งนี้ทางคณะกรรมการวิสามัญพิจารณาศึกษาปัญหาความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ สภาผู้แทนราษฎรได้ให้คำจำกัดความของสันติวิธีไว้ดังนี้

“สันติวิธี” หมายความว่า วิธีการแก้ไขปัญหาในสังคมการเมือง ที่ต้องมีการขับเคลื่อนให้เกิดการปฏิบัติ (Problem Solving) มิใช่การยอมจำนนต่อปัญหาหรือการนิ่งเฉย โดยให้ความสำคัญกับการ

^{๙๐} จากการพูดคุยกับชุมชนไทยพุทธบ้านแหร อำเภอรารโค จังหวัดยะลา เมื่อวันที่พฤหัสบดีที่ ๒๔ เมษายน ๒๕๕๑

^{๙๑} จากการแสดงปาฐกถา “สมเด็จพระเจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร” ครั้งที่ ๔ ว่าด้วยกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศของ Gen. Sir Mike Jackson, Chief of the General Staff, British Army ณ วิเทศสโมสร กระทรวงการต่างประเทศ จัดโดยสภาทนายความไทย เมื่อวันที่อาทิตย์ที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๒

อยู่ร่วมกันฉันท์มิตร ปราศจากอคติและความเกลียดชัง ยอมรับและเห็นคุณค่าของความแตกต่าง หลากหลาย ถือความยุติธรรมเป็นใหญ่ โดยบังคับใช้กฎหมายตามหลักนิติธรรม อย่างโปร่งใส เป็นธรรม ไม่เลือกปฏิบัติ ตรวจสอบได้ และไม่เลือกใช้ความรุนแรงในการแก้ไขปัญหา รวมทั้งยอมรับความเจ็บปวดหรือความทุกข์ร่วมกับเพื่อนร่วมชาติด้วยการทำหน้าที่ของแต่ละฝ่ายด้วยความอดทนอดกลั้น สันติวิธีจึงไม่ใช่ “ปฏิบัติการทางจิตวิทยา” แต่เป็นการเปลี่ยนแปลงความขัดแย้งจากคู่ขัดแย้งที่มีปฏิกริยารุนแรงต่อกัน ไปสู่การแสวงหาทางออกอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกันระหว่างคู่ขัดแย้ง^๒

๓.๑ หลักการของสันติวิธีเพื่อการแก้ไขปัญหา

แผนภูมิที่ ๕: หลักการใช้สันติวิธีเพื่อแก้ไขปัญหา

^๒ อ้างอิงจากการประชุมคณะอนุกรรมการจัดทำรายงานผลการศึกษาของคณะกรรมการวิสามัญพิจารณาศึกษาปัญหาความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ สถาบันพระปกเกล้า เมื่อวันที่ ๒๑ เมษายน ๒๕๕๒

๓.๑.๑ ยอมรับและเห็นคุณค่าของความแตกต่างหลากหลาย

คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ ๑๘๗/๒๕๕๖ เรื่อง นโยบายการจัดการความขัดแย้งด้วยสันติวิธี ได้ให้หลักการของสันติวิธีไว้ว่าเจ้าหน้าที่รัฐจะต้องเคารพและเห็นคุณค่าของความแตกต่างหลากหลายทางความคิดและวัฒนธรรม ไม่อคติหรือหวาดระแวงต่อคนที่แตกต่างกับเรา ซึ่งการเห็นคุณค่าของความหลากหลายเหล่านี้จะเป็นฐานพลังที่สำคัญของสังคมไทย ก่อให้เกิดความไว้วางใจและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติภายใต้ความแตกต่างหลากหลายระหว่างกลุ่มคนชาติพันธุ์ต่างๆ ในประเทศไทย ทั้งนี้ คงจะปฏิเสธความจริงไม่ได้ว่าสังคมไทยเป็นสังคมพหุวัฒนธรรม ความเป็นสังคมพหุวัฒนธรรมจะเป็นประโยชน์และมีคุณค่า เพราะจะมีคนที่หลากหลายปัญญามาร่วมกันแก้ไข ปัญหาและพัฒนาประเทศ ทำให้มีทางเลือกมากขึ้น ซึ่งมีพลังกว่าสังคมที่ไม่มีควมหลากหลาย

๓.๑.๒ มองให้เห็นความเป็นคน เคารพและให้เกียรติกันและกัน

คนเราไม่ว่าจะมีชาติพันธุ์หรือนับถือศาสนาใดต่างก็มีความเป็นมนุษย์เหมือนกัน มีชีวิตจิตใจ มีความรู้สึก มีความเจ็บปวด เสียใจ ดีใจ หัวเราะ และร้องไห้เป็นเหมือนกันหมดทุกคน หากมองให้เห็นความเป็นคนตรงนี้โดยปราศจากอคติ คิดถึงใจเขาใจเรา ดังที่สตรีมุสลิมผู้ได้รับผลกระทบจากกรณีตากใบคนหนึ่งได้กล่าวว่า “แค่ดูแลความรู้สึกเรา เห็นใจ ให้ความเป็นเพื่อนกับเรา”^{๓๓} ความเข้าใจระหว่างกันก็จะเกิดขึ้นได้ไม่ยากและมีความทนกันได้ (Tolerance) มากขึ้น สอดคล้องกับที่ผู้นำศาสนาท่านหนึ่งกล่าวว่า “ชาวบ้านไม่ได้ต้องการอะไรมาก แค่ให้ความสำคัญกับเขา อย่าไปวางท่ากับเขา แค่นี้ความไว้วางใจก็เกิดได้ง่ายๆแล้ว”^{๓๔} หรือกรณีของเยาวชนจำนวนมากในพื้นที่ที่ “หัวใจไม่เคยถูกสัมผัสมาก่อน” ซึ่งเมื่อได้เข้าไปใกล้ชิดในฐานะเพื่อนมนุษย์ที่เข้าใจกันและกัน มองเห็นความเป็นมนุษย์ของกันและกัน ความเข้าใจและความสัมพันธ์ที่ดีก็จะตามมาในที่สุด ปัญหาทุกอย่างก็จะแก้ไขได้บนพื้นฐานของความเห็นอกเห็นใจกันมากขึ้น^{๓๕} โดยการเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และการมองให้เห็นความเป็นคนของกันและกัน (Humanized Approach) นี้ ศาสตราจารย์พอล อาร์เทอร์ (Paul Arthur) ประจํามหาวิทยาลัยแห่งอัลสเตอร์ ซึ่งเป็นนักวิชาการที่มีส่วนในการประสานให้เกิดการพูดคุยเพื่อสันติภาพ (Peace Talk) อันนำไปสู่การเจรจาในความ

^{๓๓} จากการพูดคุยกับตัวแทนกลุ่มสตรีศาสนสัมพันธ์สู่สันติสุข (ส๖) ณ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี เมื่อวันที่ ๑๘ มิถุนายน ๒๕๕๑

^{๓๔} จากการพูดคุยกับอิหม่ามมัศอิดกลางปัตตานี ณ อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี เมื่อวันที่ ๒๑ เมษายน ๒๕๕๑

^{๓๕} จากการพูดคุยกับพยาบาลวิชาชีพ สถาบันธัญญารักษ์ กระทรวงสาธารณสุข เมื่อวันที่ ๑๐ เมษายน ๒๕๕๑

ขัดแย้งที่ไอร์แลนด์เหนือ^{๑๖} ได้สะท้อนประสบการณ์ให้ฟังว่าเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญยิ่งต่อการเกิดสันติภาพในไอร์แลนด์เหนือ^{๑๖}

๓.๑.๓ จริงใจ จริงจัง อดทน และต่อเนื่อง

การแก้ไขปัญหาด้วยสันติวิธีต้องทำอย่างจริงจัง อดทน และต่อเนื่องบนพื้นฐานของความจริงใจ หากมีความจริงใจให้กัน อีกฝ่ายจะสามารถสัมผัสถึงความจริงใจและตั้งใจนั้นได้ ดังที่ครูเตือนใจ ดีเทศน์ นักพัฒนาสังคมอาวุโสได้กล่าวไว้ว่า “เราต้องเข้าใจ..ใจถึง เราต้องเข้าใจ..ถึงใจ เราต้องเข้าไปนั่งพูดคุยกับเขา รับรู้ รับฟัง รับความรู้สึกนึกคิดของเขามาใคร่ครวญ เราถึงจะได้..ใจเขา”

ดังนั้น หากเจ้าหน้าที่รัฐปฏิบัติหน้าที่ในการแก้ไขปัญหาอย่างจริงจังและจริงใจ ประชาชนจะรู้สึกและสัมผัสได้ถึงความจริงใจนั้น และจะเกิดความรู้สึกเชื่อมั่นและไว้วางใจ สิ่งใดทำได้ก็ทำเลย เพื่อให้เห็นผลทันตาจับต้องได้เป็นรูปธรรม พูดจริงทำจริง รวดเร็วทันต่อความต้องการและความรู้สึกนี้คือความจริงใจ อย่าปล่อยทิ้งไว้ให้รอนานเนื่องจาก “หนึ่งเดือนของที่นี่ ไม่เหมือนหนึ่งเดือนของจังหวัดอื่น”^{๑๗} ที่สำคัญอีกประการคือต้องพิสูจน์ความดีด้วยความอดทนและทำอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากบางครั้งการใช้สันติวิธีอาจจะยังไม่เห็นผลในระยะสั้น และอาจจะถูกโจมตีจากฝ่ายที่ไม่เข้าใจแนวทางสันติวิธีหรือจากกลุ่มที่ต้องการใช้ความรุนแรง ผู้ใช้สันติวิธีจึงต้องยึดมั่นในแนวทางและไม่หวั่นไหวต่อคำวิจารณ์ที่อาจจะบั่นทอนกำลังใจ

๓.๑.๔ เปิดพื้นที่อิสระในการแสดงความคิดเห็นของประชาชน

รัฐต้องเปิดพื้นที่ให้ประชาชนสามารถที่จะแสดงความคิดเห็นทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมได้อย่างอิสระ โดยไม่มองด้วยสายตาหวาดระแวงว่าคนไทยมุสลิมเชื้อสายมลายูที่แสดงออกถึงการเรียกร้องสิทธิและความเป็นธรรมนั้นเป็นแนวร่วมกลุ่มขบวนการที่ต้องการต่อต้านรัฐ “เป็นศัตรูกับรัฐ” “กำลังสร้างปัญหาและทำทลายอำนาจรัฐ” หรือถูกเพ่งเล็งว่าต้องการแบ่งแยกดินแดน เนื่องจากการแสดงออกดังกล่าวถือเป็นส่วนหนึ่งของการมีส่วนร่วมทางการเมืองตามระบอบประชาธิปไตย

หากประชาชนรู้สึกว่ามีพื้นที่ที่เป็นอิสระมากขึ้น กล่าวแสดงความคิดเห็นต่อรัฐมากขึ้นส่วนหนึ่งก็จะทำให้ภาคประชาสังคมมีความเข้มแข็งมากขึ้น สามารถเป็นพลังทางเลือกในพื้นที่ที่จะ

^{๑๖} จากการพูดคุยกับ Prof. Paul Arthur ณ โรงแรมจอร์จทาวน์ กรุงเบลฟาสต์ ไอร์แลนด์เหนือ เมื่อวันที่ ๒๕ มกราคม ๒๕๕๒

^{๑๗} จากการพูดคุยกับเจ้าหน้าที่ตำรวจภูมิลชช อำเภอยะลา จังหวัดยะลา เมื่อวันที่ ๒๔ เมษายน ๒๕๕๑

ปฏิเสธการใช้ความรุนแรง และเรียกร้องให้ทุกฝ่ายใช้สันติวิธีในการหาทางออกต่อปัญหาได้อย่างจริงจังและต่อเนื่อง อย่างไรก็ตาม ก็ต้องเห็นใจเจ้าหน้าที่รัฐด้วยเช่นเดียวกัน เนื่องจากมีความสับสนในพื้นที่มาก ยากที่จะระบุได้ว่าใครเป็นใคร ในบางครั้ง จึงอาจต้องเสี่ยงที่จะไว้ใจชาวบ้านก่อน เพื่อแสดงความจริงใจจากฝ่ายรัฐ ซึ่งการยอมรับความเสี่ยงตรงนี้ก็พื้นฐานหนึ่งของการใช้สันติวิธีเช่นเดียวกัน

๓.๑.๕ ใช้ระบบเครือข่ายในการทำงานร่วมกัน

การแก้ไขปัญหาที่เป็นวิกฤติชาตินั้น ไม่อาจจะอาศัยหน่วยงานหรือองค์กรใดองค์กรหนึ่งแต่เพียงลำพังได้ จะต้องอาศัยการทำงานเป็นระบบเครือข่ายบนพื้นฐานของการมีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียมกัน ระบบเครือข่ายนี้ควรจะช่วยเชื่อมโยงทุกภาคส่วนในทุกระดับตั้งแต่ประชาชนฐานรากถึงภาคการเมือง เพื่อให้เกิดการเติมเต็มสนับสนุนซึ่งกันและกัน เป็นพลังในการขับเคลื่อนอย่างต่อเนื่อง

๓.๓.๖ ค้นหาทางออกในการแก้ปัญหาที่ทุกฝ่ายยอมรับได้

การหาทางออกต่อปัญหาใดๆก็ตามควรที่จะเป็นทางออกที่ทุกฝ่ายยอมรับได้และความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ หากความคิดเห็นหรือความต้องการของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่ตรงกัน ก็ควรที่จะมานั่งพูดคุยร่วมกันเพื่อหาทางเลือกว่ามีทางออกใดบ้างที่ทั้งสองฝ่ายยอมรับได้ สอดคล้องกับความต้องการและความเป็นจริงมากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้

๓.๓.๗ ใช้หลักการทางศาสนา วิถีชีวิต และวัฒนธรรมของคนในพื้นที่เข้ามาเชื่อมโยงกับแนวคิดสันติวิธี

การใช้หลักการทางศาสนา วิถีชีวิต วัฒนธรรม ความคิดและความเชื่อทั้งของไทยพุทธและไทยมุสลิมเชื้อสายมลายูเข้ามาเชื่อมโยงกับแนวคิดสันติวิธีจะทำให้สันติวิธีมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิต มีความใกล้ตัวมากขึ้น ซึ่งจะนำไปสู่ความเชื่อมั่นศรัทธาในการใช้สันติวิธีเพื่อแก้ไขปัญหาต่างๆ มากขึ้น

๓.๓.๘ ทำความจริงให้ชัดเจน

สันติวิธีต้องทำงานบนพื้นฐานของความจริง แต่ความจริงในจังหวัดชายแดนภาคใต้นั้นมีหลายชุด ซึ่งเป็นที่มาของข่าวลือในทางลบต่อเจ้าหน้าที่รัฐ สร้างความสับสนในหมู่ประชาชน และ

กลายมาเป็นเงื่อนไขที่กลุ่มขบวนการนำมาใช้เพื่อทำลายความน่าเชื่อถือของภาครัฐ ดังนั้น จึงควรทำความเข้าใจความจริงในพื้นที่ให้เป็นที่ยอมรับชัดเจน ไม่คลุมเครือ เพื่อให้ได้ความจริงที่เป็นที่ยอมรับของทุกฝ่าย ซึ่งจะเป็นจุดเริ่มต้นให้เดินไปข้างหน้าร่วมกัน โดยความจริงดังกล่าวนี้เป็นทั้งเรื่องของประวัติศาสตร์ ศาสนา การปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่รัฐ และการก่อความไม่สงบของกลุ่มขบวนการในพื้นที่

๓.๒ รูปธรรมของการใช้สันติวิธี

การใช้สันติวิธีในการแก้ไขปัญหาความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ คือ การจัดการเมืองนำการทหาร

สันติวิธีไม่ได้ปฏิเสธการใช้กำลังทหาร ปฏิบัติการทางทหารนั้นยังคงมีความจำเป็นต้องใช้ต่อไปเพื่อคุ้มครองความรุนแรง รักษาความปลอดภัยของประชาชน และบังคับใช้กฎหมายกับผู้ละเมิดกฎหมาย หรือในกรณีที่มีการเมืองถึงจุดอับ การทหารจะเป็นเครื่องมือหลายจุดต้นทางการเมือง เป็นเหมือนบอลลูกที่ไปขยายหลอดเลือดให้การเมืองเดินหน้าต่อไปได้ แต่รัฐจะต้องใช้การทหารอย่างจำกัดในลักษณะที่สนับสนุนและตอบสนองต่อเป้าหมายของงานการเมือง และอยู่ในกรอบของกฎหมายตามหลักนิติธรรม กล่าวคือต้องคิดพิจารณาว่าจะใช้การทหารอย่างไรให้ได้งานการเมือง ไม่ให้เสียงานการเมือง ซึ่งท้ายสุดแล้วงานการเมืองจะเป็นงานชี้ขาด การปราบปรามและบทบาทของทหารต้องแคบลงไม่ใช่วางขึ้น และต้องแคบที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ทั้งในแง่กำลังพลและการคุมพื้นที่ เนื่องจากยิ่งขยายบทบาทกว้างขึ้นเท่าใด ยังมีโอกาสที่จะไปละเมิดสิทธิมนุษยชนของประชาชนสูงทั้งโดยเจตนาและไม่เจตนา อันจะเป็นอุปสรรคต่อการทำงานการเมืองในพื้นที่ สะท้อนจากคำพูดของนักศึกษาในพื้นที่คนหนึ่งที่ว่า “เป็นไปได้ที่เห็นทหารแล้วจะเห็นสันติ”^{๓๘}

การทหารจึงต้องเป็นเพียงส่วนสนับสนุนงานการเมืองในแง่ของการคุ้มครองความรุนแรงมิให้ขยายตัว ช่วยดูแลและเปิดพื้นที่ให้ฝ่ายพลเรือนเข้าไปปฏิบัติหน้าที่ได้ แต่จะไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้ด้วยตัวมันเอง^{๓๙} เป้าหมายของการทหารจะต้องตอบสนองต่องานการเมือง ทำให้เกิดทัศนคติที่ดีจากประชาชนในพื้นที่ โดยต้องลดผลข้างเคียงให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ เหยี่ยาความผิดพลาดที่เกิดขึ้น คำนึงถึงความรู้สึกของผู้คน ดังที่พลเอก เซอร์ ไมค์ แจ็คสัน (Gen.Sir Mike Jackson) อดีตผู้นำกองกำลังของกองทัพอังกฤษซึ่งเคยปฏิบัติหน้าที่ในการรักษาความสงบในไอร์แลนด์เหนือ กล่าวไว้ว่าฝ่ายความมั่นคงต้องไม่มองว่าบทบาทของตนคือการเอาชนะศัตรู หากแต่หน้าที่ของฝ่ายความ

^{๓๘} จากการพูดคุยกับนักศึกษามหาวิทยาลัยแห่งหนึ่งในพื้นที่ เมื่อวันที่ ๗ กรกฎาคม ๒๕๕๑

^{๓๙} จากการพูดคุยกับนายทหารระดับสูงของกอ.รมน.ภ.๔ ณ ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง คำยสิรินธร จังหวัดยะลา เมื่อวันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๒

มั่นคงคือการคุมความรุนแรงไม่ให้ขยายตัว และสร้างบรรยากาศที่ดีสำหรับงานการเมืองให้สามารถเดินไปได้ แก้ปัญหาได้ การจะมีปฏิบัติการทางทหารใดๆจะต้องคำนึงถึงความรู้สึกของประชาชนผู้บริสุทธิ์ด้วย ซึ่งฝ่ายทหารจะมาใช้วิธีการปราบปรามรุนแรงหรือใช้วิธีการนอกระบบไม่ได้แล้ว นอกจากจะไม่สามารถแก้ปัญหาได้แล้ว ยังจะทำให้สถานการณ์ยิ่งเลวร้ายลง ซึ่งนี่เป็นบทเรียนสำคัญสำหรับฝ่ายความมั่นคง^{๔๐}

ทั้งนี้ แนวทางการใช้สันติวิธีหรือการใช้การเมืองนำการทหารนั้น มีดังต่อไปนี้

- การบังคับใช้กฎหมายตามหลักนิติธรรมและธรรมาภิบาล การสืบสวนสอบสวน การปิดล้อมตรวจค้น การจับกุมคุมตัว หรือการปฏิบัติหน้าที่ใดๆของเจ้าหน้าที่รัฐที่อยู่ในกรอบของกฎหมายและมีความเป็นธรรม ทั้งนี้ มิได้ปฏิเสธการใช้กำลังอาวุธเพื่อการป้องกันตัวเองของเจ้าหน้าที่รัฐภายใต้บทบัญญัติของกฎหมาย
- การส่งเสริมให้ประชาชนทุกภาคส่วน ทุกกลุ่มพลังวัฒนธรรม รวมถึงกลุ่มผู้เห็นต่างจากภาครัฐหรือแม้กระทั่งต่อต้านรัฐ เข้ามามีส่วนร่วมกับภาครัฐอย่างเท่าเทียม จริงจัง และต่อเนื่องในการคิดริเริ่ม ตัดสินใจ ดำเนินการ ติดตามประเมินผล ปรับปรุงพัฒนากิจกรรมทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมวัฒนธรรมใดๆที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหาและการดำเนินชีวิตของตนเองในทุกมิติภายใต้กรอบของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย เนื่องจากพลังในการแก้ไขปัญหาคือประชาชน ต้องให้ประชาชนซึ่งเป็นเจ้าของพื้นที่ ร่วมคิดร่วมทำอย่างแท้จริงโดยมีภาครัฐเป็นเพียงผู้สนับสนุน
- การรับฟังความรู้สึกและความต้องการของประชาชนอย่างจริงจังและจริงใจผ่านกระบวนการมีส่วนร่วม โดยนำความรู้สึกและความต้องการดังกล่าวในส่วนที่สามารถดำเนินการได้ภายใต้กรอบของรัฐธรรมนูญและเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม มาปฏิบัติให้เกิดผลเป็นรูปธรรม
- การพูดคุยเพื่อสันติภาพ (Peace Talks) ในการหาทางออกร่วมกันกับกลุ่มบุคคลที่มีความคิดหรืออุดมการณ์แตกต่างจากรัฐ

^{๔๐} จากการแสดงปาฐกถา “สมเด็จพระเจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร” ครั้งที่ ๔ ว่าด้วยกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศของ Gen. Sir Mike Jackson, Chief of the General Staff, British Army ณ วิเทศสโมสร กระทรวงการต่างประเทศ จัดโดยสภาอากาศไทย เมื่อวันที่อาทิตย์ที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๒

- การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนให้อยู่ดีกินดี ด้วยแนวทางที่สอดคล้องกับอัตลักษณ์วิถีชีวิต และมีทิศทางสังคมวัฒนธรรมของประชาชนในพื้นที่
- การแก้ไขปรับปรุงนโยบาย การบริหารจัดการของภาครัฐ หรือเหตุการณ์ต่างๆที่ทำให้ประชาชนรู้สึกว่าจะไม่ได้รับความเป็นธรรม หรือแม้แต่เหตุการณ์การละเมิดสิทธิมนุษยชนต่างๆที่เกิดจากการกระทำของเจ้าหน้าที่รัฐ ให้สอดคล้องกับความรู้สึกของประชาชน พร้อมทั้งให้มีการเยียวยาที่มีประสิทธิภาพ

ทั้งนี้ จากแนวทางดังกล่าว ได้นำมาสู่รูปธรรมของการใช้การเมืองในการแก้ไขปัญหาความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งมีจุดมุ่งหมายเพื่อลดหรือทำลายเงื่อนไขพื้นฐานที่นำไปสู่แนวความคิดแบ่งแยกดินแดน โดย

- สนับสนุนให้ชาวมุสลิมในพื้นที่ได้มีพื้นที่ทางการเมืองอย่างเต็มที่ตั้งแต่ระดับท้องถิ่นไปจนถึงระดับชาติ
- สนับสนุนส่งเสริมอัตลักษณ์ของชาวมลายูมุสลิมและให้เสรีภาพที่เป็นรูปธรรมในการปฏิบัติตนตามหลักศาสนา ทั้งการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจและสังคมวัฒนธรรม
- ขจัดเงื่อนไขที่เกิดจากเจ้าหน้าที่รัฐบางส่วนที่มีต่อประชาชน เช่น การกีดกัน การเอาใจเอาเปรียบ กดขี่ข่มเหง การเลือกปฏิบัติ ความไม่เข้าใจและหวาดระแวงจากคนกลุ่มใหญ่ในสังคมที่มีต่อชนเชื้อสายมลายูส่วนน้อยในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้
- เร่งรัดพัฒนาพื้นที่ที่มีการกระจุกตัวของกลุ่มชนเชื้อสายมลายูอย่างหนาแน่นในพื้นที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ให้มีความเจริญทั้งโครงสร้างพื้นฐาน กิจการศาสนา เศรษฐกิจและสังคม โดยใช้สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์เป็นจุดขายโดยพัฒนาให้เป็นแหล่งเรียนรู้ทางสังคมและวัฒนธรรม เช่น อุทยานประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมท้องถิ่น เหล่านี้เป็นต้น
- พัฒนาเศรษฐกิจให้เจริญรุ่งเรืองตามแนวคิดให้จังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษอย่างจริงจังและต่อเนื่อง
- สนับสนุนให้จัดกิจกรรมเชิงสมานฉันท์ระหว่างชุมชนต่างวัฒนธรรมอย่างสม่ำเสมอ
- เสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีกับรัฐชายแดนของมาเลเซียที่ติดต่อกับไทย เช่น กลันตัน ไทรบุรี ให้แนบแน่น เพื่อลดเงื่อนไขมิติด้านภูมิศาสตร์ รัฐศาสตร์ เขตแดนที่บางรัฐของมาเลเซียปกครองโดยชนกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกันกับประชากรในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทย

- สร้างความเข้าใจอันดีต่อทุกประเทศในโลกมุสลิมเพื่อป้องกันการหนุนช่วยด้านยุทธปัจจัยจากภายนอกด้วยเหตุที่บางประเทศไม่เข้าใจ เพราะไม่ทราบความจริงหรือเพราะเข้าใจผิดจากข้อมูลบิดเบือนของกลุ่มก่อความไม่สงบ

อนึ่ง งานการเมืองดังกล่าวควรทำอย่างต่อเนื่อง แม้รัฐบาลส่วนกลางจะเปลี่ยนแปลงหรือมีปัญหาเพียงใดก็ตาม จะต้องไม่ทิ้งการแก้ปัญหาความไม่สงบในภาคใต้ เนื่องจากความอ่อนแอของรัฐบาลกลางจะเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่ทำให้สถานการณ์ในภาคใต้ยกระดับความรุนแรงมากยิ่งขึ้น

จากประเด็นดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่าสันติวิธีคือการสร้างชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีของประชาชนในรัฐภายใต้สังคมที่เป็นธรรม มิใช่การ “เข้าข้างโจร” หรือการ “สมานฉันท์กับโจร” อย่างที่มักเข้าใจกันคลาดเคลื่อน หากรัฐต้องการจะต่อสู้กับแนวทางการใช้ความรุนแรงของกลุ่มขบวนการได้อย่างมีประสิทธิภาพและสามารถแก้ไขปัญหาความไม่สงบได้อย่างยั่งยืน รัฐจำเป็นต้องใช้สันติวิธีเป็นเครื่องมือในการต่อสู้เท่านั้น

เมื่อเป็นเช่นนี้ ปฏิบัติการทางจิตวิทยา (ปจว.) ที่ฝ่ายความมั่นคงมักจะใช้ในพื้นที่จึงไม่ใช่สันติวิธี และไม่ใช่งานการเมือง ด้วยเหตุที่งาน ปจว. ส่วนหนึ่งเป็นงานการโฆษณาชวนเชื่อ ซึ่งอาจจะทำให้การดำเนินงานของภาครัฐถูกมองว่าเป็นการหลอกลวงให้ประชาชนหลงเชื่อและไม่ได้อยู่บนพื้นฐานของความจริงใจก็ได้ และไม่ใช่ว่าการแจกลูกฟุตบอล หรือการไปร่วมงานที่มีสยิดแต่เพียงเท่านั้น แต่สันติวิธีต้องอาศัยความจริงใจ ความจริงใจ และความจริงจังที่ต้องทำอย่างต่อเนื่อง

ในส่วนของงานการทหารนั้นถือเป็นเครื่องมือที่สำคัญยิ่งประการหนึ่งของงานการเมืองเป็นหลักประกันให้งานการเมืองก้าวรูดไปเป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหาและอุปสรรคของงานการเมือง เมื่อใดงานการเมืองถึงจุดอับหรือทางตันไม่อาจเดินหน้าต่อไปได้ งานการทหารก็จะทำหน้าที่ทลายจุดอับหรือทางตันนั้นเปิดทางให้งานการเมืองเดินหน้าต่อไปได้

สำหรับในบริบทของการต่อสู้เพื่อแก้ไขปัญหาความไม่สงบในพื้นที่นั้น งานการทหารก็เป็นปัจจัยที่สำคัญประการหนึ่ง จะไม่เอาการทหารเลยนั้นไม่ได้ แต่จะใช้อำนาจทางการทหารเมื่อใดและอย่างไรนั้น เป็นสิ่งที่จะต้องประเมินความเหมาะสมและพิจารณาความจำเป็นให้ละเอียดรอบคอบ คือต้องมีเงื่อนไขที่สุกงอมจริงๆ แล้วเท่านั้นจึงจะใช้งานการทหารเข้าไปจัดการกับปัญหาเฉพาะส่วนนั้นๆ ได้มีคำถามจากสังคมทั้งในและนอกพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ว่าสถานการณ์ความไม่สงบที่เกิดขึ้นในพื้นที่สมควรที่จะใช้การทหารเข้ามาแก้ไขแล้วหรือยัง ถ้าใช้จะใช้เมื่อใดและใช้อย่างไรถึงจะเหมาะสม

ความเห็นของคณะนักศึกษามองเห็นว่า การใช้อำนาจทางการทหารในการแก้ไขปัญหาความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้นั้นควรพิจารณาดำเนินการในประเด็นสำคัญต่างๆ ดังนี้

- กองทัพจะต้องให้ความสำคัญกับงานข่าวกรองอย่างยิ่งยวด ข่าวกรองที่มีประสิทธิภาพ แม่นยำและทันเวลา จะเป็นหูเป็นตาต่อการปฏิบัติการของทหารและเป็นหลักประกันไม่ให้เกิดความผิดพลาด เพราะการผิดพลาดทางการทหารเพียงครั้งเดียว อาจทำลายงานการเมืองให้พังทลายลงทั้งระบบได้
- การต่อสู้กับปัญหาความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ครั้งนี้ งานความคิดเป็นสิ่งสำคัญที่สุด รองลงมาคือ งานยกระดับความรู้สึกเชิงบวกของประชาชน งานความคิดเป็นงานทางทฤษฎี (ตรรกะ/ความเชื่อ/เจตคติ) ส่วนการยกระดับความรู้สึกเป็นงานภาคปฏิบัติ (ความเหมาะสม/เสมอภาค/ยุติธรรม/ชัดเจน/โปร่งใส/ตรวจสอบได้)
- กองทัพควรจัดตั้งสำนักทฤษฎีขึ้นเพื่อรองรับการต่อสู้ทางความคิด บุคลากรหน่วยนี้ต้องน้อยคนแต่เชี่ยวชาญ ซึ่งอาจสรรหามาจากผู้รู้ทางศาสนา นักรัฐศาสตร์ นักประวัติศาสตร์และนักการทหารที่ได้รับการยอมรับจากผู้เกี่ยวข้อง คนกลุ่มนี้ต้องปฏิบัติหน้าที่ ศึกษาค้นคว้าผลิตชุดความคิดเพื่อตอบโต้ชุดความคิดเสมือนจริงของกลุ่มก่อความไม่สงบให้เป็นข้อยุติที่ลงตัวในด้านความคิดและจิตใจของประชาชน
- กองทัพต้องให้ความสำคัญกับการประชาสัมพันธ์ที่สามารถสื่อสารต่อประชาชนและสังคมได้ ทั้งทางตรงและทางอ้อม ด้านกว้างและด้านลึกอย่างมีประสิทธิภาพจนเกิดประสิทธิผลเป็นรูปธรรม
- กองทัพควรจัดอบรมและฝึกฝนกำลังพลทั้งระดับบัญชาการและระดับปฏิบัติให้มีความรู้ความเข้าใจถึงความจำเป็นที่จะต้องคำนึงเสมอว่า การปฏิบัติการทางทหารทุกครั้งต้องได้การเมืองทุกครั้ง การปฏิบัติการทางทหารที่ไม่ได้การเมือง คือ การช่วยให้ฝ่ายตรงข้ามได้รับชัยชนะเร็วขึ้นนั่นเอง
- กำลังพลทุกสังกัด หน่วยรบทุกหน่วย ต้องเข้าใจพื้นฐานเดียวกันว่าการต่อสู้ การดำเนินงาน การแก้ปัญหา และการพัฒนาทุกอย่างที่ใช้เหตุผล ใช้สติปัญญา ใช้ความเพียรพยายามและใช้กระบวนการมีส่วนร่วม คือสันติวิธีทั้งสิ้น การใช้อำนาจทางการทหารก็เป็นสันติวิธีครบใบที่ใช้อำนาจนั้นยังอยู่ในกรอบของกฎหมาย ไม่ใช้อารมณ์และไม่ใช้ความรุนแรง การใช้อาวุธต้องเป็นทางออกและเครื่องมือสุดท้าย เมื่องานการเมืองหรือสันติวิธีใช้ไม่ได้ผลแล้วเท่านั้น

โดยสรุปการแก้ปัญหา ความไม่สงบจังหวัดชายแดนใต้ของไทยนั้น ต้องใช้องค์ประกอบ ๓ ส่วนเสมอ กล่าวคือ ส่วนแรกผู้ที่มีหน้าที่ในการแก้ปัญหาโดยตรง จะต้องศึกษาและวิเคราะห์แก่นแท้ของสถานการณ์ให้มีความชัดเจนว่า รากฐานของความรุนแรงมาจากหลายสาเหตุ แต่ในสาเหตุที่หลากหลายนั้น จะมีอยู่สาเหตุหนึ่งที่เป็นสาเหตุหลักอันเป็นรากฐานของสาเหตุย่อยอื่นๆ สาเหตุนี้เองคือ รากฐานของปัญหา ที่รัฐจะต้องลดหรือขจัดเงื่อนไขลงให้ได้ ในกระบวนการลดหรือขจัดเงื่อนไขเองที่จะต้องใช้องค์ประกอบที่สองและที่สามคือ งานการเมืองและงานการทหาร

งานการเมืองและงานการทหารดังกล่าว รัฐจะต้องเป็นฝ่ายริเริ่ม หรือเป็นฝ่ายรุกตลอดเวลา การรุกต้องเริ่มจากการรุกทางการเมือง และตามด้วยการรุกทางการทหารทุกครั้งไป ทุกพื้นที่ ทุกสถานการณ์ที่รัฐเป็นฝ่ายริเริ่มจะต้องไม่ทำด้วยอารมณ์ แต่จะต้องทำอย่างมีการเมืองนำอย่างพลิกแพลงและอย่างมีแผนการ ทุกครั้งที่กำหนดแผนไม่ว่าจะเป็นแผนระดับยุทธศาสตร์ ระดับยุทธการ หรือระดับยุทธวิธี จะต้องดำเนินการด้วยความรอบรู้ รอบคอบ และรอบด้านเสมอ งานแก้ปัญหาความรุนแรงในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ จึงจะได้ผล อาจจะเข้าไปข้าง แต่ก็มั่นคงยั่งยืนและแก้ปัญหาได้จริง

๓.๓ โจทย์สำคัญต่อการแก้ไขปัญหาคความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้

การแก้ไขปัญหาคความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้มีโจทย์สำคัญ ๒ ข้อที่ผู้เกี่ยวข้องต้องหาคำตอบให้ได้ แนวทางและมาตรการในการแก้ไขปัญหาคของภาครัฐใดๆจะต้องคำนึงถึงโจทย์สำคัญซึ่งมีความเชื่อมโยงกับสาเหตุรากเหง้าของปัญหาคตามที่กล่าวไป ดังต่อไปนี้

๑) ทำอย่างไรที่จะให้ประชาชนรวมถึงผู้ที่เห็นต่างจากรัฐได้มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาค และขับเคลื่อนกิจกรรมหรือนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตอย่างแท้จริงผ่านโครงสร้างการจัดการบริหารปกครองและนโยบายที่สอดคล้องกับอัตลักษณ์และวิถีชีวิตที่มีความแตกต่างหลากหลายในพื้นที่

หากประชาชนทุกภาคส่วน ทุกกลุ่มพลังวัฒนธรรม ตลอดจนกลุ่มบุคคลที่มีความเห็นแตกต่างหรือแม้กระทั่งต่อต้านรัฐ สามารถมีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียมและต่อเนื่องในการคิดริเริ่มตัดสินใจ ดำเนินการ ติดตามประเมินผล ปรับปรุงพัฒนากิจกรรมทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม วัฒนธรรมใดๆที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหาคและการดำเนินชีวิตของตนเองในทุกมิติผ่าน โครงสร้าง

การจัดองค์กรและนโยบายที่สอดคล้องกับอัตลักษณ์และวิถีชีวิตที่มีความแตกต่างหลากหลายในพื้นที่ภายใต้กรอบของรัฐธรรมนุญและเอื้อต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนแล้ว ความต้องการของประชาชนก็จะได้รับการตอบสนอง และถูกนำมาปฏิบัติให้เกิดผลเป็นรูปธรรมอย่างแท้จริง อีกทั้งจะเกิดความรู้สึกว่ารัฐให้เกียรติและเห็นคุณค่าของอัตลักษณ์ของคนในพื้นที่อย่างจริงจัง

๒) ทำอย่างไรที่รัฐ ประชาชนในสังคมใหญ่และในจังหวัดชายแดนภาคใต้ จะเกิดความเข้าใจ ยอมรับ และเห็นคุณค่าความหลากหลายทางวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์อย่างเพียงพอที่ไม่รู้สึกหวาดระแวงว่าความแตกต่างดังกล่าวจะเป็นภัยต่อความมั่นคงของตน

หากรัฐ ประชาชนในสังคมใหญ่ และในจังหวัดชายแดนภาคใต้ เข้าใจและสามารถยอมรับ และเห็นคุณค่าในอัตลักษณ์และวัฒนธรรมของกันและกันโดยไม่รู้สึกหวาดระแวงว่าความแตกต่างทางชาติพันธุ์และศาสนาเหล่านี้จะเป็นภัยต่อความมั่นคงของตนแล้ว ประชาชนทั่วประเทศก็จะสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติภายใต้ความแตกต่างหลากหลายของสังคมพหุวัฒนธรรมไทย แต่ละฝ่ายอาจต้องตั้งคำถามว่าได้ทำอะไรในการที่จะทำให้เกิดความเข้าใจและยอมรับความแตกต่างทางชาติพันธุ์และวัฒนธรรมของกันและกันได้อย่างสนิทใจแล้วหรือยัง

ทั้งนี้ **ทัศนคติที่เป็นอุปสรรคต่อการตอบโจทย์สำคัญทั้งสองข้อ** ซึ่งทำให้ไม่สามารถปลดล็อกเพื่อการแก้ไขปัญหาดังนั้น คือ **ความกลัวว่าหากยอมรับและเห็นคุณค่าของอัตลักษณ์ของคนไทยมุสลิมเชื้อสายมลายู โดยการให้เขามีพื้นที่ทางการเมือง ได้มีโครงสร้างการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม วัฒนธรรมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตแล้ว จะเป็นก้าวแรกทีนำไปสู่การแบ่งแยกดินแดน** ซึ่งเป็นทัศนคติที่ไม่เอื้อต่อการแก้ไขปัญหาดังนั้น ในอดีต รัฐไม่ยอมให้สตรีมุสลิมใช้ผ้าคลุมศีรษะ แต่หลังจากที่เปิดโอกาสให้ทำได้ ก็มีได้ก่อให้เกิดความแปลกแยกใดๆ นอกจากความรู้สึกที่ดีขึ้นของคนมลายูมุสลิมว่ารัฐได้ยอมรับและให้เกียรติความเป็นตัวตนของเขา

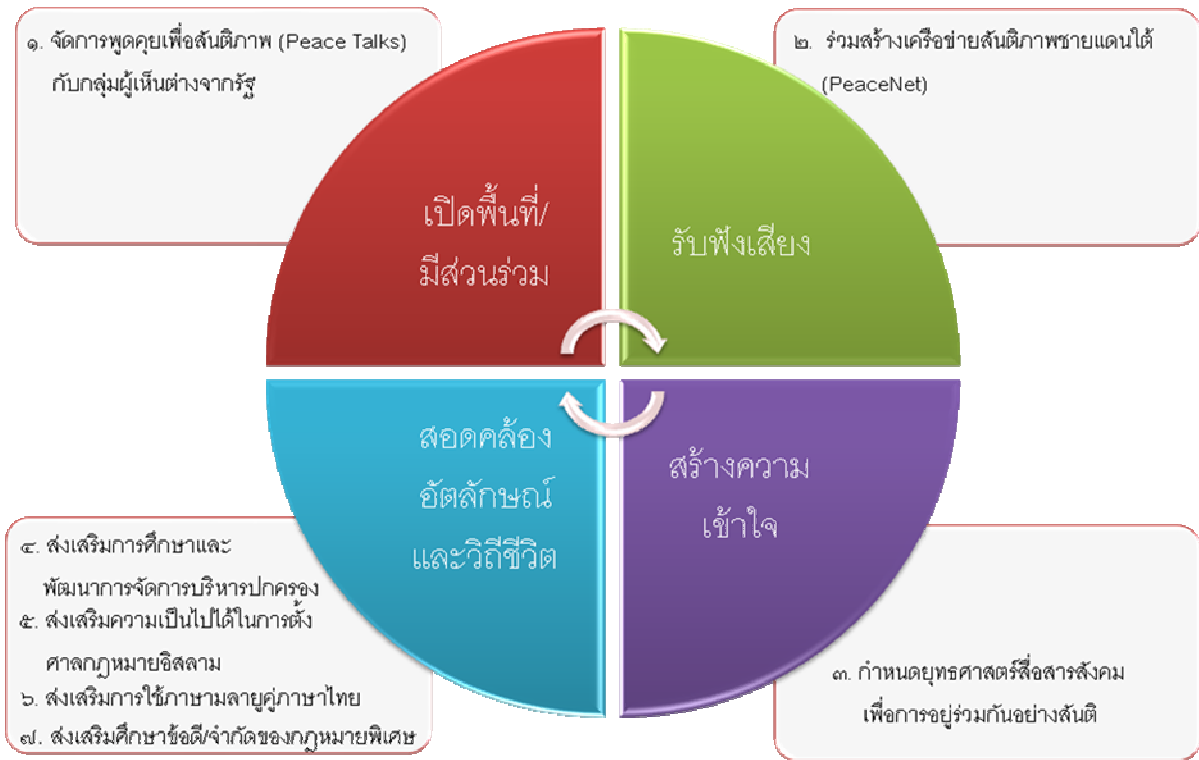
โจทย์สำคัญ ๒ ข้อนี้ได้นำไปสู่ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเพื่อแก้ไขปัญหาคความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ด้วยสันติวิธีซึ่งจะกล่าวถึงรายละเอียดในส่วนต่อไป

๔. ข้อเสนอแนะเชิงรุกต่อการแก้ไขปัญหายังยืนด้วยสันติวิธี

ข้อเสนอแนะทั้ง ๗ ข้อเป็นข้อเสนอแนะเชิงรุกที่ใช้การเมืองนำการทหาร ซึ่งต้องการตอบ โจทย์สำคัญของปัญหาความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ และมุ่งแก้ไขที่รากเหง้าของปัญหา โดยพยายามเสนอแนะแนวทางที่อยู่บนพื้นฐานของความเป็นจริง สามารถเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ และก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นได้จริงเพื่อให้เห็นการทำงานของสันติวิธีที่เป็นรูปธรรมจับต้องได้ ซึ่งมีดังต่อไปนี้ คือ

- ๑) จัดการพูดคุยเพื่อสันติภาพ (Peace Talks) กับกลุ่มผู้เห็นต่างจากรัฐ เพื่อทำความเข้าใจว่ามีความต้องการอะไร และจะหาทางออกร่วมกันอย่างสันติได้อย่างไรเพื่อการแก้ปัญหาที่ตรงจุด ซึ่งต้องย้ำว่าไม่ใช่การเจรจา (Negotiation) แต่เป็นการเน้นทำความเข้าใจระหว่างกัน
- ๒) ร่วมสร้างเครือข่ายสันติภาพชายแดนใต้ (PeaceNet) ที่มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่างๆ ในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ ตลอดจนเสริมสร้างความเข้มแข็งแก่ภาคประชาสังคม
- ๓) กำหนดยุทธศาสตร์สื่อสารสังคมเพื่อสร้างความเข้าใจระหว่างคนในสังคมใหญ่กับในพื้นที่ในการที่จะอยู่ร่วมกันอย่างสันติบนความหลากหลายภายใต้สังคมพหุวัฒนธรรมไทย
- ๔) ส่งเสริมการศึกษาและพัฒนากิจการบริการปกครองที่สอดคล้องกับอัตลักษณ์และวัฒนธรรมในพื้นที่และเอื้อต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนตามกรอบของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย
- ๕) ส่งเสริมการศึกษาความเป็นไปได้ในการจัดตั้งศาลกฎหมายอิสลามว่าด้วยครอบครัวและมรดกภายใต้สำนักงานศาลยุติธรรมไทย
- ๖) ส่งเสริมการใช้ภาษามลายูเป็นภาษาทำงานควบคู่กับภาษาไทย
- ๗) ส่งเสริมการศึกษาทั้งข้อดีและข้อจำกัดของการใช้กฎหมายพิเศษในพื้นที่เพื่อให้การบังคับใช้กฎหมายเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นที่ยอมรับได้ของทั้งฝ่ายความมั่นคงและประชาชนในพื้นที่

ทางคณะนักศึกษาเชื่อว่าหากดำเนินการตามข้อเสนอที่เป็นการใช้สันติวิธีเชิงรุกบนหลักการ “เปิดพื้นที่มีส่วนร่วม รับฟังเสียง สร้างความเข้าใจ สอดคล้องอัตลักษณ์และวิถีชีวิต” ทั้งหมดนี้แล้ว ความรุนแรงในจังหวัดชายแดนภาคใต้น่าจะลดลงได้อย่างมีนัยสำคัญ

แผนภูมิที่ ๖: ๗ ข้อเสนอแนะต่อการแก้ไขปัญหาด้วยสันติวิธี

๔.๑ จัดการพูดคุยเพื่อสันติภาพ (Peace Talks)

๔.๑.๑ ความสำคัญของการพูดคุยเพื่อสันติภาพ

ไม่มีความขัดแย้งใดที่สามารถยุติลงได้โดยคู่ขัดแย้งไม่พูดคุยกัน ไม่ว่าจะเป็นกรณีอาเจห์ ไอร์แลนด์เหนือ หรือมินดาเนา ทุกความขัดแย้งต่างยุติความรุนแรงลงได้ด้วยการพูดคุยกันเท่านั้น

การใช้ความรุนแรงของกลุ่มขบวนการนั้น นอกจากมุ่งหวังที่จะให้รัฐติดกับโดยการใช่วิธีการรุนแรงตอบโต้กลับ อันจะเป็นการยกระดับปัญหาไปสู่สากล เพื่อให้อำนาจในการจัดการปัญหาไปอยู่ในมือขององค์กรสหประชาชาติ ซึ่งจะเพิ่มโอกาสในการแยกดินแดนของกลุ่มขบวนการให้มากขึ้นแล้ว สาเหตุอีกประการหนึ่งที่อาจจะสำคัญมากกว่า ก็คือการที่กลุ่มขบวนการต้องการให้รัฐ ได้ยินและรับฟังเสียงเรียกร้องและความต้องการของกลุ่ม แม้จะมีจำนวนไม่มาก และไม่ใช่นส่วนใหญ่ในพื้นที่ แต่การกระทำของกลุ่มนี้ก็สร้างผลกระทบทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมจิตวิทยาอย่างมากมาย

หากต้องการที่จะยุติความรุนแรง รัฐมีทางเลือกในการดำเนินการสองทาง คือ ปรายปรามให้หมดอย่างสิ้นซาก ซึ่งในความเป็นจริงนั้น เป็นไปได้ยากมากหรือแทบจะเป็นไปไม่ได้เลย ดังนั้น ก็จะเหลืออีกทาง คือ **รัฐบาลต้องฟังเสียงของคนเหล่านี้** โดยการพูดคุยเพื่อทำความเข้าใจว่าต้องการอะไร ทำไมจึงต้องใช้ความรุนแรง มีเป้าหมายอะไร จะร่วมกันหาทางออกต่อปัญหาได้อย่างไร ซึ่งหากเป็นสิ่งที่ยอมรับได้และอยู่ในขอบเขตหน้าที่ของรัฐบาลแล้วก็น่าจะดำเนินการได้ รัฐต้องถามตัวเองว่าถึงวันนี้รัฐได้รับฟังความรู้สึกและรับทราบความต้องการที่แท้จริงของเขาแล้วหรือยัง หากยัง ความรุนแรงก็คงจะดำเนินต่อไป

๔.๑.๒ ความหมายของการพูดคุยเพื่อสันติภาพ

การพูดคุยเพื่อสันติภาพ หมายถึง การพูดคุยเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้แนวคิด ทำความเข้าใจระหว่างกันถึงความรู้สึกและความต้องการ รวมทั้งหาทางออกร่วมกันบนพื้นฐานของความจริงใจและความไว้วางใจซึ่งกันและกัน ที่สำคัญต้องมีการทำความเข้าใจที่ชัดเจนว่าการพูดคุยนี้ไม่ใช่การเจรจาต่อรอง (Negotiation) ไม่ใช่การพูดคุยเชิงยุทธวิธีเพื่อหาข่าว และไม่ใช่การเชิญตัวมาพูดคุยที่ค่ายทหารเพื่อปรับเปลี่ยนทัศนคติอย่างที่เคยปฏิบัติกันมา

เมื่อเป็นเช่นนี้ จึงเห็นว่าการพูดคุยเพื่อสันติภาพมิใช่การพูดคุยเพื่อมุ่งปรับเปลี่ยนทัศนคติของอีกฝ่าย แต่เน้นการทำความเข้าใจระหว่างกัน ซึ่งหากเกิดความเข้าใจกันแล้ว การปรับทัศนคติและมุมมองเข้าหากันเพื่ออยู่ร่วมกันอย่างสันติก็จะตามมาในที่สุด

๔.๑.๓ แนวทางการดำเนินงาน

การพูดคุยดังกล่าวต้องดำเนินการอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง เพื่อแสดงให้เห็นความจริงใจของฝ่ายรัฐในการแก้ไขปัญหา ไม่ทำไปตามกระแส และไม่ใช่การพูดคุยเชิงยุทธวิธีเพื่อประโยชน์ในการหาข่าว ที่สำคัญคือต้องให้ความมั่นใจกับกลุ่มที่เข้าร่วมกระบวนการพูดคุยว่าจะได้รับความปลอดภัย ไม่ถูกจับตัว ไม่ถูกหักหลัง หรือขึ้นบัญชีดำ อันจะเป็นพื้นฐานของการสร้างความไว้วางใจระหว่างกันต่อไป

กลุ่มขบวนการที่จะไปพูดคุยด้วยสามารถทำได้หลากหลายกลุ่ม และหลากหลายระดับ ทั้งกับระดับสูงคือแกนนำความคิด ระดับกลางคือกลุ่มที่นำนโยบายไปปฏิบัติ หรือระดับปฏิบัติการก็ได้ โดยที่แต่ละกลุ่มอาจเชื่อมต่อกันได้ อย่างไรก็ตาม การที่กลุ่มขบวนการมีการสืบต่อกันมาหลายรุ่น

หลายยุคสมัย และยังไม่มียุทธศาสตร์เพียงพอ ก็เป็นปัจจัยสำคัญที่ต้องคำนึงถึงในการริเริ่มพูดคุยด้วย ทั้งนี้ อาจมีแนวทางดำเนินการ ดังต่อไปนี้

๑) จัดการพูดคุยในทางลับกับกลุ่มที่มีความเห็นต่างกับรัฐ กลุ่มผู้ต่อต้านรัฐ และกลุ่มผู้ใช้ความรุนแรงในการก่อความไม่สงบ โดยเริ่มต้นหาช่องทางพูดคุยกับกลุ่มที่พร้อมและสนใจที่จะใช้สันติวิธีก่อน แม้จะเป็นเพียงจุดเล็กๆ แต่หากตั้งต้นจากจุดนี้แล้ว การพูดคุยจะขยายวงออกไปกว้างมากขึ้นเอง คล้ายกับลูกหิมะที่กลิ้งตกลงมาจากภูเขาที่จะมีขนาดใหญ่ขึ้นไปเรื่อยๆ (Snowball Effect)

๒) ค้นหาแนวทางว่าจะทำอย่างไรให้กลุ่มขบวนการที่ยึดมั่นในการใช้ความรุนแรงเพื่อแบ่งแยกดินแดน หันมาสนใจแนวทางสันติวิธี จะมีวิธีการหรือหีบยกประเด็นใดที่จะชักชวนให้เข้ามาพูดคุยกับรัฐให้เขาเข้ามาพูดคุยกับรัฐ

๓) สร้างความสัมพันธ์อันดีและแสวงความร่วมมือจากประชาคมโลกและองค์กรมุสลิมระหว่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศมาเลเซียซึ่งเป็นประเทศเพื่อนบ้าน บนพื้นฐานของความจริงใจ

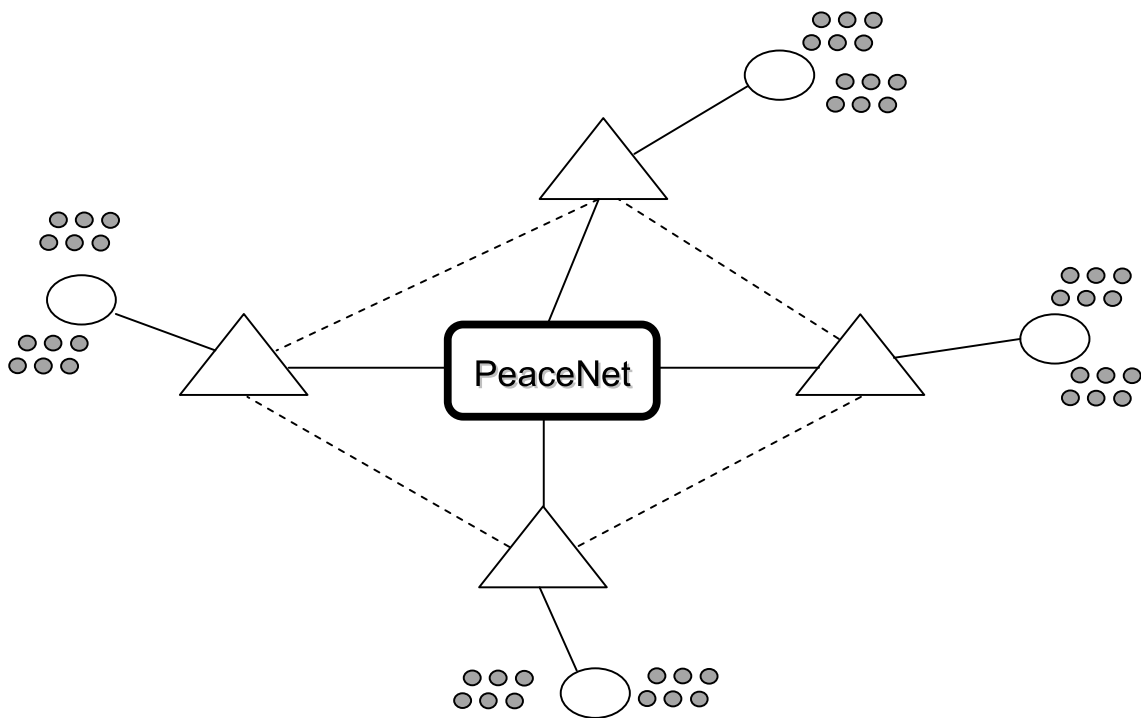
๔.๒ ร่วมสร้างเครือข่ายสันติภาพชายแดนภาคใต้ (PeaceNet) ที่มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่างๆ ในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ ตลอดจนเสริมสร้างความเข้มแข็งแก่ภาคประชาสังคม

๔.๒.๑ ความสำคัญของการมีเครือข่ายฯ

ปัจจุบันการแก้ไขปัญหาของภาคส่วนต่างๆ ในภาพรวมยังมีลักษณะต่างคนต่างทำ เกิดความซ้ำซ้อนที่อาจทำให้สิ้นเปลืองทรัพยากรทั้งบุคลากร งบประมาณ และเวลา และไม่เกิดพลังเพียงพอในการขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหา แม้ว่าจะมีการรวมตัวของกลุ่มบุคคลที่ทำงานด้านต่างๆ ในพื้นที่เริ่มมีจำนวนมากขึ้น แต่เครือข่ายต่างๆ เหล่านี้มีลักษณะเฉพาะประเด็นหรือเฉพาะกลุ่มเท่านั้น และบางส่วนก็เป็นรับรู้ในวงจำกัด ยังไม่เป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวาง การรวมตัวกันเป็นเครือข่ายใหญ่เพื่อเชื่อมต่อโยงใย (Connect) บุคลากรที่ทำงานด้านสันติวิธีเข้าไว้ด้วยกัน ซึ่งเป็นกระบวนการที่จะทำให้คนมาเจอกันได้อย่างกว้างขวางนี้ จึงเป็นกลไกสำคัญที่ทำให้การขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหาเป็นไปอย่างมีพลังและต่อเนื่อง

นอกจากนี้ การมีเครือข่ายดังกล่าวจะเป็นการเปิดพื้นที่ให้มีการสื่อสารกันระหว่างผู้ที่ทำงานสันติวิธีอย่างต่อเนื่อง เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลและความรู้สึก เรียนรู้ประสบการณ์และบทเรียนจากการ

ทำงานระหว่างกัน ซึ่งจะเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างภาคประชาสังคมกับภาครัฐให้เริ่มเกิดความไว้วางใจกัน ดึงให้รัฐเข้าไปใกล้ประชาชนมากขึ้นในบรรยากาศที่เอื้อต่อการทำงานร่วมกัน **เปิดช่องทาง** การมีส่วนร่วมของประชาชนในการริเริ่ม ตรวจสอบติดตาม และประเมินผลการแก้ไขปัญหา อันเป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับภาคประชาสังคมด้วย เกิดเป็นพลังในการขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหา

- △ = องค์กร/หน่วยงาน/กลุ่มบุคคลที่เป็นส่วนหนึ่งของเครือข่ายฯ
- = ปัญญาชน/ผู้นำชุมชน/ปราชญ์ชาวบ้านที่เกี่ยวข้องกับองค์กร/หน่วยงานที่เป็นส่วนหนึ่งของเครือข่ายฯ
- = ประชาชนในพื้นที่

แผนภูมิที่ ๗: เครือข่ายสันติภาพชายแดนใต้ (PeaceNet)

๔.๒.๒ บทบาทหน้าที่ของเครือข่ายฯ

เครือข่ายสันติภาพจังหวัดชายแดนภาคใต้จะเป็นการรวมตัวกันของบุคคล กลุ่มบุคคล องค์กร หน่วยงาน หรือเครือข่ายจากภาคส่วนต่างๆที่มีอยู่ทั้งในและนอกพื้นที่ที่สนใจและเห็นด้วยกับการใช้สันติวิธีในการแก้ไขปัญหา และสมัครใจที่จะรวมตัวกันเป็นเครือข่ายเพื่อให้เกิดพลังในการขับเคลื่อนประเด็นสำคัญ โดยอาจจะมียุทธศาสตร์ต่างๆทำหน้าที่เป็นฝ่ายเลขานุการหรือผู้ประสานงานร่วมในเบื้องต้นเพื่อติดต่อประสานงานและแจ้งข่าวกิจกรรมของเครือข่ายฯ

โดยเครือข่ายฯอาจมีบทบาทดังต่อไปนี้คือ

ก) **ประสานการทำงานด้านสันติวิธี**ของภาคส่วนต่างๆทั้งภาคประชาสังคม ภาครัฐ ภาคการเมือง ภาคธุรกิจ และภาควิชาการ เพื่อให้เกิดการเชื่อมต่อและความร่วมมือระหว่างกลุ่ม แก้ไขปัญหาการทำงานที่มีลักษณะต่างคนต่างทำหรือเกิดความซ้ำซ้อน ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดพลังในการขับเคลื่อนอย่างต่อเนื่องผ่านผู้เชื่อมต่อ (Connectors) จากกลุ่มหรือเครือข่ายต่างๆ

ข) **เปิดพื้นที่การมีส่วนร่วม**ของภาคประชาสังคมทั้งระบบและครบวงจรตั้งแต่การริเริ่ม ตรวจสอบติดตาม และประเมินผลการดำเนินงานใดๆที่เกี่ยวข้องกับชุมชน โดยสนับสนุนให้ชุมชนเข้มแข็ง สามารถแก้ปัญหาของตนเองด้วยตัวเอง

ค) **เปิดเวทีให้เป็นช่องทางสื่อสาร**ที่กลุ่มต่างๆจะได้มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้และเชื่อมโยงข้อมูลความรู้สึกรับรู้ ประสพการณ์ และบทเรียนในการแก้ไขปัญหาหารือระหว่างกัน ตลอดจนสนับสนุนการทำงานและให้กำลังใจกันและกัน สร้างความเชื่อมั่นในสิ่งที่ตนกำลังทำ ไม่ให้รู้สึกทำงานอย่างโดดเดี่ยว

ง) **เปิดเวทีรับฟังความต้องการ**และความคิดเห็นของภาคส่วนต่างๆ

จ) **เป็นกระบอกเสียง**ในการส่งผ่านความคิดหรือข้อเสนอแนะไปยังรัฐบาลและผู้ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งการรวมตัวกันของหลายองค์กรในรูปของเครือข่ายนี้จะทำให้สิ่งที่นำเสนอมีน้ำหนักมากขึ้น

ฉ) **เป็นกลไกในการค้นหาความจริงร่วมกัน** ซึ่งประกอบไปด้วยบุคคลจากภาครัฐและภาคประชาสังคมมาแสวงหาความจริงร่วมกันต่อเหตุการณ์และข้อสงสัยต่างๆ ทั้งนี้ จะสามารถลดความหวาดระแวงและไม่ไว้วางใจกัน และจะเป็นรากฐานของความยุติธรรมต่อไป

ช) **กระตุ้นสามัญชนคนรากหญ้า**ให้กล้าลุกขึ้นมามีบทบาทในการแสดงความคิดเห็น ปฏิเสธความรุนแรงไม่ว่าจะเป็นการกระทำจากฝ่ายใด และดำเนินกิจกรรมเพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชนตนเอง ทั้งนี้ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนที่ฐานราก

ซ) **ระดมและจัดสรรทรัพยากร**เพื่อสนับสนุนกลุ่มและองค์กรต่างๆให้สามารถทำงานได้อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

ฅ) พัฒนาแนวทางและกลไกเพื่อสร้างหลักประกันความปลอดภัยร่วมกันให้กับคนทำงานทางสังคม และ เสริมสร้างความเชื่อมั่น ความไว้วางใจระหว่างรัฐกับประชาชน โดยเฉพาะกลุ่มองค์กรของประชาชนที่ทำงานเพื่อสันติวิธี การเยียวยา และการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน ซึ่งจัดเป็นวิธีการหนึ่งในการคุ้มครองการทำงานของภาคประชาสังคม

๔.๒.๓ แนวทางการดำเนินงาน

๑) จัดประชุมปรึกษาหารือระหว่างกลุ่มบุคคลหรือองค์กรที่มีการติดต่อสัมพันธ์และรวมตัวกันอย่างหลวมๆ อยู่แล้ว ซึ่งอาจจะประกอบไปด้วยสมาชิกองค์กรพัฒนาเอกชน สมาชิกรัฐสภา สถาบันพระปกเกล้า Deep South Watch และมหาวิทยาลัยต่างๆ เพื่อหาแนวทางในการจัดตั้งเครือข่ายฯ และกำหนดขอบเขตและบทบาทของเครือข่ายร่วมกัน

๒) จัดตั้งคณะผู้ประสานงานเบื้องต้น เพื่อขับเคลื่อนและประสานงานให้เกิดการรวมตัวของภาคส่วนต่างๆ ในช่วงแรก

๓) ค้นหาบุคคลเชื่อมต่อ (Connectors) จากภาคส่วนต่างๆ เพื่อเป็นสะพานเชื่อมต่อระหว่างกัน

๔) ประสานทำความเข้าใจกับฝ่ายความมั่นคงว่าเครือข่ายฯ นี้มีบทบาทอย่างไร จะทำกิจกรรมอะไรที่ไหนบ้าง ทั้งนี้ เพื่อลดความหวาดระแวงและสร้างความไว้วางใจระหว่างกัน ซึ่งที่ผ่านความไม่ไว้วางใจกันนี้เป็นอุปสรรคสำคัญต่อการเปิดพื้นที่ของประชาชน

๕) จัดประชุมเครือข่ายฯ ร่วมกันเป็นประจำทุก ๒ เดือน โดยอาจใช้งบประมาณในการจัดจากสถาบันพระปกเกล้าในเบื้องต้น

๖) เปิดเวทีให้เจ้าหน้าที่รัฐ นักสิทธิมนุษยชน นักพัฒนา นักธุรกิจ นักการเมืองระดับชาติ และท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้าน สตรี เยาวชน ผู้นำศาสนาพุทธและอิสลาม นักการศึกษา ผู้นำชุมชน สื่อมวลชนระดับชาติและท้องถิ่น องค์กรพัฒนาเอกชน นักวิชาการ และประชาชนทั่วไปที่สนใจการแก้ไขปัญหาด้วยสันติวิธี ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้และรับฟังความคิดเห็นระหว่างกัน

๗) จัดทำฐานข้อมูลองค์กรที่ทำงานในพื้นที่ (Actors Mapping) และเผยแพร่ในเว็บไซต์ของเครือข่ายฯ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการความรู้ โดยรวบรวมข้อมูลว่า “ใคร ทำอะไร ที่ไหน เมื่อไร อย่างไร” ซึ่งจะช่วยให้ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหาสามารถต่อภาพการทำงานขององค์กรต่างๆ ได้สมบูรณ์ที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ อันจะเป็นประโยชน์ในการต่อยอด และสนับสนุนส่งเสริม

งานของกันและกัน อีกทั้ง ไม่ให้เกิดความซ้ำซ้อนในการปฏิบัติงาน และอาจก่อให้เกิดความร่วมมือกับผู้ร่วมงานใหม่ๆ อันจะเป็นพลังสร้างสรรค์ได้ต่อไป

๘) ส่งเสริมการเปิดเวทีประชาคม เพื่อให้สมาชิกชุมชนมาพูดคุยแลกเปลี่ยนปัญหาและหาแนวทางแก้ไขด้วยชุมชนเอง โดยใช้สถานที่เชิงสัญลักษณ์คือมัสยิดหรือวัดเป็นศูนย์กลางในการเปิดเวที ซึ่งจะช่วยให้ชุมชนได้เรียนรู้โจทย์ของชุมชนและสามารถตอบโต้ได้ด้วยตัวเอง โดยอาจให้งบประมาณสนับสนุนกับมัสยิดนาร่องที่มีศาลาเอนกประสงค์พร้อมไว้เปิดเวทีอยู่แล้ว และขยายเครือข่ายการทำงานลักษณะนี้ออกไปให้กว้างขวาง เพื่อเป็นต้นแบบเรียนรู้สำหรับชุมชนอื่นต่อไป

๙) ส่งเสริมศาสนเสวนา โดยนำหลักการทางศาสนาเข้ามาเป็นฐานแห่งความรักสามัคคีระหว่างศาสนา และให้เกิดความเชื่อมั่นในการใช้สันติวิธีเพื่อสร้างสันติภาพในพื้นที่ จัดเวทีให้มีการพูดคุยกันระหว่างผู้รู้ทางศาสนาพุทธและอิสลาม (Interfaith dialogue) เพื่อร่วมกันนำหลักการทางศาสนาเข้ามาสร้างสันติภาพในพื้นที่ ชักนำให้ประชาชนหันกลับมาสู่ครรลองที่แท้จริงของศาสนาตนเอง โดยนำคณะกรรมการวัดและคณะกรรมการมัสยิดมาร่วมฟังร่วมรับรู้ด้วย

๑๐) สร้างเครือข่ายพระ-อิหม่าม โดยส่งเสริมให้ร่วมมือกันรณรงค์สร้างจิตสำนึกแก่คนในสังคมให้สามารถอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ตลอดจนความหวาดระแวงระหว่างกัน โดยอาจรณรงค์ในลักษณะของการทำงานเคียงคู่กันของพระและอิหม่ามลงไปในพื้นที่ต่างๆ ดังที่สามารถทำสำเร็จมาแล้วที่ประเทศไนจีเรียโดยบาทหลวงและอิหม่ามจับมือกันรณรงค์ ถือว่าเป็นการทำงานเชิงสัญลักษณ์อย่างหนึ่งที่สร้างจิตสำนึกให้คนต่างศาสนาสามารถเห็นตัวอย่างของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติที่เป็นรูปธรรม

๑๑) จัดกระบวนการพูดคุยระหว่างผู้มีภูมิหลังแตกต่างกันแต่ต้องเผชิญชะตากรรมที่คล้ายคลึงกัน โดยเปิดโอกาสให้แต่ละฝ่ายได้มาแลกเปลี่ยนความรู้สึก รวมทั้งประสบการณ์ทั้งที่ดีและเจ็บปวด เพื่อให้เกิดความเข้าใจอันดีระหว่างกันมากขึ้น เช่น การพบปะระหว่างสตรีที่สูญเสียจากเหตุการณ์หรือชะกักับสตรีที่สูญเสียสามีที่เป็นทหาร หรือระหว่างคนไทยพุทธกับคนไทยมุสลิมเชื้อสายมลายู

๑๒) สนับสนุนให้กลุ่มผู้สูญเสียหรือได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ให้ลุกขึ้นมาแสดงพลังแปรเปลี่ยนความสูญเสียเป็นพลังสร้างสรรค์ ปฏิเสธความรุนแรงต่อต้านวงจรการล้างแค้นและการใช้ความรุนแรง รณรงค์ให้ใช้สันติวิธีในการสร้างความเปลี่ยนแปลง ซึ่งคนกลุ่มนี้ หากได้แสดงความเห็นประเด็นนี้แล้วจะมีน้ำหนักมาก

๑๓) รวบรวมเรื่องราวหรือเหตุการณ์ใดๆที่เกิดขึ้นในพื้นที่ ซึ่งจะสะท้อนอีกแง่มุมหนึ่งที่งดงามในพื้นที่ เพื่อสร้างแรงบันดาลใจและกำลังใจให้แก่กันและกัน อันเป็นสิ่งสำคัญยิ่งต่อการดำรงอยู่ในพื้นที่ความขัดแย้งรุนแรง

๑๔) เปิดเวทีเรียนรู้บทเรียนการสร้างสันติภาพจากต่างประเทศ โดยเริ่มจากกรณีไอร์แลนด์เหนือ มินดาเนา อาแจห์ และซินเกียง เพื่อศึกษาว่ามีความเหมือนหรือต่างกับกรณีจังหวัดชายแดนภาคใต้อย่างไรบ้าง

๑๕) สนับสนุนการรวมกลุ่มของอดีตสมาชิกคณะกรรมการอิสระเพื่อความสมานฉันท์แห่งชาติ (กอส.) ซึ่งเป็นกลุ่มบุคคลที่มีองค์ความรู้และประสบการณ์ด้านสันติวิธี การสนับสนุนด้านการประสานงานและงบประมาณในการดำเนินงานเพื่อให้มีการแสดงความคิดเห็นและดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่องตามแนวทางของกอส. จึงเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการแก้ไขปัญหา

๑๖) สนับสนุนการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในพื้นที่ให้มีความเป็นอยู่ที่ดี มีอาชีพและการศึกษาที่สอดคล้องกับหลักศาสนาและวิถีชีวิต ซึ่งการกินอิ่มนอนหลับและอยู่ดีมีสุขเป็นสิ่งที่มนุษย์ทุกคนปรารถนา โดยคุณภาพชีวิตที่ดีในที่นี้ นั้น นอกจากจะหมายถึงการเข้าถึงบริการสาธารณะ โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการบริการสาธารณสุขแล้ว ยังหมายรวมถึงการมีรายได้ที่พอเพียงต่อการดำรงชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรี มีอาชีพและระบบการศึกษาที่สอดคล้องกับหลักศาสนาและวิถีชีวิตของคนในพื้นที่ ลูกหลานได้เติบโตอยู่ในสังคมที่ปลอดจากอบายมุขและยาเสพติด มีสุขภาวะที่ดีและเหมาะสมต่อการพัฒนาร่างกายและจิตใจ

๔.๓ กำหนดยุทธศาสตร์ในการสื่อสารสังคมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ

๔.๓.๑ ความสำคัญของยุทธศาสตร์ในการสื่อสารสังคม

การแก้ไขปัญหาความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้จะสำเร็จได้หรือไม่ส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับ การสื่อสารทำความเข้าใจกับสังคมในพื้นที่และสังคมใหญ่ เพื่อให้เกิดความเข้าใจสภาพปัญหา รากเหง้าของปัญหา และแนวทางแก้ไขที่ชัดเจนตรงกัน รวมทั้งเป็นการสื่อสารเพื่อสร้างกระบวนการทัศน์ที่เห็นคุณค่าของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติระหว่างคนที่มีความแตกต่างหลากหลายภายใต้สังคมไทยที่มีลักษณะพหุวัฒนธรรม ไม่ติดกับอคติทางอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ที่อาจก่อให้เกิดความหวาดระแวง ความแตกแยก และนำไปสู่ความรุนแรงได้ โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างความเข้าใจใน

สังคม ปลุกฝังทัศนคติที่ทำให้เกียติกันและกัน มีความทนกันได้ และฟื้นฟูความไว้วางใจระหว่างสังคมไทยพุทธกับสังคมมลายูปาตานี ตลอดจนสร้างความรู้สึกร่วมกันของความเป็นพวกเดียวกัน

หากปราศจากยุทธศาสตร์การสื่อสารสังคมเพื่อสร้างความเข้าใจถึงสภาพปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาด้วยสันติวิธีกับผู้ที่เกี่ยวข้องบนนโยบาย ผู้มีบทบาทและอำนาจในการตัดสินใจ รวมทั้งผู้ที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหาทั้งในภาครัฐและภาคประชาสังคม และโดยเฉพาะอย่างยิ่งสังคมใหญ่ในพื้นที่อื่นเสียแล้ว ต่างฝ่ายต่างก็อาจมีมุมมองต่อปัญหาและแนวทางแก้ไขที่ยังไม่สอดคล้องไปในทิศทางเดียวกัน ซึ่งจะทำให้เกิดอุปสรรคในการแสวงหาความร่วมมือจากภาคส่วนต่างๆเพื่อขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหาด้วยสันติวิธีให้เกิดผลในการปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม

คนไทยในแต่ละภาคไม่เคยรู้จักซึ่งกันและกัน เพราะระบบการศึกษามุ่งเน้นให้เรียนแต่ประวัติศาสตร์ชาติไทยที่เป็นพิมพ์เขียว ไม่ได้ให้เรียนประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่หลากหลาย ไม่ได้ทำให้คนในพื้นที่ต่างๆได้ “รู้จักกัน” แต่กลับไปฉายภาพว่าคนไทยต้องมีลักษณะแบบนั้นแบบนี้ ส่งผลให้ข้าราชการและคนในสังคมใหญ่เกิดอคติต่อกลุ่มชาติพันธุ์ท้องถิ่นที่แตกต่างในที่สุด

สิ่งสำคัญคือต้องปรับเปลี่ยนทัศนคติของความกลัว “ปิศาจแห่งการแบ่งแยกดินแดน” ที่คอยหลอกหลอนเจ้าหน้าที่รัฐและสังคมใหญ่บางส่วนจนนำไปสู่การกดทับอัตลักษณ์ความเป็นมลายูปาตานีตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยการสร้างทัศนคติที่เอื้อต่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติในสังคมไทย และทำให้ประชาชนในพื้นที่ทั้งพุทธและมลายูมุสลิมรู้สึกว่าได้รับความเป็นธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางการเมืองและวัฒนธรรมในระดับที่เท่าเทียมกับประชาชนในพื้นที่อื่นทั่วประเทศให้ได้ และไม่ได้เอนเอียงหรือ “เอาใจ” กลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเป็นพิเศษ ซึ่งเป็นหน้าที่ของรัฐบาลที่จะต้องดูแลให้เกิดความเป็นธรรมดังกล่าวขึ้นในทุกพื้นที่ของประเทศไทยอยู่แล้ว

๔.๓.๒ แนวทางการดำเนินงาน

๑) ตั้งคณะทำงานเพื่อวางยุทธศาสตร์การสื่อสารกับสังคม และหางบประมาณสนับสนุนด้านการผลิตสื่อที่เพียงพอในการบรรลุเป้าหมาย

๒) ระบุกลุ่มเป้าหมาย ระยะเวลา และประเด็นที่ต้องการสื่อสารให้ชัดเจน ซึ่งอาจจะเป็นประเด็นข้อเสนอของสถาบันพระปกเกล้า การอยู่ร่วมกันอย่างสันติภายใต้สังคมพหุวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่เน้นด้านความงดงามที่เป็นความภูมิใจของคนในท้องถิ่น ซึ่งแสดงให้เห็นถึง

การอยู่ร่วมกันอย่างสันติระหว่างคนต่างวัฒนธรรมในพื้นที่ โดยไม่ไปเริ่มจากประวัติศาสตร์ที่เจ็บปวด และต้องนิยาม “การสื่อสาร” ในความหมายนี้ให้ชัดเจนว่าไม่ใช่เพียงแค่การพูดคุยหรือเปิดเวทีเท่านั้น แต่ที่สำคัญคือเป็นการสื่อสารเพื่อสร้างสำนึก

๓) เน้นใช้สื่อเชิงความรู้สึก (Pop Art) ซึ่งจะกระทบความรู้สึกและเข้าถึงใจคนได้ง่ายกว่า นอกเหนือจากการให้ข้อมูลหรือความรู้เชิงวิชาการ ผ่านสื่อกระแสหลัก สื่อชุมชน สื่ออิเล็กทรอนิกส์ สื่อบุคคล และสื่อเฉพาะกิจ เช่น ละคร เพลง สารคดี รายการทีวี หรือ สปอตโฆษณาของบริษัทเอกชนในการรณรงค์ “การอยู่ร่วมกันอย่างสันติ” ทั้งนี้ สื่อดังกล่าวทั้งหมดจะต้องเชื่อมโยงประเด็นและส่งถ่ายข้อมูลให้กันอย่างต่อเนื่อง

๔) สนับสนุนการเปิดพื้นที่สื่อหรือการผลิตสื่อที่นำเสนอแง่มุมที่งดงามซึ่งเกิดขึ้นในพื้นที่เพื่อสื่อสารกับสังคมใหญ่ให้เห็นการอยู่ร่วมกันอย่างสันติระหว่างคนต่างศาสนาและชาติพันธุ์ในพื้นที่ ในรูปของสารคดีประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเชิงท่องเที่ยว งานเพลงที่เกี่ยวกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมมลายู ปาตานี หรือการประกวดภาพถ่ายที่สะท้อนการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของคนที่แตกต่างกันทางศาสนา และ/หรือชาติพันธุ์ เพื่อรวบรวมและเผยแพร่สู่สังคม

๕) ส่งเสริมให้มีการประชุมและเปิดเผยชุดความรู้ทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ต้องเปิดเวทีให้ผู้รู้ทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจากภาคส่วนต่างๆ ได้มาพูดคุยอภิปรายประวัติศาสตร์ร่วมกัน เพื่อเปิดเผยชุดความรู้ทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่นและเผยแพร่ทำความเข้าใจให้เกิดการเรียนรู้แลกเปลี่ยนของคนในสังคม ซึ่งเป็นการท้าทายชุดความคิดที่ถูกผลิตขึ้นเพื่อหวังผลทางการเมืองจากกลุ่มขบวนการ ทั้งนี้ อาจสำรวจรวบรวมหนังสือและเอกสารที่เขียนเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ซึ่งเป็นที่ยอมรับและนำมาผลิตซ้ำเพื่อเผยแพร่สู่สังคม เช่น ของดร.ครองชัย หัตถา

๖) สนับสนุนให้เกิดการจัดค่ายเยาวชนในระดับมัธยมและมหาวิทยาลัยร่วมระหว่างพุทธจากภาคเหนือหรือตะวันออกเฉียงเหนือและมุสลิมจากจังหวัดชายแดนภาคใต้อย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมที่หลากหลาย (Cross-culture) จากการใช้ชีวิตอยู่ร่วมกัน และได้สัมผัสกันอย่างแท้จริง ซึ่งจะเป็นการสร้างจิตสำนึกการอยู่ร่วมกันอย่างสันติโดยธรรมชาติ

๗) นำกลุ่มชาติพันธุ์จากภูมิภาคอื่นที่เป็นปราชญ์ชาวบ้านมาคุยกับบาบอทางจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งเป็นแกนนำทางปัญญา เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้มุมมองและแนวทางการแก้ไขปัญหาแบบข้ามวัฒนธรรมในระดับแกนนำทางปัญญา

๘) จัดสัมมนาโดยการนำเนื้อหาสาระสำคัญของรายงานฉบับนี้ไปเปิดประเด็นที่ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคใต้ตอนบน ภาคกลาง และภาคตะวันออกเพื่อกระตุ้นให้เกิดการ

อภิปรายและเสริมสร้างความเข้าใจในสภาพปัญหาและแนวทางแก้ไขด้วยสันติวิธีต่อพี่น้องในภูมิภาคต่างๆ ซึ่งอาจจะส่งผลให้การแก้ไขปัญหาในพื้นที่ได้รับพลังสนับสนุนจากสังคมใหญ่มากขึ้น

๔.๔ ส่งเสริมการศึกษาและพัฒนาการจัดการบริหารปกครองที่เหมาะสมและเป็นไปได้ที่สอดคล้องกับอัตลักษณ์และวัฒนธรรมที่มีความหลากหลายในพื้นที่และเอื้อต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนตามกรอบของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

๔.๔.๑ ความสำคัญของการศึกษาและพัฒนารูปแบบฯ

การปกครองที่เป็นธรรมเป็นหัวใจของการแก้ไขปัญหาของทั้งแผ่นดิน ต้องมีการกระจายอำนาจให้อำนาจกลายเป็นของประชาชนอย่างแท้จริง ให้เขาได้มีโอกาสดูแลตัวเองอย่างมีเกียรติ มีศักดิ์ศรี และเกิดความภาคภูมิใจในความเป็นมลายูมุสลิม ซึ่งสอดคล้องกับมาตรา ๗๘ (๓) ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.๒๕๕๐ ที่ระบุให้รัฐต้อง “กระจายอำนาจให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นพึ่งตนเองและตัดสินใจในกิจการของท้องถิ่นได้เอง ส่งเสริมให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการดำเนินการตามแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ พัฒนาเศรษฐกิจของท้องถิ่น และระบบสาธารณสุขโลกและสาธารณสุขการ ตลอดจนทั้งโครงสร้างพื้นฐานสารสนเทศในท้องถิ่น ให้ทั่วถึงและเท่าเทียมกันทั่วประเทศ รวมทั้งพัฒนาจังหวัดที่มีความพร้อมให้เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นขนาดใหญ่ โดยคำนึงถึงเจตนารมณ์ของประชาชนในจังหวัดนั้น”

อย่างไรก็ตาม รูปแบบการเมืองการปกครองที่เป็นอยู่ยังไม่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับที่สามารถสนองตอบต่อความต้องการของคนในพื้นที่ได้อย่างเป็นรูปธรรม อำนาจในการบริหารยังไม่มีมีการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นตามเจตนารมณ์ของกฎหมายอย่างแท้จริง ประชาชนซึ่งเป็นเจ้าของอำนาจอกลับยังไม่มีความที่จะกำหนดนโยบายและตัดสินใจในเรื่องที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของตนเอง โดยสรุปแล้ว แก่นแท้ของปัญหานั้น ไม่ได้อยู่ที่การจะเป็นรูปแบบการปกครองพิเศษหรือเป็นเขตปกครองตนเองหรือไม่อย่างไร โดยจะเป็นโครงสร้างลักษณะใดไม่สำคัญ ขอเพียงเป็นโครงสร้างที่ทำให้ประชาชนสามารถมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับที่เป็นเจ้าของงาน และได้รับประโยชน์อย่างแท้จริงเท่านั้นเอง ซึ่งจะนำไปสู่ความเป็นธรรมที่ยั่งยืนในสังคม

๔.๔.๒ แนวทางการดำเนินงาน

๑) ตั้งคณะทำงาน (อาจจะประมาณ ๒๐ คน) ซึ่งประกอบไปด้วยนักวิชาการ นักวิชาการศาสนา และนักคิดที่เป็นผู้นำเสนอทางเลือกของการจัดการเมืองการปกครอง นักการเมืองระดับชาติ และท้องถิ่น ข้าราชการจากกระทรวงมหาดไทยและหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง เพื่อทำหน้าที่ ติดตามปรับปรุง เพื่อพิจารณาการกระจายอำนาจอย่างเต็มรูปแบบ และทางเลือกการจัดการปกครอง การปฏิรูประบบราชการ

๒) เปิดเวทีเชิญนักการเมืองระดับชาติและท้องถิ่น ข้าราชการกระทรวงมหาดไทย กำหนด ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำศาสนา ผู้นำชุมชน นักวิชาการมาร่วมพูดคุยปรึกษาหารือ เพื่อเปิดประเด็น กระตุ้นความคิดและการอภิปรายในสังคม และร่วมกันหาแนวทางที่เหมาะสม

๓) สื่อสารทำความเข้าใจกับสังคมใหญ่ถึงความสำคัญของการจัดการปกครองที่สอดคล้องกับอัตลักษณ์ของคนในท้องถิ่นและมีรูปแบบที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน อันเป็นหลักการพื้นฐานที่สำคัญของการปกครองระบอบประชาธิปไตย

๔) ศึกษาประสบการณ์การจําจัดรูปแบบการเมืองการปกครองท้องถิ่นในต่างประเทศ

๕) พัฒนาแผนการปฏิรูประบบราชการทั้งในส่วนภูมิภาคและท้องถิ่น ที่เกี่ยวข้องกับสามจังหวัดฯ ให้สามารถเป็นตัวแทนทางวัฒนธรรมของคนส่วนใหญ่ในพื้นที่ มีความสามารถในการตอบสนอง และ ให้บริการที่สอดคล้องกับความต้องการ และ ธรรมเนียมปฏิบัติทางวัฒนธรรมที่หลากหลายของคนในพื้นที่ สร้างความรู้สึกร่วมของการเป็นเจ้าของส่วนราชการของคนในพื้นที่

๖) พัฒนาแผนการปฏิรูปการปกครองท้องถิ่นเป็นขั้นเป็นตอน โดยอาจนำรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๘๑ – ๒๘๐ มาใช้เป็นแนวทาง

๗) ผลักดันให้เกิดการกระจายอำนาจเต็มรูปแบบ เพื่อให้มีผลในทางปฏิบัติตามกรอบของกฎหมายปัจจุบันภายในระยะเวลา ๒-๓ ปี

- ประเมินศักยภาพและความสามารถขององค์กรปกครองท้องถิ่นในการดำเนินงาน และแสดงออก ซึ่งความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของคนส่วนใหญ่ในท้องถิ่น
- ส่งเสริมและสนับสนุนบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและองค์กรทางศาสนาทุกศาสนา ให้เกื้อหนุนต่อธรรมาภิบาลของการบริหารจัดการท้องถิ่น และพัฒนาเป็นแผนปฏิบัติการเพื่อให้เกิดผลในทางปฏิบัติ
- สร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กรทางศาสนา และ องค์กรภาคประชาสังคมเพื่อการมีส่วนร่วมในสังคมและการเมืองตามครรลองของระบอบประชาธิปไตย

- จัดตั้งคณะกรรมการติดตามการปฏิรูประบบราชการ และการเมืองการปกครอง สำหรับ จชต. เพื่อ นำเสนอแนวทาง และ ติดตามการดำเนินงานให้มีผลในทางปฏิบัติ โดยให้มืองค์ประกอบของคนในพื้นที่ และ ฝ่ายที่สามทำงานร่วมกัน และ ได้รับการสนับสนุนทางทรัพยากรและงบประมาณจากรัฐบาล
- ๘) ส่งเสริมศักยภาพทางวิชาการของท้องถิ่น โดย พัฒนาค้นแบบของมหาวิทยาลัยเพื่อ สนับสนุนการทำงานปฏิรูปการเมืองการปกครอง และ ระบบราชการของท้องถิ่น
- ๙) พัฒนารูปแบบของการทำงานและการจัดการข้ามวัฒนธรรม (Cross-Cultural Management) ให้มากขึ้น เพื่อทำให้เกิดความเชื่อมโยงระหว่างวัฒนธรรมต่างๆในพื้นที่

๔.๕ ส่งเสริมการศึกษาความเป็นไปได้ในการจัดตั้งศาลกฎหมายอิสลามว่าด้วยครอบครัวและมรดกภายใต้สำนักงานศาลยุติธรรมไทย

๔.๕.๑ ความสำคัญของศาลกฎหมายอิสลาม

ศาลกฎหมายอิสลาม (ศาลชะรีอะฮ์) คือ ศาลที่ตัดสินคดีความที่ทั้ง โจทก์และจำเลยเป็นมุสลิม โดยใช้กฎหมายอิสลาม โดยหลักการแล้ว คนมุสลิมต้องอยู่ภายใต้กฎหมายอิสลามในการตัดสินคดีความ เมื่อมีการใช้กฎหมายอิสลามก็ต้องมีการเข้าสู่ศาลในการตัดสินคดีความ ศาลในที่นี่จึงเรียกว่า ศาลกฎหมายอิสลาม ซึ่งนี้เป็นวิถีชีวิตที่สอดคล้องกับหลักศาสนาอิสลาม แต่ในปัจจุบัน คาโตะะ ยุติธรรมยังต้องตัดสินคดีเป็นองค์คณะร่วมกับผู้พิพากษาอยู่ และมีอำนาจหน้าที่เพียงการวินิจฉัยชี้ขาดข้อกฎหมายอิสลามเท่านั้น ส่วนอำนาจพิจารณาข้อเท็จจริงจากพยานหลักฐานนั้นเป็นของผู้พิพากษา^{๔๑}

หากรัฐจัดตั้งศาลกฎหมายอิสลามขึ้นสำหรับคนมุสลิมเพื่อให้สอดคล้องกับหลักการทางศาสนาก็จะแสดงให้เห็นถึงความจริงใจที่จะยอมรับอัตลักษณ์ของคนมลายูปาตานีอย่างเป็นรูปธรรม และเป็นการลดเงื่อนไขสงครามลงไปอีกด้วย ในหลายประเทศที่ไม่ใช่รัฐอิสลาม เช่น อังกฤษ ศรีลังกา อินเดีย หรือสิงคโปร์ก็ได้จัดตั้งศาลกฎหมายอิสลามขึ้นมาแล้ว และที่สำคัญคือศาลนี้ไม่ใช่

^{๔๑} คุมাত্রา ๔ วรรคสอง พระราชบัญญัติว่าด้วยการใช้กฎหมายอิสลามในเขตจังหวัดปัตตานี นราธิวาส ยะลา และสตูล พ.ศ.๒๕๔๘

ของใหม่สำหรับประเทศไทย เนื่องจากประเทศไทยเคยมีศาลชะรีอะฮฺมาแล้วในสมัยอยุธยาและสมัย
รัชกาลที่ ๕^{๔๒}

โดยการจัดตั้งศาลกฎหมายอิสลามในสำนักงานศาลยุติธรรมไทยนี้จะเป็นส่วนที่เกี่ยวข้อง
กฎหมายอิสลามว่าด้วย “ครอบครัวและมรดก” สาเหตุที่ต้องให้ความสำคัญกับส่วนนี้เนื่องจาก
เกี่ยวข้องโดยตรงกับการศรัทธาและเคารพศักดิ์ต่ออัลลอฮ์ แตกต่างจากกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ส่วน
อื่นๆ และกฎหมายอาญาเนื่องจากกฎหมายเหล่านั้นไม่ได้ผูกพันกับหลักศรัทธามากนัก และการใช้
กฎหมายอิสลามว่าด้วยครอบครัวและมรดกจะทำให้เกิดสันติสุขในพื้นที่และความรู้สึกดีของคน
มุสลิม เพราะหากทุกคนได้รับเสรีภาพให้ดำเนินชีวิตตามหลักความเชื่อความศรัทธาของตนแล้วก็คง
จะไม่มีข้อเรียกร้องอะไรอีก^{๔๓}

๔.๕.๒ แนวทางการดำเนินงาน

ในเรื่องการศึกษาความเป็นไปได้ในการจัดตั้งศาลกฎหมายอิสลามนี้ กระทรวงยุติธรรมและ
ศอ.บต. ได้ริเริ่มดำเนินการและมีความคืบหน้าไปพอสมควรแล้ว มีการตั้งคณะกรรมการเพื่อ
เสนอแนะแนวทางในการจัดตั้งศาล ซึ่งรวมถึงการแก้ไขพระราชบัญญัติและระเบียบที่เกี่ยวข้องด้วย
อย่างไรก็ตาม สิ่งที่ต้องเร่งดำเนินการคือ

๑) เปิดเวทีให้ผู้พิพากษา คาโต๊ะยุติธรรม อัยการ ทนายความ นักกฎหมายอิสลาม และ
กรรมการอิสลามประจำจังหวัดได้มาร่วมพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและทำความเข้าใจร่วมกัน

๒) มีกระบวนการสื่อสารเพื่อสร้างความเข้าใจให้ชัดเจนตรงกันกับผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายว่าศาล
กฎหมายอิสลามคืออะไร เพราะเหตุใดจึงต้องมีการจัดตั้งศาลดังกล่าวในประเทศไทย และการมีศาล
ดังกล่าวจะส่งผลดีต่อสังคมไทยอย่างไร

๔.๖ ส่งเสริมการใช้ภาษามลายูเป็นภาษาทำงานควบคู่ไปกับภาษาไทย

^{๔๒} จากการพูดคุยกับคาโต๊ะยุติธรรมและนักวิชาการกฎหมายอิสลาม ณ โรงแรมโนโวเทล หาดใหญ่ จังหวัดสงขลา เมื่อวันที่ ๒
พฤษภาคม ๒๕๕๒

^{๔๓} จากสรุปคำบรรยายพิเศษเรื่อง “การใช้กฎหมายอิสลามในประเทศอียิปต์” โดย ดร.อาลี โกมาร์ โมฮัมเหม็ด อับเดล วาฮับ – ผู้วินิจฉัยชี้
ขาดทางด้านศาสนาอิสลามแห่งสาธารณรัฐอียิปต์ ในงานสัมมนาเชิงปฏิบัติการพัฒนาแนวทางการบังคับใช้ ป.พ.พ.ด้วยครอบครัวและ
มรดกและกฎหมายที่เกี่ยวข้องอื่นกับชาวไทยที่นับถือศาสนาอิสลาม ณ หอประชุมสำนักงานอธิการบดี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
วิทยาเขตปัตตานี จัดโดย ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ เมื่อวันที่พฤหัสบดีที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๕๒.

๔.๖.๑ ความสำคัญของการส่งเสริมการใช้ภาษามลายูเป็นภาษาทำงาน

กอส. ได้เล็งเห็นความสำคัญของการใช้ภาษามลายูของคนในพื้นที่ซึ่งได้เสนอแนะให้รัฐบาลประกาศให้ภาษามลายูเป็นภาษาทำงาน (Working Language) ซึ่งมีความแตกต่างจากภาษาราชการที่ต้องใช้ภาษาไทยเป็นหลักอยู่แล้วทั่วประเทศ ทางคณะฯ ได้ระบุไว้เป็นข้อเสนอแนะหนึ่งด้วยในรายงานฉบับนี้เพื่อตอกย้ำให้ทุกฝ่ายเห็นความสำคัญดังกล่าว การส่งเสริมการใช้ภาษามลายูให้เป็นภาษาทำงานถือเป็นการให้คุณค่าและเห็นความสำคัญของอัตลักษณ์ของคนมลายูปาตานี เพื่อสร้างความรู้สึกที่ดีให้กับคนในพื้นที่ ซึ่งเป็นการส่งเสริมทางสันติวิธีที่สำคัญจากรัฐว่ารัฐได้เปลี่ยนแปลงสิ่งดีๆ ให้เกิดขึ้นในพื้นที่

๔.๖.๒ แนวทางการดำเนินงาน

- ๑) สนับสนุนให้ชาวบ้านประมวลเพื่อแก้ไขป้ายชื่อหมู่บ้าน ถนน หรืออาคารอย่างจริงจัง มีการพูดคุยกันมานาน แต่ก็ยังไม่ได้รับการแก้ไขอย่างจริงจัง ทั้งที่เป็นเรื่องที่แก้ไขได้ง่าย รวดเร็ว และได้ใจประชาชน เช่น ชื่อถนนโคกกระดุกหมูในจังหวัดชายแดนภาคใต้ หมู่บ้านบาโงยะหากี่ขึ้นป้ายว่าบ้านโคกขี้เหล็ก ชาวบ้านก็ไม่รู้จัก ซึ่งควรต้องแก้ไขการแปลที่คลาดเคลื่อนในลักษณะนี้ เป็นต้น โดยอาจขอให้กระทรวงมหาดไทยเป็นผู้รับผิดชอบในการดำเนินการ
- ๒) ควรออกใบอนุญาตให้จัดรายการวิทยุเป็นภาษาท้องถิ่นได้ โดยให้สถาบันการศึกษาช่วยดูแลตรวจสอบในการสอบใบอนุญาตและดูแลผังรายการ

๔.๗ ส่งเสริมการศึกษาทั้งข้อดีและข้อจำกัดของการใช้กฎหมายพิเศษในพื้นที่เพื่อให้การบังคับใช้กฎหมายเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นที่ยอมรับได้ของทั้งฝ่ายความมั่นคงและประชาชนในพื้นที่

๔.๗.๑ ความสำคัญของการศึกษาทั้งข้อดีและข้อจำกัดของการใช้กฎหมายพิเศษในพื้นที่

ปัจจุบันมีการใช้กฎหมายพิเศษในพื้นที่สองฉบับคือพระราชบัญญัติกฎอัยการศึก พ.ศ. ๒๕๕๓ และพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. ๒๕๕๘ ซึ่งการใช้กฎหมายพิเศษดังกล่าวมีทั้งข้อดีและข้อจำกัดจากมุมมองของภาครัฐและภาคประชาชน

ในส่วนของข้อดีนั้น กฎหมายพิเศษดังกล่าวสามารถยับยั้งเหตุการณ์รุนแรง เป็นประโยชน์ต่อการแสวงหาหลักฐานทางคดีทั้งจากการเข้าตรวจค้นที่เกิดเหตุได้ทันทีทันใดและจากเวลาในการควบคุมตัวผู้ต้องสงสัย ซึ่งทำให้เจ้าหน้าที่สามารถซักถามขยายผลการพิสูจน์ทราบเครือข่ายได้ ๘,๖๕๖ คน ตลอดจนสามารถจำกัดเสรีในการเคลื่อนไหวและการปฏิบัติของกลุ่มผู้ก่อความไม่สงบได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งที่ผ่านมาสามารถลดเหตุร้ายรายวันในปี ๒๕๕๑ ลงได้ ๑,๑๐๕ เหตุหรือคิดเป็นร้อยละ ๔๔.๖๕ เมื่อเทียบกับปี ๒๕๕๐^{๔๔}

อย่างไรก็ตาม แม้กฎหมายพิเศษทั้งสองฉบับดังกล่าวจะถูกบังคับใช้ภายใต้กรอบของกฎหมายด้วยความพยายามอย่างเต็มที่จากภาครัฐที่จะไม่ให้ละเมิดสิทธิมนุษยชนเพื่อไม่ให้เป็นการสร้างเงื่อนไขใหม่ในพื้นที่ให้เกิดขึ้นอีก แต่จากมุมมองของประชาชนและองค์กรด้านสิทธิมนุษยชนส่วนหนึ่งก็เห็นว่ากฎหมายพิเศษนี้ได้ส่งกระทบต่อการดำเนินชีวิตของประชาชนในพื้นที่ค่อนข้างมากและก่อให้เกิดปัญหาตามมาอีกมากมาย

การศึกษาทั้งข้อดีและข้อจำกัดอย่างจริงจังของการใช้กฎหมายพิเศษดังกล่าวว่ามีประสิทธิภาพเพียงใดในการควบคุมสถานการณ์ กระทบต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชนมากน้อยเพียงใด อีกทั้งการพิจารณาถึงความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของการนำพระราชบัญญัติการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร พ.ศ.๒๕๕๑ โดยเฉพาะมาตรา ๒๑ มาบังคับใช้ในพื้นที่ทั้งหมดนี้เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งเพื่อให้การบังคับใช้กฎหมายในพื้นที่เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นที่ยอมรับได้ของทั้งฝ่ายความมั่นคงและประชาชน

๔.๗.๒ แนวทางการดำเนินงาน

๑) ตั้งคณะกรรมการเพื่อประเมินข้อดีและข้อจำกัดจากการใช้พรบ.กฏอัยการศึกและพรก.การบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉินในพื้นที่ที่มีต่อประชาชน ซึ่งขณะนี้ ทางคณาจารย์จากมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ได้ดำเนินการในส่วนนี้อยู่แล้ว

๒) เปิดเวทีพูดคุยระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งฝ่ายทหาร ตำรวจ ปกครอง ผู้นำชุมชน นักกฎหมาย และนักสิทธิมนุษยชน เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและหาทางออกในการใช้กฎหมายพิเศษที่เหมาะสมร่วมกัน

๕. กุญแจสู่สันติภาพ

^{๔๔} จากเอกสารแสดงข้อคิดเห็นที่มีต่อร่างรายงานฉบับนี้ของพลตำรวจโท อุดลย์ แสงสิงแก้ว – ผู้ช่วยผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ ลงวันที่ ๕ มิถุนายน ๒๕๕๒

ข้อเสนอที่ ๑ เป็นกุญแจสำคัญที่จะเปิดประตูไปสู่สันติภาพ เพื่อยุติความรุนแรง และนำไปสู่การแก้ไขปัญหาที่ยั่งยืน

ข้อเสนอที่ ๒ เป็นข้อเสนอในเชิงกระบวนการเพื่อให้มีกลไกซึ่งเชื่อมถึงฐานรากในการเปิดพื้นที่การมีส่วนร่วมของประชาชนสำหรับการขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหาที่ต่อเนื่อง และจะเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ภาคประชาสังคมเข้มแข็งขึ้นในที่สุด

ข้อเสนอที่ ๓ เป็นการสื่อสารเพื่อนำมาสร้าง ความเข้าใจกับสังคมใหญ่ให้เห็นประโยชน์ของสันติวิธีและเห็นแนวทางของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติภายใต้สังคมพหุวัฒนธรรม บนพื้นฐานความเชื่อที่ว่าปัญหาในจังหวัดชายแดนภาคใต้จะไม่มีทางสงบลงได้หากสังคมใหญ่ยังไม่เข้าใจว่าสาเหตุที่แท้จริงคืออะไร แนวทางแก้ไขปัญหาที่เหมาะสมควรเป็นอย่างไร และสันติวิธีมีความหมายอย่างไร

ข้อเสนอที่ ๔ - ๗ เป็นการชี้ให้เห็นความหลากหลายทางวัฒนธรรม ทำให้เขา รู้สึกว่ารัฐและสังคมใหญ่ยอมรับและเห็นคุณค่าในตัวตนของเขาอย่างจริงจังและจริงใจ สามารถอยู่ในสังคมไทยได้อย่างมีเกียรติมีศักดิ์ศรี ไม่รู้สึกแปลกแยก และมีความภาคภูมิใจที่เกิดเป็นคนไทยเชื้อสายมลายู

ทั้งนี้ทั้งนั้น รัฐและสังคมใหญ่ไม่ควรมองการดำเนินการตามข้อเสนอแนะทั้ง ๘ ข้อเหล่านี้ด้วยกรอบคิดของการชนะหรือแพ้ (Win/ Lose) กลุ่มขบวนการ เนื่องจากไม่ว่าจะเป็นความต้องการหรือข้อเรียกร้องใดๆของประชาชนหรือของกลุ่มขบวนการ หากรัฐบาลดำเนินการแล้วจะเป็นการแก้ไขปัญหาของประชาชนในประเทศ นำมาซึ่งชีวิตที่ดีขึ้น ทำให้เขา รู้สึกภูมิใจที่ได้เป็นคนไทย รัฐบาลในฐานะผู้อภิบาลรัฐและประชาชนก็ควรที่จะดำเนินการไปโดยไม่มองว่าเป็นการยอมแพ้ หากแต่เป็นการชนะใจประชาชน และเป็นโอกาสที่ดีในการที่จะแก้ไขปัญหาต่างๆซึ่งอาจเรียกได้ว่าเป็นปัญหาที่ทำลายที่เกิดขึ้นในพื้นที่อื่นทั่วประเทศเช่นเดียวกัน ไม่ใช่เฉพาะในจังหวัดชายแดนภาคใต้เท่านั้น อันได้แก่ การกระจายอำนาจให้กับประชาชนในท้องถิ่น การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของตนเอง การบังคับใช้กฎหมายตามหลักนิติธรรม หรือการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตและวิถีทางสังคมวัฒนธรรมของคนในพื้นที่ ซึ่งหากรัฐบาลสามารถแก้ไขปัญหาในประเด็นเหล่านี้ได้ จังหวัดชายแดนภาคใต้ก็จะสามารถเป็นตัวอย่างที่ดีของการสร้างความเป็นธรรมในสังคมและแสดงให้เห็นถึงประสิทธิภาพของรัฐบาล เป็นการพลิกวิกฤติให้เป็นโอกาสในการสร้างการเปลี่ยนแปลงที่ได้อย่างแท้จริง

กว่าสี่ปีมาแล้ว เมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม ๒๕๔๗ รัฐบาลในสมัยนั้นมีนโยบายโปรยนกกระดาศเพื่อสันติภาพจากพี่น้องชาวไทยทั่วประเทศยังพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ มาถึงวันนี้ เสียงสะท้อน

จากชาวบ้านที่ยะลาคนหนึ่งบอกว่า “โปรยนกมาก็ได้เหมือนกัน เก็บเอาไว้ ตอนนั้นก็เบื่อหมดแล้ว แต่สันติภาพก็ยังไม่มา” ทั้งนี้ สันติภาพจะมาได้ก็โดยเริ่มจากการที่ทุกภาคส่วนจะต้องให้ความสำคัญกับปัญหาในฐานะที่เป็นวาระแห่งชาติอย่างแท้จริง รัฐบาลควรกำหนดให้มีรองนายกรัฐมนตรีที่มีอำนาจเต็มในการรับผิดชอบการแก้ไขปัญหาเป็นการเฉพาะ โดยทำงานอย่างเต็มที่และเต็มเวลา เพื่อให้เกิดเอกภาพและความต่อเนื่อง และควรส่งสัญญาณชัดเจนว่าสามารถปฏิบัติตามความต้องการใจของประชาชนในส่วนที่เป็นไปเพื่อการมีชีวิตที่ดีขึ้นของประชาชนก็ได้ ยกเว้นการแบ่งแยกดินแดน ซึ่งเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ และไม่มีทางที่รัฐบาลจะยินยอมให้เกิดขึ้นโดยเด็ดขาด ซึ่งทางออกที่เป็นไปได้จึงเป็นการหาทางอยู่ร่วมกันอย่างสันติบนพื้นฐานของการเคารพให้เกียรติกัน และกัน รวมทั้งเห็นคุณค่าของอัตลักษณ์ที่แตกต่างหลากหลายภายใต้สังคมที่เป็นธรรม

